DÜŞÜK EĞİTİM SEVİYELİ DİJİTAL GÖÇMEN KADINLARIN KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI KULLANMA DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: İNCİRLİOVA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Defne Nazlı BAŞ

Temmuz 2022

DÜŞÜK EĞİTİM SEVİYELİ DİJİTAL GÖÇMEN KADINLARIN KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI KULLANMA DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: İNCİRLİOVA ÖRNEĞİ

Defne Nazlı BAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet TALİMCİLER

İzmir

İzmir Bakırçay Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İzmir Bakırçay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü ……. …… Anabilim dalında öğrenim görmekte olan …… .....'nın " ..... ……..... "
başlıklı tezi .../.../20.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "İzmir Bakırçay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Anabilim dalında Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**Unvanı Adı Soyadı**	**İmza**
Üye (Tez Danışmanı)	Prof. Dr. Ahmet Talimciler	
Üye	Prof. Dr. Yılmaz Yıldırım	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Selin ATALAY	
Üye		
Üye		

Prof. Dr. Serkan ÇINARLI
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

DİJİTAL GÖÇMENLERİN KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI KULLANMA DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: İNCİRLİOVA ÖRNEĞİ

Defne Nazlı BAŞ
Sosyoloji Anabilim Dalı
İzmir Bakırçay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran 2022
Danışman: Prof. Dr. Ahmet TALİMCİLER

Kitle iletişim araçlarının dijitalleşme süreci ile özelliklerinin ve çeşitliliğinin artması sonucu sunmuş olduğu olanaklar doğrultusunda hemen hemen her yaş grubunda kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Bu araçlara doğduğu andan itibaren uyum sağlayan dijital yerlilere karşı teknolojiye yaşamlarının belli döneminden sonra bilgi ve beceri yoksunluğu ve eğitim yetersizliğinden kaynaklanan uyum sağlama sorunuyla karşılaşan dijital göçmenler arasında farklılıklar öne çıkmaktadır. Her iki sınıflamada da dijital araçları kullanım süreci kendi içinde farklılaşabilmektedir ve değişik biçimlerde kullanım tutumları görülmektedir. Dijital araçları kullanım Marc Prensky'nin çalışmalarında görüldüğü biçimde sadece yaş kategorisiyle ve eğitimli bireyler üzerinde kullanımı sınırlı kalmayıp geniş çapta yaygınlık gösteren bir kullanımı araştırma konusu açısından önemli bir unsur olarak görülmektedir. Bir bireyin dijital araçları kullanım becerisi, satın alma eğilimi, ne amaçla kullandığı ve kullanım motivasyonları araştırmanın konusunu ifade etmektedir.

Araştırma evreni Aydın'ın İncirliova ilçesinde eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmenler ile sınırlandırılmıştır. Eğitim yaşamı okuryazarlığı olmayan ya da en fazla ilköğretim eğitimi almış kadın dijital göçmenler, bulundukları demografik, coğrafi, psikolojik değişkenlerden dolayı dijital araçları kullanım farklılıkları göstermektedir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla bulgulara ulaşılmıştır. Araştırma da örneklem belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme kullanılarak önceden belirlenmiş, belli özelliklerde kişilerle görüşme sağlanmıştır. Görüşme yapılacak kişiler Aydın İncirliova

ilçesinde kadın işçilerin çalıştığı bir fabrika ve yine aynı ilçede bulunan halk eğitim merkezinin kadın kursiyerleri tercih edilmiştir ve 30 kişiyle görüşme sağlanmıştır.

Araştırma soruları ve tezin amacı göz önünde bulundurulduğunda, elde edilen bulgular neticesinde eğitim seviyesinin düşük olması, kadın olmanın dezavantajlı durumu, belli gelenekler ve yaşam alışkanlıkların sürdürülebilirliği, sosyal yaşamda kendini var ederken boş zaman sorunsalı kadın dijital göçmenlerin kitle iletişim araçlarını kullanımında etki ettiği ve kullanım motivasyonlarını etkilediği belirlenmiştir. Sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların iyileştirilmesi bireylerin kültürel sermayesinin gelişmesi ve yaşam boyu öğrenme kurslarıyla desteklenerek dijital eşitsizliklerin ortadan kalktığı, dijital araçlara erişimin kolaylaştığı, kadınların dijital platformlarda kendilerini var ettiği bir alana dönüştüğü görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kadın dijital göçmenler; Kitle iletişim araçları; Dijital eşitsizlikler; Dijital beceri ve etkinlikler.

ABSTRACT

A STUDY ON THE EXPERIENCES OF DIGITAL IMMIGRANTS USING MASS MEDIA: THE CASE OF INCIRLOVA

Defne Nazlı BAŞ
Department of Sociology
Izmir Bakırçay University, Institute of Graduate Education, June 2022
Advisor: Prof. Dr. Ahmet TALİMCİLER

In line with the opportunities offered by the digitalization process of the mass media as a result of the increase in their features and diversity, their use has become widespread in almost every age group. Differences stand out between digital natives who adapt to these tools from the moment they are born and digital immigrants who face the problem of adaptation to technology after a certain period of their lives due to lack of knowledge and skills and lack of education. In both classifications, the process of using digital tools may differ and attitudes of use are seen in different ways. The use of digital tools, as seen in Marc Prensky's studies, is not limited to the age category and the use of educated individuals, but also widely seen as an important element in terms of the research topic. An individual's ability to use digital tools, his tendency to buy, what he uses for what purpose and motivations to use them are the subjects of the research.

The research universe is limited to female digital immigrants with low education levels in Incirliova district of Aydin. Female digital migrants who do not have literacy in their educational life or who have received the most primary education show differences in the use of digital tools due to the demographic, geographical and psychological variables they are in. In the study, the findings were reached with semi-structured interview questions by using qualitative research method. In the research, while determining the sample, similar sampling was used from the purposeful sampling methods and interviews were provided with people with certain characteristics. The interviewees were preferred in a factory where women workers work in Aydın

İncirliova district and the women trainees of the public education center in the same district and 30 people were interviewed.

Considering the research questions and the purpose of the thesis, because of the findings obtained, it was determined that the low level of education, the disadvantageous situation of being a woman, the sustainability of certain traditions and life habits, the problem of leisure while existing themselves in social life affected the use of mass media of women digital immigrants and affected their motivation for use. By improving social, economic, and cultural conditions, developing the cultural capital of individuals and supporting them with lifelong learning courses, it is seen that digital inequalities are eliminated, access to digital tools is facilitated, and women are transformed into an area where they exist on digital platforms.

Keywords: Women digital immigrants; Mass media; digital inequalities; Digital skills and competencies.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen canım aileme ve özellikle görüşme yapacağım kişileri bulma konusunda bana kolaylık sağlayan ve bana bu süreçte sabır gösteren annem Semramiz Baş'a teşekkür ederim.

Yüksek Lisansın ders aşamasından beri bilgi ve birikimini paylaşan, her türlü zorlu aşamada ılımlı yaklaşımını ve desteğini esirgemeyen, tez danışmanım olduğu için gurur duyduğum ve örnek aldığım Prof. Dr. Ahmet Talimciler hocama teşekkür ederim.

Yüksek lisansın hem ders aşamasında hem de tez aşamasında yöntem ve teknik alanında bilgisini paylaşan ve sorularıma sabırla cevap veren, Bakırçay üniversitesi sosyoloji bölümü Doç. Dr. Çağrı Eryılmaz hocama teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca burs desteği sağlayan Zer Holding Yönetim Kurulu Başkanı Şerif Selçuk Bey'e teşekkür ederim.

Görüşme yapacağım kişilerle iletişim kurma konusunda yardımcı olan ve teze yönelik gerekli konularda bilgi birikimini paylaşan Aydın İncirliova Halk Eğitim merkezi Müdür'ü Atilla Karaman beye teşekkür ederim.

Son olarak eğitim hayatım boyunca bana olan inançlarını eksik etmeyen, gerektiği yerde bilgi alışverişinde bulunduğum Hediye Arslan ve Soner Kavuncuoğlu arkadaşlarıma teşekkür ederim.

.../.../20...

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın İzmir Bakırçay Üniversitesi tarafından kullanılan ……. bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

(İmza)

.....

(Öğrencinin Adı ve SOYADI)

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI…….. i

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI……... ii

ÖZET……. iii

ABSTRACT……..... iv

TEŞEKKÜR…….. vii

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ……... viii

İÇİNDEKİLER…… ix

KISALTMALAR DİZİNİ…… xi

1. GİRİŞ……. 1

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI……..... 6

2.1. Araştırmanın Amacı…….. 6

2.2. Araştırma Soruları…… 7

2.3. Araştırmanın Önemi……. 8

2.4. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği……... 9

2.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi……. 11

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları…… 12

3. TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE…….. 14

3.1. İletişim ve Kitle İletişim Araçları……. 14

3.1.1. İletişim Olgusu…… 14

3.1.2. Kitle İletişim Araçları…… 16

3.1.3. Kitle İletişim Araçlarının Tarihsel Gelişimi……. 16

3.1.3.1. *İnternet*…….. 19

3.1.3.2. *Sosyal Medya*……. 21

3.1.4. Kitle İletişim Araçlarına Yönelik Sosyolojik Kavramlar ve Yaklaşımlar 27

3.2. Dijital Çağ……... 33

3.2.1. Dijital Okuryazarlık……... 37

3.2.2. Dijital Bölünme……... 39

3.2.2.1. *Dijital Cinsiyet Açığı*……. 41

3.2.3. Dijital Göçmenler…… 41

3.2.4. Dijital Yerliler……. 43

3. 2. 5. Dijital Göçmenler ve Dijital yerliler üzerine Literatür İncelemesi…….. 44

4. BULGULAR…….. 49
4.1. Kaçınanlar…….. 50
4.2. Bilinçli Benimseyenler……... 60
4.3. Coşkulu Benimseyenler……. 72
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER…….. 85
5.1. Sonuç……... 85
5.2. Tartışma ve Öneriler……. 91
KAYNAKÇA……. 94

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD :Amerika Birleşik Devletleri

ARPANET :Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi Ağı

BİT :Bilgi ve İletişim Teknolojileri

BT :Bilişim Teknolojileri

DPT :Devlet Planlama Teşkilatı

GSM :Global System for Mobile Communications (Mobil İletişim İçin Küresel Sistem)

ODTÜ :Orta Doğu Teknik Üniversitesi,

OECD :Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

TDK :Türk Dil Kurumu

Ttnet :Türk Telekom İnternet

TUBİTAK :Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

ULAKBİM :Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi

1. GİRİŞ

Sosyal ağların gelişimi ile zaman ve mekânı aşan, çevrimiçi bağlantı kurulan, kültürü ve insan deneyimlerini dönüştüren, etkileşime dayalı bir iletişim biçimi oluşmuştur (Castells, 2016, s. 13). Bilgi ve iletişim teknolojileri ile topluluk/cemaat biçimlerini dönüştürerek, kültürel ve kişisel bağlarla da birlikte toplumsal ilişkiler yeniden inşa edilmiştir (2016, s.9). Her tarafı görüntüler ve çevrimiçi mesajlarla kaplanan dünya, Mcluhan ifadesiyle fiziksel koşulları da ortadan kaldırarak "küresel bir köye" dönüşmüştür. Sürekli bir biçimde verilen iletiyi çoğaltan kitle iletişim araçları (Aziz, 1981, s. 5), internetin gelişim süreci ve sosyal medyanın geldiği aşama ile günlük hayatın her anını etkileyebilecek şekilde kabul görmesi ve iletişim alışkanlıklarını dönüştürmesine koşul sağlamıştır. Bu şekilde dijitalleşme ile tek yönlü iletişimden çoklu iletişim biçimine geçilmesi, yeni sosyalleşme alanları ile insanın aidiyet ve kimlik arayışlarına yanıt verebilecek sanal ortamlar yaratmıştır (Varnalı, 2013, s. 20).

Fiziksel mekanlarda varlığını sürdüren birey, bilgi ve iletişim araçlarının değişimi ile, siber mekânın yaratılması, zaman ve mekân sınır algısının değişimi, bilgi paylaşımının kısa sürede gerçekleşmesi ve gündelik hayat pratiklerinin mobil ve esnek olması gibi kolaylıklarla çevrimiçi mekanlar yaşamının bir parçası olmuştur. Sosyal medyanın yükselişiyle de çevrimiçi platformların hızla büyümesi, herkesi bilgi, haber ve eğlencenin kitlesel dağılımıyla yeni bir kamusal iletişim alanına dahil etmiştir. Bireyler, akıllı telefonlarına yükledikleri bilgi, iletişim, eğlence uygulamaları ile sosyal etkileşim, gözetim ve dikizleme, bilgiye ulaşma ve yayma gibi özellikleri ile bu ortamda çevrimiçi olarak yer edinmektedir. Bu tür uygulamaların kullanımı ile herkesin gönüllü bir şekilde gözetlenebilir olduğu, mahremiyetin sorgulandığı, sanal kimliklerin yaratıldığı, yeni eşitsizliklerin meydana geldiği ve geleneksel davranışların dijital ortama entegre edildiği bir ortamı hazırlamıştır.

Teknolojiyi ve dijital dünyayı zorunlu bir biçimde, mecburiyet hissederek, iş ve bilgi toplama sebebiyle kullanan birçok bireyin mevcut olmasının yanı sıra teknoloji ile dijital mecra ve internet dünyasında adeta yeni bir köprü işlevi gören, kendine bu mecralarda sanal bir yaşam tarzı inşa eden bireylerin de kullanımı söz konusu olmaktadır. Genel itibariyle yaş, cinsiyet, eğitim gibi demografik değişkenler kitle iletişim araçları kullanımında kullanıcının nasıl kullandığı ve ne amaçla kullandığını gösteren unsurlardır. Bununla birlikte, kuşaklararası farklılıklar, toplumsal cinsiyet

eşitsizlikleri, eğitim seviyesi düşüklüğü, ekonomik eşitsizlikler, coğrafi koşullar kitle iletişim araçlarına erişimde etkin rol oynamaktadır. Bu araçların kullanırken sanal alanda ve gerçek alanda gündelik eylemlerini sürdüren bireyin deneyimlerini açığa çıkararak etnometodolojik olarak yaşadığı deneyimleri nasıl anlamlandırdığı çalışmada öne çıkmaktadır.

Çalışmanın örneklem grubunu temsil eden, eğitim seviyesi düşük, belli gelenekler, kültürel kodlar ve alışkanlıklar ile gündelik hayatta eylemlerini sürdüren kadın dijital göçmenlerin kitle iletişim araçlarını kullanma deneyimi sunulmaktadır. Geleneksel iletişimden kitlesel iletişimi deneyimleme sürecinde dijital göçmen kadınların, bulunduğu demografik, coğrafi ve psikolojik koşullar gereği teknolojiyi öğrenme ve eyleme geçirme süreci farklılıklar göstermektedir. Bu farklılığı belirgin şekilde açığa çıkaran eğitim seviyesi düşük kadınlar arasından üç farklı kadın dijital göçmen profili belirlenmiştir. Prensky (2001)'nin ifade ettiği biçimde yaş kategorisi temel alınmasının yanında diğer demografik, coğrafi ve psikolojik değişkenlerde çalışmaya dahil edilmiştir.

Teknolojiye doğduğu andan itibaren yaşamlarının büyük bir bölümünde yer edinen, internet nesli olarak da ifade edilen dijital yerliler ile teknolojiye geç yetişen, uyum sorunları yaşayan, dijital araçları yeteri kadar etkin kullanmayan dijital göçmenlerin arasındaki en belirgin durum kuşak farkının olmasıdır. Yaşamının bir parçasını eğitimsel süreçlerle geçiren dijital göçmenler, dijital araçları öğrenme zorunluluğu ve uyum sağlama süreciyle karşı karşıya kalmıştır. İhtiyaçları doğrultusunda öğrenme ve gelişim sağlayarak temel iletişim ve bilgi edinme aracı olarak kullanmaktan belli bir süre ilerleyememişlerdir. Sosyal medya ve uygulamalarının tüm dünyada hızlıca yayılması, dijital göçmenleri zorunlu kullanımdan istekli bir biçimde sosyalleşme aracı ve kendini sosyal alanda sunma fırsatı ile daha çok zaman geçirilen sanal bir ortama yönlendirmiştir.

Yaşamının büyük bir bölümünde zorunlu ya da kendi isteği doğrultusunda eğitim ortamından mahrum kalan dijital göçmen ise kitle iletişim araçlarını kullanırken bilgi ve iletişim sağlamaktadır. Bununla birlikte mobil uygulamalar ve sosyal medya ile birçok yönden kullanırlarken, diğer tarafta reddeden bir toplulukta söz konusu olmuştur. Çalışmanın bulgularında da belirtildiği şekilde teknolojiyi reddedip, öğrenmek için çaba göstermeyen kaçınanlar kategorisi mevcuttur. İkinci olarak teknolojiyi bilgi edinme ve temel ihtiyaçlarını giderme olarak kullanan bilinçli benimseyenler kategorisi vardır.

Son olarak sosyal medya ve her türlü bilgi iletişim aracını istekli ve çaba göstererek kullanan coşkulu benimseyenler şeklinde kategorilendirilmiştir. Bu kategoriler oluşturulurken, akıllı telefondaki internet ve uygulamalara erişimde dijital okuryazarlık durumları, boş zaman faaliyetleri, toplumsal rolleri ve sosyalleşme biçimleri gibi unsurların kullanım motivasyonunu nasıl etkilediği üzerine odaklanılmıştır.

Dijital çağda günlük yaşamın temel alanlarından cinsiyete dayalı ev içi roller, iş yaşamı, aile ilişkileri, sosyal ortamlar, boş zaman yeni dijital teknolojilerle yeniden şekillenmektedir. Dijital sosyallik olarak da ifade edilen alan, aidiyet biçimleri ile geleneksellikle çevrilmiş kişisel ilişkileri, sosyalliği, zaman ve mekânı bir cinsiyet merceği altında sunmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve teknoloji kullanımı üzerine düşünüldüğünde cinsiyete dayalı iş bölümlerinin, ev içinde kadının ev işleri ve annelik yükü, yeni sosyal bağlamlarda sunulmaktadır (Green ve Singleton, 2013, s. 35-36). Dijital teknolojiler özellikle cep telefonları, akraba, topluluk ve mahalle etrafında oluşan geleneksel dayanışma bağları ve paylaşım ortamının yeni çevrimiçi mekânlarına dönüşmüştür. Burada bireyler ilgi alanlarını ve yakınlıklarını paylaştıkları diğer kişilerle kendi sınırladıkları biçimde etkileşime girmektedirler. Eğitim seviyesi düşük dijital göçmen kadınların da bulunduğu habitus gereği sanal ortamda mahremiyet, benlik sunumları, gizlilik koşulları öğrenilmiş toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde gelişmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimde en önemli demografik değişkenlerden birisi de eğitimdir. Bireyin yaşamı boyunca aldığı eğitim ve yaşam boyu öğrenme biçimleri akıllı telefon kullanımına karşı becerileri, istekliliği ve ne amaçla kullandığını etkilemektedir. Kadın dijital göçmenleri kendi içinde sınıflarken de eğitim durumu temel alınan unsurlardan biridir. Kullanıcının eğitim seviyesinin düşüklüğü ve hatta okuryazarlığının da olmaması kullanım zorluğunun yanında güvenlik endişesi de yaratmaktadır.

Yaşamı boyunca örgün eğitime ve yaşam boyu öğrenme kurslarına maruz kalmamış kadın dijital göçmen akıllı telefon kullanımında da isteksiz tutum sergilemektedir. Diğer tarafta da eğitim yoksunluğunu sürekli olarak gündelik yaşamında eksikliğini hisseden kadın dijital göçmen yaşam boyu öğrenme adı altında verilen kurslara katılım sağlayarak hem eğitim sürecine katkıda bulunmaktadır hem de dijital teknolojilere yaklaşımı da o yönde değişim göstermektedir. Dijital göçmen kadınlar arasında fırsat eşitliğinin olmaması, mesleki açıdan da ev hanımı, vasıfsız işçi,

ustabaşı gibi statülerle kadınlar arasında farklılıkların olması, gözle görünür derecede dijital eşitsizlik alanı yaratmaktadır. Eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmenlerin karşılaştığı bu tür eşitsizlikler Pierre Bourdieu'nun ifadesinde de görüldüğü üzere bireyin sosyal sınıfıyla ilişkili bir durumdur. Bireyin tüketim kalıpları, zevkleri, alışkanlıkları, sosyal kimliğini belirleyen unsurlar, bulunduğu habitus içinde şekil almaktadır.

Bilgi iletişim araçları dünyayla bağlantı kurmanın ötesinde kişisel bilgilere erişim, bilgi güvenliği, şifre kullanımı, spam gönderiler, gizlilik koşulları, bir görüntüyü veya bilgiyi izinsiz dolaşıma sokmak ve kullanıcı hesaplarının çalınması gibi risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Kullanıcı bilgi iletişim araçlarını kullanırken ona sunduğu bilgiyi nasıl kullandığı, nelere dikkat etmesi gerektiği, bilgilerin güvenliğini nasıl sağlaması gerektiği konusunda en temel biçimde dijital okuryazarlığa sahip olması gerekmektedir. Dijital okuryazarlık, teknolojiyi kullanırken bilgileri bulmak, kullanmak ve eleştirel olarak değerlendirmek, iletişim kurmak ve çevrimiçi ortamlarda yer almak, kişisel güvenliği ve gizliliği yönetebilmek gibi becerileri ifade etmektedir. Bu kadar esnek bilgi akışının ve belirsizliğin olduğu sanal ortamda eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmenin eylemlerini güvenliği, riskleri ve tehlikeleri sürdürebilirliğine yönelik tutumları çalışmada ifade edilmiştir.

Dijital teknolojilere erişimde çok maliyetli yatırımlar ve alt yapı, düşük gelir, dijital becerilerin eksikliği, bilgi yetersizliği gibi sosyoekonomik eşitsizliklerin teknoloji kullanımına yansımış biçimini oluşturmaktadır. Dijital eşitsizlik kadınların erkeklerden teknoloji kullanım yönünden daha fazla olumsuz etkilendiği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de varlığının hissedildiği bir kullanım alanı yaratmaktadır. Eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmenlerin de internet kullanımına yönelik istekliliği ve diğer uygulamalara karşı erişimde teşvik eden unsurlar çalışmada öne çıkmaktadır. Dijital teknolojilere erişimde akıllı telefon ve bilgisayar gibi araçlarla internet erişimi, mesajlaşma, arama gibi özellikleri kullanmak için belli GSM operatörleri ile ücret tarifesini belirlemek ve faturalandırma sistemi oluşturmak gerekmektedir. Gelir seviyesi, teknolojik araca tanınan öncelik, kullanım motivasyonu, eğitim durumu gibi değişkenler, bu ücret tarifelerini tercihlerinde sunulan seçenekleri değerlendirirken farklılıkların olduğu görülmektedir.

Elde edilen bulgular sonucunda Prensky'nin 2001 yılında kavramsallaştırdığı dijital göçmen kavramını farklı bir boyuta taşıyarak eğitim, toplumsal cinsiyet, boş

zaman, gizlilik ve güvenlik, sosyal sınıf ve tüketim boyutlarını eğitim seviyesi düşük dijital göçmen kadınlar üzerinde yapılan görüşmelerle desteklenerek sunulmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

2.1. Araştırmanın Amacı

Marc Prensky (2001), yılında ortaya koymuş olduğu "Digital Natives, Digital Immigrants" adlı çalışmasında, yaş sınıflaması ile bireylerin teknolojiyi benimseme, öğrenme ve uygulama deneyimlerinin arasındaki farkları ifade etmek için kullanmıştır. Araştırmada ise bireylerin teknolojiyi kullanma biçimlerinin sadece yaş kategorisiyle açıklanabilecek bir durum olmadığını ifade etmek ve demografik, psikolojik ve coğrafi değişkenlerinde kullanıma nasıl etki ettiğini göstermek amaçlanmıştır. Dijital göçmenlerin kitle iletişim araçlarını kullanma deneyimlerini inceleyen çalışmada kadın dijital göçmenlerle sınırlanmış ve teknoloji kullanımında kadın olmanın dezavantajlı konumunu öne çıkarılmıştır. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin teknolojiye erişim, kullanım ve öğrenme süreçlerinin deneyimsel süreçleri gösterilmiştir.

Dijital göçmen kadınlar üzerine araştırma yapılırken bireylerin dijital okuryazarlık becerilerini ölçmek için örneklem grubu eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmenler olarak belirlenmiştir. Çalışma, akıllı telefonları öğrenme sürecine karşı eğitim durumunun mobil uygulamaları kullanmaya yönelik istekliliğini ve motivasyonunu belirlemeyi hedeflemektedir. Dijital göçmenlerin bulunduğu sosyal sınıfın etkisi, boş zamanı değerlendirme biçimleri, teknoloji kullanımında farklılaşan tüketimsel boyutları, teknolojiye ilişkin gizlilik ve güvenlik algılarını elde edilen bulgular neticesinde ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Hızla artan ve kendi içerisinde yenilenen toplumsal ihtiyaçlar, günlük yaşam içerisindeki interneti kullanma gereksinimlerini her geçen gün arttırmakta ve çeşitlendirmektedir. Dijital göçmen kadının interneti kullanma biçimlerinin belirlenmesinde gündelik hayat pratiklerinin, eğitim seviyesi, aile, yaş, toplumsal çevre gibi olguların etkisi görülmektedir. Dijital göçmen, bu yaşadığı çevre içinde bir dizi pratikler geliştirerek bir yaşama alışkanlığı kazanmaktadır. Edinmiş olduğu bu yaşama alışkanlığı ile her ne kadar hayatlarının içine teknolojiyi dahil etmiş olsalar da ait oldukları alanla sınırlı bir şekilde teknolojiyi kullanma pratiklerini gerçekleştirmektedirler. Bu doğrultuda tezin amacı okuryazarlığı olmayan ve düşük eğitim düzeyine sahip olan bireylerin kitle iletişim araçlarını kullanma pratiklerini anlamaktır.

2.2. Araştırma Soruları

İnsan, iletişimi gerçekleştirirken içinde bulunduğu toplumsal koşullar doğrultusunda yüz yüze iletişim ya da teknolojik araçlarla etkileşim halinde bulunmaktadır. Bir anlam ortaya koyma faaliyeti olan iletişim, toplumsal olarak üretilen anlamlarla karşılıklı kaçınılmaz bağlar oluşturmaktadır Kitle iletişimi olarak ifade edilen radyo, televizyon, internet, sosyal medya, mobil uygulamalar aracılığıyla araçsal yoldan insanlar iletişim halinde olmaktadır. Bu araçları edinme, kullanma ve öğrenme biçimleri farklılıklar göstermektedir (Yaylagül, 2021, s. 14-15). Bu farklılıkların hissedildiği durumlar şu şekilde görülmektedir: Kuşaklararası farklılıklar, cinsiyet, eğitim durumu, düşük gelir, coğrafi-kültürel ortam, sosyal sınıftır. Bu değişken özellikler dikkate alınarak Prensky'nin dijital göçmen olarak ifade ettiği bireyler üzerinden kitle iletişim araçlarını kullanma deneyimlerini ilişkin kavramsal çerçeve, nitel araştırma verileri ve araştırma sorularıyla bütüncül bir biçimde inceleme alanı haline dönüşmüştür.

Düşük eğitim seviyesine sahip kadın dijital göçmenler temel alınarak oluşturulmuş ve nitel araştırma yöntemi kullanılan araştırmanın soruları şu şekilde görülmektedir:

i. Eğitim seviyesinin düşük olması kadın dijital göçmenlerin teknolojiyi edinme, kullanma ve öğrenme süreçlerini nasıl etkilemektedir?
ii. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve geleneksel cinsiyet rolleri düşünüldüğünde kadın dijital göçmen teknoloji kullanımında hangi eşitsizliklerle karşılaşmaktadır?
iii. Boş zaman değerlendirmesi olarak akıllı telefon kullanımı kadın dijital göçmenler arasında nasıl gerçekleşmektedir?
iv. Kadın dijital göçmenler paylaşım, gözetim, etkileşim, bilgi edinme, gündelik eylemleri gerçekleştirme alanı olan sosyal medya, anlık mesajlaşma ve bankacılık, e-devlet gibi uygulamaları nasıl kullanmaktadır?
v. Kadın dijital göçmen çevrimiçi dijital ortamda karşılaştığı güvenlik, gizlilik sorunu ve risklerle nasıl başa çıkmaktadır?
vi. Kadın dijital göçmenler teknolojiyi öğrenmeye karşı istekliliği ve motivasyonu nasıl sağlamaktadır?

vii. Kadın dijital göçmenler akıllı telefon kullanırken arama, mesajlaşma, internet erişimi gerçekleştirirken GSM operatör seçimi ve ücret tarifelerinde neyi öncelik görmektedirler?

viii. Kadın dijital göçmenlerin çevrimiçi sosyal ağlarda paylaşım yaparken mahremiyet ve özel alanlarını nasıl sergilemektedir?

ix. Kadın dijital göçmenler akıllı telefon kullanırken bilgi, beceri ve yeterlilikleri nasıldır? Bu yeterliliklerine göre hangi uygulamaları kullanmayı tercih etmektedirler?

2.3. Araştırmanın Önemi

Dijital toplumun ortaya çıkmasıyla görülen hızlı toplumsal değişim, aile ve sosyal ilişkiler, iş yaşamı, eğitim, eğlence ve boş zaman anlayışları sosyal fiziksel ortamlar etkisini göstererek çevrimiçi sosyal alanlar yaratmıştır. Akıllı ve otomatik sosyo-teknik araçların ortaya çıkması ile herkesin birbirini izlediği, topluluk ve kimlik ilişkilerini dönüştürdüğü sanal alanları meydana getirmiştir. Bu açıdan dijital çağın sosyolojik olarak yeniden düşünülmesi ve yorumlanması, teknoloji kullanımının gösterdiği dijital eşitsizlikleri belli toplum yapılarında nasıl farklılaştığını ve teknolojiyi benimseme, kullanma biçimlerini belirleyen unsurları açığa çıkarmak önemli görülmektedir. Toplumun her kesiminde etkisini gösteren dijitalleşme süreci, veri üretimi, sosyal ağların yaygınlaşması ve bilgi dolaşımının hız kazanması daha kapsamlı sosyal süreçleri inceleme alanı haline getirmektedir. Bu değişimin sonucu olarak sosyal etkileşimin arttığı, dijital olarak ağa bağlı günlük yaşam ve sosyal eylemlerin etkilerini kavramsal ve metodolojik kaynaklarla göstermek önemli görülmektedir.

Gündelik hayatta bireyler gönüllü ya da zorunlu bir biçimde dijitalleşmeye entegre olmaktadır. Belli gruplar bu süreci hızlı bir şekilde gerçekleştirirken belli diğer gruplar ise, yavaş ve zor uyum sağlamaktadır. Marc Prensky'nin dijital göçmen ve dijital yerli kavramlarına yönelik yapılan çalışmalarda dijital medya ile büyümüş olan dijital yerlilere yönelik, teknolojiyi kullanma biçimleriyle ilgili çalışmalar öne çıkarken dijital göçmenlere yönelik yeterince çalışma mevcut değildir. Bunun nedeni teknolojide özellikle internet kullanımında daha aktif olan dijital yerliler olarak görülmektedir. Fakat artık günümüzde teknoloji hayatın her alanında etkin olduğundan teknoloji kullanımına yönelik ilgi de her yaş grubunda yaygınlık kazanmaktadır. Özellikle

interneti aktif şekilde kullanan kişiler hep eğitimli birey olarak görülmüştür. Dijital göçmen çalışmalarına yönelik eksiklikler göz önünde bulundurularak araştırmada eğitim seviyesi düşük kadınları yaş olarak dijital göçmen kategorisiyle sınırlayarak kitle iletişim araçlarını kullanmaya yönelik deneyimlerini göstermek amaçlanmıştır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği

Bilimsel bir araştırma yapılırken çalışmanın belirli bir mantık ve tutarlılığa sahip olması ve belirli kurallara sistematik bir biçimde bağlılık içinde olması beklenmektedir. Bilimsel araştırmada, verileri elde etmek, analiz etmek ve yorumlamak için sistematik ve yapılı bilimsel yöntemler uygulanmaktadır. Çalışmada incelenen birey davranışlarının sosyal süreçlerini anlamayı öne çıkaran, sosyal dünyanın karmaşık yapısını anlamlı temalar ve kategoriler oluşturarak sosyal gerçekliği sunan nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır (Kümbetoğlu, 2019, s. 44).

Marshall ve Rossman'a (2014, s. 12) göre nitel bir araştırmada okuyucuyu araştırdığı konuda ikna etmek için öncelikle teorik bir çerçeveyi oluşturması gerekmektedir. Diğer bir aşamada, sistemli bir şekilde araştırmanın deseni oluşturularak veri toplama araçları geliştirilmelidir. Son aşamada ise, ortaya çıkan bulgular birbiri içinde tutarlı ve anlamlı kategoriler oluşturarak okuyucuya sunmalıdır. Nitel araştırmanın problemi, araştırma sorularının hazırlanması ve sınırlarının belirlenmesi, araştırmanın ne kadar önemli olduğunu vurgulamak, yapılan literatür taramasıyla da desteklenmesi temel oluşturmaktadır (Balcı, 2016, s. 39). Nitel veri analizi ile veri setinde doğrudan görülmeyen ancak kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla temaların ve bu temalar arası anlamlı ilişkilerin ortaya çıkarılması sağlamaktadır. Nitel araştırma ile “neden”, “nasıl” sorularına yanıtlar aranmaktadır.

Nitel araştırmalara sıklıkla tercih edilen ve çalışmada da önemli görülen yorumlayıcı paradigma sosyal hayatı anlamlandırmak ve insanların sosyal hayatı nasıl inşa ettiğini tanımlayarak araştırmaya katılan görüşmecilerin perspektiflerinden anlamlar oluşturmaya çalışmaktadır. Yorumlayıcı paradigma kapsamında nitel araştırma perspektiflerinden etnometodoloji yaklaşımı çalışmada öne çıkmaktadır. Etnometodolojik yaklaşım, bireylerin gündelik hayattaki eylemlerini anlamlandırmak ve gerçekleştirmek için kullanılan metodları araştırmaktadır. Toplumsal hayattaki pratikleri anlamlandırmak, toplumsal hayatın üyelerinin sürekli yaptığı eylemlerin arka planındaki

geldiği süreci incelemektedir. Etnometodoloji bireylerin içinde yaşadıkları sosyal dünyayı nasıl inşa ettikleriyle ilgilenmektedir (Doğan ve Oral, 2020, s. 45). Gündelik hayatın metodolojisi olarak görülen etnometodoloji, birçok insanın toplum içinde gündelik yaşantılarını bir rutin haline dönüştürdüğü araştırmalarda sağduyuyla oluşan fikirlerde, karşılıklı paylaşılan anlamları gündelik gerçeklik olarak sunmaktadır (Slattery, 2015, s. 224).

Nitel veri toplama yöntemi olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme, önceden belli bir ön hazırlık sonucunda belirlenmiş bir amaç doğrultusunda hazırlanılmış soruların görüşmeci ve araştırmacı ile karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci olarak tanımlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 120). Derinlemesine görüşmenin çok farklı türleri olduğu halde en yaygın kullanılanları yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmedir. Yapılandırılmış görüşmede, önceden belirlenmiş soruların değişiklik yapılmadan sabit ifadelerle belirlenmiş açık uçlu soru biçimleri kullanılmaktadır (Marvasti, 2004, s. 18). Yarı yapılandırılmış görüşmede, araştırmacı soruları önceden hazırlamıştır fakat görüşme esnasında görüşmeciye esneklik sağlamasının yanında soruları düzenleyebilir ve soruların yerini değiştirebilir. Görüşmecinin anlatım akışını bozmamak için planlanılan dışında soru sorabilir. Yapılandırılmamış görüşme de ise, sorular önceden hazırlanmış olsa da yeni sorular eklenebilir ve görüşme oldukça esnek gerçekleşir. Araştırmacı katılımcının ayrıntılara girmesine, görüş ve yargılarının derinlemesine anlatmasına izin verir. Bu şekilde yapılandırılmamış görüşmede toplanan verilerden çıkan bulguların analizi zorlaşabilmektedir (Robson, 2017, s. 322).

Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme ile araştırma konusuna yönelik ilgi alanlarına ve görüşmeyi katılımcının örnekleriyle pekiştirerek yönlendirmesine izin verilmiştir. Görüşmede araştırma konusunun dışına çıkılmamasına dikkat edilmiş ve çalışmaya bağlı kalınmıştır (Robson, 2017, s. 326). Görüşmeler katılımcıların izni doğrultusunda ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Görüşme sonrası elde edilen ham veriler deşifre işlemi yapılarak yazıya dönüştürülmüştür. Betimsel analiz ile elde edilen verilerden temalar belirlenmiş ve bireylerin görüşlerini doğrudan yansıtmak için sık sık alıntılara yer verilmiştir. Bu şekilde elde edilen bulgular teorik bir arka planda desteklenerek anlamlı ve tutarlı bir biçimde özetlenerek ve yorumlanarak sunulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 120).

Nitel araştırma yöntemi olan görüşme tekniğinde de görüldüğü gibi araştırmanın tasarlanması ve verilerin elde edilmesi aşamasında duruma göre araştırmacıya esneklik sağlamaktadır. Araştırmacıya yeni yaklaşım ve yöntem geliştirme imkânı sunmasının yanında araştırmanın gidişatındaki kurguyu değiştirme olanağı sunmaktadır. Çalışmada veriler elde edilirken karşılaşılan bir durum karşısında çalışmanın gidişatı değişebilmektedir (Neuman, 2012, s. 228).

2.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırma için gerekli örneklem grubunu seçerken, rastgele olmayacak şekilde belirli bir ölçüt veya amaç kullanarak derinlemesine veri toplamaktır. Amaçlı örneklemenin bir çeşidi olan benzeşik örnekleme diğer bir deyişle homojen örnekleme ise, çalışmada belirli benzer özellikleri barındıran belirli bir alt grubu inceleyen örneklem şeklidir. Burada amaç küçük benzeşik bir grup oluşturarak çeşitliliği azaltıp, yapılacak olan analizi basitleştirmektir (Baltacı, 2018, s. 250). Araştırmanın evrenini Aydın İncirliova ilçesinde bulunan 1980 ve öncesinde doğmuş, okur yazar olmayan ve ilkokul mezunu eğitim seviyesine sahip akıllı dokunmatik telefon kullanan kadınlar oluşturmaktadır.

Bu şekilde bir örneklem çerçevesi oluşturma sebebi teknolojiye doğduğu andan itibaren değil sonradan dahil olan dijital göçmen olarak ifade edilen bireyler kapsamında dijital teknolojiyi kullanan eğitim seviyesi düşük dijital göçmen kadınların karşılaştığı dijital eşitsizliklerin farklı biçimlerde gerçekleştiği varsayımına dayanmaktadır.

Çalışmada derinlemesine görüşme yapılacak kişilere erişim kolaylığı sağlanabilmesi için araştırmanın örneklem grubunun koşullarını taşıyan İncirliova Murca Food fabrikasındaki kadın işçilerle ve İncirliova Halk eğitim merkezindeki kadın kursiyerlerle görüşme sağlanmıştır. Görüşmeden önce Murca Food fabrikası ve İncirliova Halk eğitim merkezi yetkililerinde gerekli izinler alınmış ve yine yetkililer aracılığıyla pandemi koşullarına uygun ortam yaratılmıştır. Murca food fabrikasının seçilme gerekçesi eğitim seviyesi düşük olup hem de iş yaşamında aktif rol alan kadınların dijital teknolojiyi kullanma deneyimlerini incelemektir. İncirliova halk eğitim merkezindeki kadın kursiyerlerin tercih edilme sebebi eğitim seviyesi düşük olup

çalışmayan fakat sosyal alanda aktif olup kurslarla kendi kişisel gelişimine katkıda bulunan kadınların dijital teknolojiyi kullanma deneyimleri incelemektir.

Murca Food fabrikasında çalışıp işçileri yakından tanıyan Usta Başları aracılığıyla eğitim seviyesi düşük akıllı telefon kullanan 1980 ve öncesinde doğan kadın işçilere ulaşılmıştır. İncirliova Halk eğitim merkezi müdürü ile iletişime geçilerek hali hazırda kurs alan ilçede ve halk eğitim merkezinin belli mahallelerindeki kurs verilen yerlerde eğitim seviyesi düşük akıllı telefon kullanan 1980 ve öncesinde doğan kadın kursiyerlerle görüşme sağlanmıştır. Bu şekilde amaçlı örneklemenin gerekliliği olarak araştırmanın hedefini karşılayabilecek örneklemin belirlenmesi ve doğru kişi ve kurumlarla iletişime geçilerek verilerin toplanması ve seçilen örneğin gerekçesinin açıklanması sağlanmıştır. Araştırmanın konusuna ve amacına uygun örneklem seçimi yapılarak araştırmanın kriterine uygun olarak 1980 ve öncesinde doğmuş, eğitim seviyesi düşük ve dokunmatik akıllı telefon kullanan 30 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın başlangıcında net sınırlarla kendini göstermeyen, çalışma ilerledikçe ve özellikle nitel verilerin oluşma sürecinde belirginleşmeye başlayan araştırmanın sınırlılıkları, araştırmacının kontrolü dışında ya da bilinçli şekilde sınırlılıkların belirlenmesi bilimsel çalışmanın güvenilirliği açısından önemli görülmektedir. Çalışmada bir takım kuramsal, metodolojik yönden sınırlılıklar getirilmiştir. Bununla birlikte veri elde ederken görüşmeciye ulaşmada mekân sınırlılıkları, evren ve örneklemeye sınırlılık getirilmesi çalışmanın odak noktasını belirlenmesi ve bulguların elde edilmesi kısmında netlik sağlamaktadır.

Kuramsal sınırlılıklara bakıldığında dijitalleşme, kitle iletişimi ve medya öne çıkmaktadır. Medya çalışmaları geniş bir kuramsal alt yapıya sahip olduğundan çalışmada önemli görülen kitle iletişim araçlarının sosyolojik boyutu ile sınırlılık getirilmiştir. Büyük iletişim kuramları ile genellemelerden kaçınılmış ve sadece çalışma konusunu kapsayacak şekilde sosyolojik kavramlar ön plana çıkarılmıştır. Dijitalleşme sürecinin yarar sağlayan boyutundan ziyade sonucunda yaratmış olduğu eşitsizlikler ön plana çıkarılmıştır. Cinsiyet, yaş, eğitim, meslek gibi demografik unsurlar göz önünde

bulundurulup dijital göçmen ve dijital yerli kavramlarla dijitalleşme kavramının kapsamlılığına sınırlılıklar getirilmiştir.

Metodolojik sınırlılık, çalışmada sadece 30 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme sağlanmıştır. Eğitim seviyesi düşük 1980 ve öncesi doğmuş kadın dijital göçmenler belirlenmiştir. Bu şekilde cinsiyet yönünden sınırlama getirilmesinde dijital eşitsizliğin kadınlar üzerindeki boyutları özellikle incelenecek olduğundan çalışmanın başından itibaren bilinçli şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşmecilerle görüşme yapılma zamanı ve yeri hem çalışmanın covid19 pandemi sürecinde gerçekleşmesi sosyal mesafeyi gerekli kılmış hem de görüşmecilerin sosyal uğraşlarından dolayı zorunlu olarak zaman kısıtlılığı ile karşılaşılmıştır. İncirliova Murca Food fabrikasında çalışan kadın işçilerle çay molalarında ve öğle aralarında görüşme sağlanmıştır. İncirliova Halk eğitim merkezindeki kursiyer kadınların kurs saatleri takip edilmiş ve o saatler içinde kurs yapılan yerde görüşme yapılmıştır.

3. TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. İLETİŞİM VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

3.1.1. İletişim Olgusu

İletişim olgusu insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte bilimsel anlamda da disiplinler arası bir kavram olma niteliği taşımaktadır. İletişim kökeni itibariyle latince *"communis"* kelimesinden türemiştir. Batı dillerinde ise *"communication"* olarak ifade edilmektedir. İletişimi anlamak adına birkaç önemli iletişim tanımını ifade edecek olursak; İletişim en genel tanımıyla gönderici ve alıcı tarafından aktarılmak istenen bilginin bir kanal aracılığıyla gerçekleşen bir tür eylem biçimidir (Bal, 2004, s. 7). İletişim tanımlarında en temel vurgu öğeleri bir gönderenin olması ve karşısında bir alıcının olmasıdır. Kullanılan iletişim şekline göre ve çağın değişimiyle de iletişim biçimleri değişmektedir. Bundan dolayı iletişim tanımları da farklı bir boyut kazanmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) iletişim tanımında *"Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon."*[1] olarak karşılık bulmaktadır. TDK'nın da tanımda belirttiği üzere iletişim kurmanın birçok farklı yolları vardır. Canlılar arasında hayvanlarda bir şekilde kendi aralarında iletişim şekli vardır fakat insan düşünme yoluyla bir aktarım sağladığı için iletişim kurarken akıl dünyasının var ettiği ölçüde birçok yöntem kullanmaktadır.

Mısırlı'ya (2007, s. 1-2) göre, iletişim en kısa haliyle bireyler arasındaki anlamları ortak kılma süreci olarak ifade bulmaktadır. Mısırlı iletişimi "*bilgilerin, düşüncelerin, duyguların sözlü ve sözsüz olarak bireyden bireye ya da gruptan gruba aktarılma"* süreci olarak tanımlamaktadır. Sosyal bir varlık olan insan tarihin en başından bugüne kadar bir uyum içinde yaşamayı ve gördüğü her şeyi yorumlama, anlamlandırma gereksinimi duyduğu için iletişim bir anlaşma biçimi olarak görülmüştür.

Zıllıoğlu'na (2003, s. 22-24) göre, iletişim kelimesinin temelinde sade bir gönderi alışverişinden ziyade değiş tokuş ve paylaşım yatmaktadır. İletişim ona göre "*simgeler aracılığı ile bilgilerin, düşüncelerin, duyguların biriktirilip aktarılmasının ve alışverişinin hem ortak hem de değişik zaman ve mekân boyutlarıyla gerçekleştirilmesi"*

1 https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 16.10.2021).

olarak tanımlamaktadır. İletişim insanın olduğu her yerde var olduğundan toplumsal olma özelliği taşımaktadır (Zıllıoğlu, 2003, s. 33). İletişim kaçınılmaz olarak en az iki insanın bir araya geldiği ve en az temel ihtiyaçların giderilmesi kadar önemli olan toplumların her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasında ve hatta bir toplumun zorunlu gerekliliği olarak görülmektedir.

İletişim bilim olarak disiplinler arası bir çalışma alanı olmasından kaynaklı sosyal psikologlar, göstergebilimciler, iletişim bilimleri, dilbilimciler tarafından incelenen iletişim çalışmaları, kendi başına bir araştırma alanı olarak giderek daha fazla kurulmuş ve genellikle kültürel çalışmalarla ilişkilendirilmiş olan sosyoloji, antropoloji gibi bilim dallarının da odak noktası olmuştur (Marshall, 1994, s. 71). İnsan dünyaya geldiği andan itibaren kendisini bir anlam sistemleri, toplum kuralları, değerlerle etrafı çevrilmiş bir halde bulduğundan, bulunduğu toplumun bir üyesi olduğunun bilincinde olma ve sistem içindeki davranış biçimlerini benimsemekte ve içselleştirmektedir. Bu süreci gerçekleştirirken de dünyayı anlayıp değişen çevreye uyum sağlamak ya da karşılık vermek için iletişim kurmaktadır (Kölgelier, 2016, s. 15).

İletişim sürecinin üç temel öğesi vardır. Bunlardan ilki iletişimin başlatıldığı yer olan kaynak, ikincisi duygu ve düşüncelerin paylaşılmasında somut olarak üretilen sözlü, görsel ya da işitsel ifadelerde ortaya çıkan ileti, son olarak kaynaktan gelen iletinin ulaştığı yer olan alıcı şeklindedir. İnsan birey olmanın yanında toplumla bütünleşmesiyle birlikte zorunlu olarak iletişim kurmaktadır. İletişim evrimleşme sürecinin en başında sözlü anlatımla kendini göstermiş yazılı belgelerle somut bir hal almış ve matbaanın icadıyla çoğaltılıp basılı halde daha çok alana ulaşım sağlanmış ve gelinen son noktada dijital araçlara doğru bir evirilme kendini göstermiştir (Cangöz, 2012, s. 24-25).

İnsanı diğer canlılardan ayıran, kültürü meydana getiren ve onun iletilmesini mümkün kılan, iletişim biçimleridir. Toplumsal hayatının bütün bölümlerinde yer alan kültürü meydana getirmede temel araç iletişimdir (Oskay, 1992, s. 7). İnsan iletişiminin evrimleşme sürecinde kültür faktörü iletişimin kökenini anlamakta önemlidir. Çünkü insanlar içinde bulunduğu toplumda iletişim kurarken içinde yetişmiş olduğu kültürü iletişimi nasıl kurduğu konusunda belli semboller, işaretler içermektedir. İletişim kapsamına bakıldığında oldukça karmaşık, canlı, sosyal kültürel bir yapıda olmasının yanında küresel yönünü de içinde barındıran bir olgular ve olaylar bütünüdür. İnsan

yaşamında hep varlığını sürdürmüş olan iletişim teknolojinin gelişmesiyle de birlikte farklı formlarda daha yoğun bir ağ hali almıştır. (Cangöz, 2012, s. 3-4).

3.1.2. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişimi, iletileri gönderen ile iletiyi alma sürecinde hedeflenen kitle için bir anlam üretiminin gerçekleştiği olaylar dizisidir. Gönderilen iletiler kitle iletişim aracının türüne göre kodlanır (Tutar ve Yılmaz, 2005, s. 203). Diğer bir ifade biçimiyle kitle iletişimi, iletileri gönderen örgüt, kurum ya da grup tarafından profesyonel bir şekilde bilgi ve haber içeriklerinin gazete, radyo, televizyon, sosyal medya gibi iletişim araçlarıyla oldukça geniş kitlelere yayılmış olan iletişim alanının bir türüdür. Kitle iletişiminin farklı yönü alıcıları birbirini net olarak tanımaması ve çok sayıda insandan meydana gelmesi, gönderilen iletilerin kamusal alanda herkese erişimine açık olmasıdır. Aynı zamanda alıcının iletiye ulaşması için bir dizi teknik donanıma ihtiyaç duymaktadır (Thompson, 2005, s.216).

İnsanların her türlü mesafede iletişim ağını sağlayan kitle iletişim araçları belli bir kitleye iletileri yayarak bilgi vermeyi amaçlayan bir araçlar bütünüdür. Artık bilgiye erişim taşınılabilir, saklı tutulup dağıtılabilir bir hal almıştır. Kitle iletişimi yazının bulunmasından bugüne dijital teknolojinin gelişimine kadar olan süreçte aşamalı olarak gelişimini sürdürmüştür. Kitle iletişim araçları ilk çıktığında haber alma ve bilgilendirme amacı taşırken artan kullanımıyla birlikte kitleleri etkisi altına alan, gönderilen iletinin alıcının kendi amaçları doğrultusunda yönlendirdiği bir sürece dönüşmüştür.

3.1.3. Kitle İletişim Araçlarının Tarihsel Gelişimi

Kapitalist sistemin 19. yüzyıl sonuyla birlikte tekelci aşamaya geldiği dönem itibariyle bir takım teknolojik araçlarında gelişmesiyle kitle iletişim araçları ortaya çıkmıştır. Toplumdan bağımsız şekilde ortaya çıkmamış olan iletişim araçları bulunduğu tarihsel dönemin teknolojik koşullarının yanı sıra toplumsal hayatın ihtiyaçları doğrultusunda üretimin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Toplumun doğası gereği kurulan iletişim faaliyetleri ile sosyal ilişkileri teknolojik araçlar vasıtasıyla iletişimi yeniden dönüştüren ve üreten bir deneyim ortaya çıkarmıştır (Yaylagül, 2021, s. 15-20).

İnsanlığın en ilkel döneminde temel ihtiyaçları karşılamak için kullanılan yöntemlerin yanı sıra iletişim içinde de belli başlı yöntemler kullanılmıştır. Örneğin mağara duvarına çizilen resimler, ateş yakılarak dumanla haberleşmeye kadar iletişime hep gereksinim duyulmuştur. Daha yakın bir tarihe gelindiğinde yine insanın ortaya çıkardığı iletişim gereksinimi, mektup, telefon, gazete, radyo, televizyon, internet gibi araçlar farklı tarihsel dönemlerde gelişme göstermiştir (Aziz, 1981, s. 1). Kitle iletişim araçları olarak ifade ettiğimiz bu araçlar teknolojik gelişmeyle birlikte insan yaşamının fiziksel doğasının sınırlarını aşarak yeni iletişim bağlantıları sağlamış ve verilmek istenen mesajın alıcıya ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Elektrik akımının bulunmasıyla birlikte iletişim kurmak için bir enerjiden faydalanma düşüncesi doğdu. Bu iletişim şekli ilk uzaktan haberleşme imkânı sunan telgraf ile oldu. Sesin aktarılmasını olanaklı hale getirmek için radyo icat edildi. Radyo bilgi ve eğlence işlevini yanı sıra siyasiler tarafından önemli bir propaganda aracı olarak da kullanıldı. 18. Yüzyılın sonlarına doğru ise telgraf ve radyodan farklı olarak insan sesinin aktaran bir haberleşme yöntemi olan telefon icat edilmiştir (Kılıç, 2014, s. 40-43).

Radyo kitle iletişim aracı olarak devamlı kullanılabilir hale gelmesi, söz ve müzik ile topluma seslenen yayınların gerçekleşmesi 1920'nin sonlarına doğru mümkün olmuştur (Aziz, 1981, s. 9-10). Telgraf, radyo, telefon, faks gibi araçlardan sonra televizyon görüntüyü aktaran ayırt edici özelliği ile ekran karşısında geniş kitlelere ulaşma olanağı sağlamıştır. Baudrillard'ın da ifade ettiği gibi sanal ekranda mesafeler ortadan kalkmaktadır ve birbirinden farklı insanları bir araya getiren televizyon ekranında kitleleşme söz konusu olmaktadır (Baudrillard, 2002, s. 161). Özellikle radyo ve televizyon iletişim kurmada toplumları yeni bir aşamaya taşımış, kitlesel bir haberleşme yoluna girilmiştir (Aziz 1981, s. 1).

Teknolojinin gelişen yapısıyla en başta telgraf bilginin daha hızlı yayılmasını sağladı. Telefon ise kişisel bir iletişim aracı iken radyonun icadıyla bilgi ve haber alma işleviyle kitlesel bir iletişime dönüştü. En sonunda televizyon dünya çapında ses ve görüntü ile haberleşme olanağı sundu (Tamer, 1983, s. 12). İkinci dünya savaşı süresi boyunca televizyonun gelişimi ve kitlelerce izleyici oluşturması engellenmiş (Aziz, 2012, s. 131) ve savaşın son bulmasıyla birlikte özel alan olan evlerde kullanılmaya başlanmış ve daha sonrasında ailenin bir üyesi gibi yer edinmiştir (Mutlu, 1999, s. 98). Televizyon ilk olarak radyonun bir uzantısı olmasının yanında ilk yayına belli radyo kuruluşlarıyla başladı (Tamer, 1983, s. 30).

Postmann'a göre televizyon bilginin tek bir tuşla ulaşılabilir halidir. İnsanın en ekonomik seviyesi düşük halinde bile televizyon vazgeçilmesi gereken bir araç değildir. En iyi eğitim sistemi bile televizyondan etkilenir ve televizyonun belirleyiciliği önüne geçer (Postmann, 2014, s. 91). Toplumun gündelik hayatta gerçekleştirdiği hemen her durumu televizyon yönlendirici özelliğiyle alışkanlıklarımızı, eylemlerimizi, düşünce yapımızı şekillendirmektedir. Televizyon kültürü erozyona uğratarak görkemli bir şekilde gösteri alanı yaratmıştır.

Gerbner'in (2014, s. 282) de ifade ettiği gibi, televizyon ilk çıktığı andan itibaren mesajları ve imgeleri kitlesel bir şekilde yaymasının yanında televizyonu, hikâye anlatan merkezi bir sistem aracı olarak işlev görmüştür. Filmler ve diziler gibi dramatik programlar, spor, eğlence, müzik, yarışma gibi sosyal programlar, günlük haber programları, program arasındaki reklamlar bütünüyle televizyon, bir imaj yaratma ve mesajı ileten sistemler bütününü oluşturmaktadır. Bireylerin eğitim seviyesi ve toplumsal hareketlilik üzerindeki sınırları aşarak, hiçbir engel gözetmeksizin televizyon, heterojen bir kitleye ulaşmıştır. Gerbner din gibi televizyonun da herkesin ortak paylaştığı ve ortaklaşa gerçekleştirdiği bir günlük ritüele dönüştüğünü ifade etmektedir. Gerbner'in yaptığı din ve televizyon benzetmesinde ikisinin de ortak işlevi tekrarlanan örüntüler oluşturmasının yanında dünyayı anlamlandırmaları ve toplumda düzeni meşrulaştıran bir yapıda olarak tanımlanmaktadır.

Günlük hayatın yoğun telaşında bunalan insan boş zaman aracı olarak kendini ekran karşısında bulur. Eğlenceli bir dünya sunan televizyon kitleleri kendine çekerek günlük yayın akışının gönüllü tüketicileri haline dönüştürür. İnsanlar televizyonda izlediği dizi, film, yarışma gibi programlarda sunulan karakterlerle kendi yaşamını karşılaştırmaya başlar. Yapılan programlardaki kurgular ortak bir paydada bir araya getirdikleri kitlelere hitap edebilecek şekilde oluşturulur. Programda farklı meslek, statü, gruplardan hatta günlük hayatta karşılaşmayacağı karakterleri izleyiciye sunarak kişiyi bulunduğu konumu sorgulatan, farklı hayatlar hakkında bir algı oluşturan ve özendiren bir durum yaratmaktadır.

Zaman içinde gelişme gösteren kitle iletişim araçları geleneksel izleme, dinleme anlayışını da dönüşüme uğrattı. Ortaya çıktığı andan itibaren hem görüntü hem ses ile büyük kitleleri ekran karşısına çeken televizyon artık mekân ve zaman kavramını aşarak yeni izleme biçimleri ortaya koydu. Bu gelişimin en büyük basamağı bilgisayar ve internetin gelişimiyle mümkün oldu.

3.1.3.1. *İnternet*

Bilgi toplumu, enformasyon çağı, bilişim toplumu, sanayi sonrası toplum gibi kavramlar bilgisayar ağlarının gelişimi ve internetin kullanılmaya başlanmasıyla gelişim gösteren kavramlardır. İnternet ortaya çıktığı andan itibaren modern toplumun sosyal organizasyonu ve kültürel anlamı üzerinde derin bir etki bırakmıştır. İnternetin ortaya çıkma koşullarına bakıldığında, ABD (Amerika Birleşik Devletleri) savunma bakanlığı 1960'lı yıllarda olası bir nükleer savaş sonrasında geleneksel haberleşme araçlarının kesilmesi durumunda alternatif bir iletişim aracı oluşturmak amacıyla ARPANET olarak isimlendirilen bir iletişim ağı kurmuştur. Bu iletişim ağı 1985'ten sonra daha çok akademik tabanlı kuruluşların ağ kullanımında artış görülmüş ve 1992 yılından itibaren ticari kurumlar tarafından da kullanıma sokularak büyüme göstermiştir. Bununla birlikte de milyonlarca bilgisayarı birbirine bağlayan büyük bir ağlar sistemi meydana gelmiş ve buna internet denilmiştir (Gönenç, 2012, s. 88). İnternetin Türkiye'de kullanımı 1993 yılında TUBİTAK ve ODTÜ'nün iş birliği ile Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) projesi ile erişim sağlanmıştır. Daha sonrasında Ege üniversitesi (1994), Bilkent Üniversitesi (1995), İstanbul Teknik Üniversitesi (1996) internet bağlantısı sağlanmıştır. Türk Telekom 1995 yılında TURNET'i ve 1999'da ismini değiştirerek TTnet'i oluşturmuştur. 1996 ise TUBİTAK kendi içinde barındırdığı Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) (Çakır, 2005, s. 75) ismiyle yeni bir birim oluşturmuştur.

İnternet 1990-2000'li dönem arasında web 1,0 olarak ifade edilen durağan metin ağırlıklı, haber alma, bilgi edinmeyi amaçlayan web siteleri içermekteydi. Web 2.0 dönemi olan 2000-2010 yılları arasındaki dönemde internet hızlanma sürecine girmiş ve etkileşim içinde zengin içerikler barındıran sitelerle gelişme göstermiştir. 2010 yılından itibaren web 3.0 etkisini göstermiş ve anlamsal ağ denilen bir aşamaya varılmıştır. Mobil internet ilerleme göstererek web uygulamaları arasında aktif bir bağlantı gerçekleşmiştir (Dikmen, 2017, s. 426).

Uluslararası telekominasyon verilerine göre internet kullanımı 1997'de dünya nüfusunun %2'si, 2011'de ise %35'e vararak büyük bir sayıya ulaşmıştır. Son 2 yılda ise internet kullanımı yaklaşık 800 milyon kişi arttığı görülmektedir. 2021 yılında Dünya'da 4,9 milyar kişi aktif bir şekilde internet kullanmaktadır. Türkiye'de ise 2021 yılına ait TUİK'in Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) kullanımı verilerine

bakıldığında 16-74 yaş arası internet kullanım oranı %82,6 şeklindedir. Cinsiyete göre dağılımı ise erkeklerde %87,7 kadınlarda %77,5 olduğu görülmektedir[2].

Denetimden uzak gibi görünen internet, zaman ve mekândan bağımsız olarak isteklerini, mesajlarını daha hızlı ve kolay bir biçimde ifade edebilir hale gelmiştir. Fakat diğer taraftan bugün kitle iletişim araçlarını yoğun olarak kullanan dijitalleşen bireyler, daha fazla gözetime maruz kalmaktadır. Gündelik hayatta belli araçları kullanarak yapmış olunan belli işlemler sürekli olarak kayıt altına alınmaktadır. Bu alınan kayıtlarla oluşan veri deposu insan eylemlerini gözetim ve denetim altında tutmaktadır (Bozkurt, 2015, s. 321-323). Bu tür bir mekanizmaya ister gözetim toplumu ister enformasyon toplumu olsun, bu araçların hepsi kamusal ve özel alan ayrımı tanımadan tüm dünyayı elektronik bir ağ sistemiyle bir araya getiren dönüştürücü rol üstlenmektedir (Dolgun, 2004, s.64).

Toffler'ın da sanayi sonrası toplum olarak ifade ettiği bilgi toplumu, üretim aşamasında işçi beden gücünü kullanarak işletmede çalışan işçi olmaktan çıkıp bilginin işlenerek üretimin yapıldığı bir sektöre dönüşen alanda yer edindi. Bu nedenle üretimin yapısı ve niteliği değişmiş ve bazı iş bölümleri oturdukları yerden ya da mekân gözetmeksizin evlerinden ya da herhangi bir yerden bu teknolojiler aracılığıyla kısa sürede işleri halledebilme olanağına erişmişlerdir (Arklan ve Taşdemir, 2008, s.71).

Gelişen teknolojilerin hayatımızdaki hız artışını ve mekân engelinin kalktığını *zaman-mekân sıkışması* şeklinde David Harvey kavramsallaştırmıştır. Harvey'e göre mekân artık zaman içinde çöküntüyle karşı karşıya kalmaktadır ve zamanın alışılagelmiş anlamı kaybolarak anlık bir süreye hapsolmuştur (Karaarslan, 2019, s. 128). Harvey zaman mekân sıkışmasını gündelik hayattaki halini beş şekilde ifade etmektedir. Bunlar geçicilik, anındalık, kısa vadelilik, gösterge ve imajların gerçeklik düzeyinde algılanması şeklindedir (Harvey, 2012, s. 319-325). Sınırların belirsizleşmesiyle küresel ve yerel ayrımı muğlaklaşarak günlük yaşamda çevrimiçi olma, sanal iletişim kurma, paylaşım yapma, haberleşme şeklinde bilgi sürekli olarak değişen ve dönüşen bir yeni sanal mekân üretim alanı haline dönüşmektedir.

Bir bilgi paylaşım ağı olan internet, her zaman her yerde ulaşılabilmenin yanında sürekli olarak da kendini yenilemektedir. İnternet ile ortaya çıkan yeni sistem farklı şekillerde olan iletişim araçlarını birbiriyle etkileşim aracılığıyla birleştirmektedir.

[2] https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437 (Erişim Tarihi: 28.01.2022).

Multimedya olarak ifade edilen bu sistem ile farklı iletişim araçlarından farklı içerikler üretilmektedir (Eken, 2016. S. 271). Bu üretilen sistem ile çevrimiçi sosyal ağlar, bloglar, sosyal medya uygulamaları, web siteleri gibi iletişim araçlarını dönüştüren bir kitlesel dijital deneyim sunmaktadır.

3. 1. 3. 2. *Sosyal Medya*

Kitle iletişim araçları günlük yaşamda etkisini gösterdiğinden beri birikimli bir şekilde ilerleyerek ve yeni teknolojik iletişim ağları sunarak eş zamanlı olarak bilgi paylaşımları sunan ve iletişimin sadece tek yönlü olmadan herkes tarafından gönderi alışverişi sağlayan bir dijital platform olarak gelişme göstermiştir. Son aşamada ise farklı boyutlarda gelişim göstererek insanların hayatında geniş bir yer kaplayan sosyal medya kendini göstermektedir. Başlangıçta internet aracılığıyla ilk gönderilen elektronik e-posta ile bir iletişim ağının ne yönde gelişeceğinin sinyallerini vermiştir.

Sosyal medyanın gelişimine tarihsel olarak baktığımızda 1991'de Word Wide Web'in ortaya çıkması dönüm noktası olarak görülmektedir. World Wide Web aracılığıyla insanların sosyal etkileşim kurmasını sağlayan bloglar oluşmuştur. Bu bloglar aracılığıyla günlük iletişim dijital bir alanda yer bulmuştur. 2000 yılında Wikipedia, 2003'te blogların daha farklı boyutta kendini gösteren wordpress ortaya çıkması ve 2004'te büyük sayıda kullanıcıya sahip olan facebook görülmektedir. 2005 yılında video paylaşım ağı olan youtube, 2006'da tweet adı altında mesajların yayınlandığı twitter sosyal ağı meydana gelmiştir. 2009'da ise akıllı telefonlar için geliştirilen whatsapp uygulaması anlık mesajlaşma, arama, belge, resim, müzik gibi birtakım içerikler paylaşma ve gönderme özelliğiyle haberleşme aracı olarak gelişmiştir. 2010 yılına gelindiğinde ise görsel içeriklerin paylaşıldığı çok çeşitli profilleri oluşturan ve birçok özelliği içinde barındıran instagram uygulaması kullanıcılara sunuldu. Git gide sayısı artan farklı sosyal medya uygulamaları artan kullanıcı talebiyle birlikte çeşitlilik göstermektedir.

Sosyal medyanın bu kadar hızlı büyümesindeki faktörler arasında geniş bant kullanımının artması, yazılım araçlarının geliştirilmesi, daha güçlü bilgisayarlar ve mobil cihazların teknik donanımının arttırılması gibi etmenler satın alınabilirliği de arttırmış ve internet bağlantısının olduğu her yerde kullanımı yaygınlaşmıştır.

Tüm bu gelişmelerden önce, medyayı kullanarak iletişim sağlamanın iki yolu vardı. Bunlardan ilki televizyon, radyo ve gazete gibi halkın izleyici konumda olduğu açık yayın medyasıydı. Bunlar yayını yapan izleyicileri kimin oluşturacağı konusunda doğrudan kontrole sahip değildi fakat onları ekran karşısına kitleyebilecek şekilde ikna etme özelliğine sahipti. İkinci olarak telefon iki kişi arasında özel iletişim sağlama özelliğinin yanında ilk çıktığı zamanlarda grupları da içine alan bir etkileşimi mümkün kılmamaktaydı (Miller, 2016, s. 2).

World Wide Web ve Blogların Gelişimi

1980'lerin başında modern internetin gelişimiyle yeni sosyal bağlantı yöntemleri ortaya çıktı. 1991'de World Wide Web'in icadıyla bir kişinin teknik yeterliliği ile içerik paylaştığı bir alan kendini gösterdi. Web'in ortaya çıktığı ilk on yılı web sayfası oluşturmak için çoğunlukla teknik donanıma sahip kişiler tarafından oluşturulmuş içeriklerin olduğu bir zamanı kapsamaktadır. 1990'ların sonunda web oluşturmayı kolaylaştıran çeşitli araçların geliştirilmesiyle bloglar kendini gösterdi. Blogların gelişmesi sosyal medyanın gelişim aşamasında bir tür çevrimiçi günlük işlevi görerek büyük bir çoğunluğun çevrimiçi varlıklara dönüşmesine olanak sağlamıştır. 2000'li yılların başına gelindiğinde bloglar milyonlarca çevrimiçi insanın başkalarının da bloglarına yorum yapabildiği etkileşimi mümkün kıldı. Blog sayısı artmaya devam ettikçe bir forum doldurarak üye yaptığı topluluk ile aynı site içinde arkadaşlarını da bulabildiği yeni bir bağlantı şekline dönüştü (Golbeck, 2015, s. 6).

İnternetin başlangıçta herkes tarafından kullanılmaya başlanıldığı dönem 1990'lı yılların başında "web 1.0" olarak ifade edilen zamana denk gelmektedir. İnternet bu dönem içerisinde tek yönlü bir bilgi akışının olduğu, sabit içeriklerden oluşan bir kullanım alanına sahiptir. Web sitelerinin yaygınlaştığı bu dönemde internet kullanıcısı paylaşım ve yorum yapma yetkisine sahip değildir (Kapan ve Üncel, 2020, s. 278).

Web 2.0 teknolojileri farklı şekillerde bilgi paylaşımında bulunulan, içeriğe müdahale edilebilen ve sosyal etkileşimin olduğu bir ortamdır. İçerik üretimi ve çift yönlü etkileşimin olduğu bir bağlantı sistemi meydana gelmiştir. Sosyal medya, bilgiye çok yönlü bir erişim, interaktif araçların kendisini gösterdiği ve internet aracılığıyla sosyalleşme imkânı yaratan bir sanal ortam sunulmuştur (Köse, 2010, s. 338).

Facebook

Sosyal bağlantı kurmanın yanında çok yönlü paylaşım ağı sunan Facebook 2004 yılında Harvard Üniversitesinde öğrenci olan Mark Zuckerberg tarafından kuruldu. Bundan kaynaklı ilk çıktığı zamanda üyelik sadece Harvard Üniversitesi öğrencileriyle sınırlı kalmıştır. 'Facebook' ismi Harvard Üniversitesine yeni kayıt yaptıran öğrenciler, üniversitedeki öğretim üyelerine bir kâğıt üzerinde yazılı isim, soy isim, yaş gibi bilgilerin olduğu 'face books' olarak ifade edilen formdan gelmektedir. Harvard Üniversitesinin büyük çoğunluğunun katılımından sonra birçok üniversitedeki öğrenciler de üniversite mailleriyle Facebook'u kullanmaya başlamış ve bir süre sonra geçerli e-posta adresi olan herkesin Facebook'a üyeliğine ücretsiz bir şekilde izin verilmiştir.

Facebook aracılığıyla kullanıcı arkadaş olmak istediği birini bulduğunda arkadaşlık isteği gönderir ve isteği alıcı onaylamasıyla birlikte iki tarafta birbirinin paylaştığı içerikleri görebilmektedir. Facebook'un genel kullanım içeriğine baktığımızda eski ya da yeni arkadaşlarla bağlantı kurmak, notlar, fotoğraflar ve videolar aracılığıyla bilgi edinmek ve paylaşmak, dünyanın farklı bölgelerinden insanlarla uygulamalar üzerinden oyun oynamak, gruplar kurmak, ilgi alanlarına yönelik sayfalar oluşturmak gibi daha birçok özellik ile sanal dünyada sınırsız erişim ağı sağlamaktadır. Facebook, kişilerarası sosyal ağı geliştirmesinin yanı sıra fikirleri ve haberleri paylaşmak için çok yönlü ve daha büyük boyutta yayın yapma olanağı sunmaktadır. Günlük olarak çevrimiçi şekilde tartışma alanı sunan Facebook güncel haberleri, grup etkinliklerini, sosyal hareketleri sunmasıyla anında haberdar olmayı sağlayan bir online etkileşim sağlamaktadır.

Facebook ile kullanıcıların paylaşım yapma yolu durum güncellemesidir. Durum güncellemesi metin, fotoğraf, video, konum belirtme şekline gerçekleşmektedir. Facebook'ta paylaşılan içerikleri beğenme, yorum yapma, gerekli gizlilik koşullarına göre izin verildiği ölçüde paylaşma, diğerleriyle olan iletişimi genişletmesinin yanında kullanıcının ilgi alanına yönelik daha çeşitli içeriklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Kullanıcı paylaşım yaparken istediği kullanıcıdan paylaşımını gizleyip, sınırlayabilmektedir. Herkese açık paylaşılan gönderide hasthag ve konum bilgisiyle başka kullanıcılarda beğenip yorum yapabilmektedir (Golbeck, 2015, 66-67).

Twitter

Twitter ilk olarak “twttr” ismiyle bir podcast şirketi tarafından geliştirilmiş bir uygulamadır. Twitter “microblog”, “blog” olarak ifade edilen kısa mesajlardan meydana gelmektedir. Twitter kullanıcıları belli bilgileriyle üyeliklerini gerçekleştirerek en fazla 140 karakter içerecek şekilde mesaj diğer ifadeyle tweet gönderebilmektedir ve diğer kullanıcıların paylaşımlarını takip edebilmektedir (Murthy, 2013, s.1-2). Tweet olarak adlandırılan bu mesajlar kullanıcılar arasında “@” işareti ile gerçekleşir. Başkalarının paylaştığı tweeti seni takip eden kullanıcıların da görmesini sağlamak için retweet olarak ifade edilen bir paylaşma biçimi sunmaktadır. Twitter diğer sosyal medya uygulamaları gibi akıllı cep telefonu olan herkesin erişebilirliğini sağlayan kullanım kolaylığı sunmaktadır. Twitter’ın oldukça minimal, kolay ve hızlı kullanımı sağlaması bir Blog yazarlığından ya da internette herhangi bir paylaşım yapmaktan daha kısa gerçekleşmektedir.

140 karakterle sınırlı olmasına rağmen kişilerarası iletişim, haber, iş dünyası, eğlence gibi alanlarda gündem yaratma ve kısa sürede gündemden haberdar olmayı sağlamaktadır. Twitter’ın tweet gönderme özelliğinin içinde barındırdığı “hasthag” olarak ifade edilen “#” sembolü ile paylaşım yaparak daha kategorize bir şekilde ileti gerçekleşmektedir. Bu şekilde bir iletişim sarmalı olmasıyla paylaşımlara erişebilirlik daha sistemli şekilde sunulmaktadır. Bu yolla twitter kullanıcılarının aktif olarak dağıtım, paylaşım ve iletişim kurmalarını sağlamaktadır. Diğer taraftan twitter kullanıcılarının kabul ederken uymak zorunda olduğu birtakım şartları kabul etmesini istemektedir. Twitter, Herhangi bir paylaşıma yönelik telif hakkı, ifade özgürlüğü ve reşit olmayanlara yönelik belli sınırlamalar getirmektedir. Bu tür durumların ihlal edilmesi durumunda belli yasal yaptırımlar söz konusu olmaktadır. Bu şekilde de kendi içinde kullanıcılarına bir güvenlik sistemi oluşturmaktadır. Twitter genel itibariyle günlük olarak kullanıcıların herhangi bir konuda anlık olarak düşündükleri ya da duydukları bir durumu kısa cümleler şeklinde paylaşarak bir kamusal paylaşım alanı sunmaktadır.

Instagram

Instagram Kevin Systrom ve Mike Kieger aracılığıyla 2010 yılında iki kelimenin birleşimi olan *instant* ve *telegram*dan üretilen bir fotoğraf paylaşma uygulamasıdır. 2012 yılında ise facebook, instagramı satın alması ile daha çok kullanıcının katılımıyla daha popüler bir hale gelmiştir (Miles, 2014, s. 7).

Akıllı telefon aracılığıyla kullanılan uygulama farklı konseptlerde fotoğraf ve video paylaşma imkânı sunmaktadır. Instagram Paylaşılan görüntüye efekt, kırpma, kenarlık ekleme, görüntüyü doygun hale getirme gibi kullanım çeşitliliği sağlamaktadır. Uygulama geliştikçe hikâye olarak ifade edilen yirmi dört saat duran, on beş saniyelik video ya da fotoğraf paylaşımı, paylaşıma müzik, yazı, emoji, gift, konum vb. içerikler ekleme ya da yapılan paylaşımlarda başka kullanıcıları @ işareti ile belirtme gibi özelliklerle kendini sürekli yenileyen bir uygulama özelliği göstermektedir.

Görüntüyü paylaşma anında Facebook ve Twitter da olduğu gibi Instagram, hasthag ekleyerek paylaşılan içerikleri kategorilere ayırmanın kolay yolunu sunmaktadır. Instagram, Paylaşılan gönderinin içeriğine yönelik eklenilen hasthagler ile daha fazla hedef kitleye ulaşma olanağı sunmaktadır. Bunu destekleyen diğer bir unsur ise yapılan reklamlar ve sponsorluklar ile daha çekici bir hal almıştır.

Instagram bilgisayarda masaüstü sürümüne ihtiyaç duyulmadan gelişme gösteren ilk sosyal medya uygulamasıdır. Instagram çok fazla konuşmayı gerektirmez. Her zaman ve her yerde fotoğraf çekme ve paylaşma olanağı sunmaktadır. Kullanıcıları en çok paylaşım yapmada motive eden şey toplulukta itibar oluşturmak, ekonomik kazanç sağlamak gibi beklentilerdir. Beğeniler, yorumlar gibi geri bildirimlerle karşılıklılık ve olumlu sosyal etkileşim kullanıcıların çoğunluğu için ortak beklenti gibi görünmektedir.

Paylaşılan içerikler sadece kişinin kendi fotoğrafını ya da herhangi bir kişini fotoğrafını içermez. Nesneler aracılığıyla da öz kimliğini ifade eden kişi hakkında çok şey söyleyebilmektedir. İnstagram kullanıcıları hesaplarına günde birçok kez her türlü mekânda ve zamanda erişebilmektedir. Diğer uygulamalar gibi hızlı ve kolay ulaşılabilirliği sayesinde instagram kullanımı, boş zaman değerlendirmesi, oyalanma, günlük paylaşımları takip etme şeklinde düzenli yapılan bir ritüele dönüşmektedir.

Anlık Mesajlaşma Uygulamaları

İnternet bağlantısı ile gerçekleşen mesajlaşma uygulamaları ortaya çıkmadan önce gelişme gösteren kısa mesaj hizmeti olan sms, cep telefonuna gönderilen en fazla 160 karakterden oluşan bir mesaj gönderme servisidir. Alman-Fransız ortak icadı olan sms, 1992'de ilk gönderdiği mesaj "Mutlu Noeller"dir.[3] Sms hala kullanımda olsa bile yerini Facebook Messenger, Telegram, Viber, BİP ve Whatsapp gibi internet erişimi gerektiren uygulamalara bırakmıştır.

Bu uygulamalardan en yaygın olarak kullanılan whatsapp Jan Koum ve Brian Acton tarafından 2009 yılında Kalfornia'da iphone uygulaması olarak tasarlanmış Android, BlackBerry, Windows Phone ve Nokia için de kullanılabilir bir hale gelmiştir. 2014 yılında ise facebook, whatsappı satın almasıyla birlikte 900 milyondan fazla kullanıcıya ulaştı (Seufert ve diğerleri, 2016, s. 538). Geleneksel smsden farklı olarak whatsapp, mobil kullanıcıların bireylere veya arkadaş gruplarına hiçbir ücret ödemeden gerçek zamanlı mesajları göndermesine yardımcı olur. Konum bilgisi, ses, belge ve metin mesajları gönderip almalarını ve anlık durum güncellemesi yapmalarını sağlar.

Whatsapp çalışması için mobil internet bağlantısı gerekir ve gönderenin ve mesajı alanın cep telefonuna özel yazılımın yüklü olması gerekir. Whatsapp ayrıca kullanıcılarına ne zaman çevrimiçi olduklarını ne zaman yazdıklarını ve uygulamaya en son ne zaman eriştiklerini görebilme gibi sosyal bilgiler sağlar. Aynı zamanda kullanıcı bu tür bilgileri istediği kullanıcıdan gizleme imkanına sahiptir. Uygulamanın diğer bir yönü, kullanıcıların aynı anda mesaj alışverişinde bulunabilecekleri grupların oluşturulmasıdır.

Whatsapp gibi popülerleşen telegram 2013 yılında girişimci Pavel Durov tarafından başlatıldı. Herhangi bir ödeme yapmadan tamamen ücretsiz reklam içermeyen bir iletişim ağı sağlamaktadır. Whatsapptan farklı olarak bir kullanıcı telegramda benzersiz kimlik olarak bir kullanıcı adı oluşturabilir. Telefon numarasını gizleyebilir ve iletişim arşivi bulutta saklanabilir. Telefon değişikliği olduğunda sohbetler kaybolmaz. Whatsappın dahil edebileceğinden çok daha fazla gruba kişiler dahil edilebilir. Telegram aynı zamanda istenilen zamanda mesajları karşılıklı silebilme

[3] https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/sms-25-yasinda-ilk-kisa-mesaj-1992de-atildi,bNGKL0ry-0y-42eZYHkwKA/r6hnoAusYkynSdANuq5Cng (Erişim Tarihi: 27.11.2021)

özelliği sahip olduğundan gizlilik söz konusu olduğunda whatsapp oranla daha güvenilir görülmektedir (Yazıcı, 2015, s. 1106-1110).

Türkiye'de tercih edilen diğer iki popüler uygulama Signal ve BİP uygulamasıdır. Signal uygulaması Signal Vakfı ve Signal Messenger LLC aracılığıyla geliştirilmiştir. Signal uygulamasının diğer uygulamalardan en belirgin farkı mesajların kullanıcılar tarafından belirlenen zaman aralığında silinmesidir. BİP uygulaması ise Turkcell tarafından ortaya çıkarılan yerli bir uygulama özelliği taşır. BIP uygulaması ile kullanıcılar mesaj, ses, görüntü gönderebilmesinin yanında para transferi ve oyunlar özelliğini de içinde sunmaktadır. Aynı zamanda kullanıcılar farklı dillerde ise birbiriyle konuşurken o anda çeviri yapma özelliği de barındırmaktadır[4]

Akıllı telefonların kullanımının artması ile anlık mesajlaşma uygulamaları da kullanıcılar için zorunluluk olarak görülmektedir. İletişim teknolojilerini gelişimiyle birlikte içinde olağanüstü gelişme gösteren birçok ücretsiz anlık mesajlaşma programı bulunmaktadır. Bu hizmetler, kişilerin çevreleriyle metin mesajları, telefon görüşmeleri, video, dosya paylaşımı, gruplar halinde mesajlaşma gibi ortak özellikler barındırmakta ve uluslararası bir şekilde iletişim kurulmasına olanak tanımaktadır.

3.1.4. Kitle İletişim Araçlarına Yönelik Sosyolojik Kavramlar ve Yaklaşımlar

Neredeyse bütün yaşamımızda kademeli olarak yer edinen kitle iletişim araçları dijital teknolojilerle bağlantılı hale gelmiş ve dijital bir toplum meydana getirmiştir. Birçok iletişim cihazları ve uygulamaların piyasaya sürülmesiyle birlikte sosyal etkileşimde birtakım değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Hemen hemen her yerden çevrimiçi olabilen cihazlar her yerde kullanılabilir hale geldi. Akıllı telefonlar ve tablet bilgisayarlar her zaman yanımızda taşıyabilecek kadar küçük kullanıma dönüştü. Giyilebilir cihazlar olarak bilinen bazı cihazlar gece gündüz vücudumuza bile takılabilir ve bedensel işlevlerimizi ve faaliyetlerimizi izleyebilir bir durumdadır. Haberlere, müziğe, televizyona ve dijital platformlara ve cihazlar üzerinden filmlere oldukça hızlı bir şekilde erişim sağlanmaktadır. Yakın ve işle alakalı ilişkiler ve topluluk üyelikleri Linkedln, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya kullanılarak geliştirilebilir ve sürdürülebilir biçimdedir. Fotoğraf, video gibi tüm görsel içerikler İnstagram, Flickr ve

[4] https://www.kaspersky.com.tr/resource-center/preemptive-safety/messaging-app-security (Erişim Tarihi: 21.12.2021)

Youtube gibi platformları kullanarak dünyaya sunulabilen içerikler üreterek dijitalleştirildi. Google, Yahoo! gibi arama motorlarını kullanarak internette kolayca bilgiye ulaşılabilir bir noktaya taşındı.

Bütün bu teknolojik gelişmeler aracılığıyla sosyal ağlar geliştirmenin yeni yollarının ortaya çıkması, birçok sosyolog ve diğer sosyal bilimcilere, bu teknolojilerin sosyal yaşamı nasıl şekillendirdiğine ve ne yönde bir dönüşüm sağladığına yönelik yaklaşımlar geliştirilmesine kaçınılmaz hale getirdi. Sosyologların şu anda araştırdığı ve öğrettiği tüm konular, ister aile sosyolojisi, bilim, sağlık, kültür, kimlik, ekonomi, eğitim, cinsiyet, risk, yaşlanma gibi konulara odaklanılsa da bütün bunların hepsi günümüz itibariyle dijital teknolojilerle çok sıkı bir şekilde bağlantılıdır. İletişim teknolojilerini gündelik hayatta toplumu ne yönde dönüştürdüğü ve bütün bu gelişmeleri anlamlandırmak için belli başlı sosyolojik çalışmalar kendini göstermektedir.

İlk olarak Pierre Bourdieu'nun önemli teorik kavramları *Kültürel Sermaye, Habitus* araştırmada öne çıkmaktadır. İkinci olarak Zygmunt Bauman ve David Lyon'un geliştirmiş oldukları *Akışkan Gözetim* ve *Mahremiyetin Dönüşümü* çalışmalarıdır. Diğer bir temel çalışma, Ulrich Beck'in *"Risk Toplumu"* üzerine incelemeleridir. Bununla birlikte Erving Goffman'ın *Gündelik Hayatta Benlik Sunumları* adlı çalışması da önemli görülmektedir. Araştırma doğrultusunda öne çıkan diğer sosyolojik kavramlar *Kültürel Gecikme Teorisi ve Sanal topluluklar* şeklindedir.

Habitus kavramı, ilk olarak açık bir şekilde Pierre Bourdieu tarafından tanımlanmıştır. Habitus, bilinç altında ve sosyal yaşamda nasıl davranılması gerektiğine yönelik yardımcı olan mitler, arketipler ve ritüeller gibi araçlarla ilgili görülmektedir. Birey doğduğu andan itibaren belli deneyimlerle ve öğretilerle günlük yaşama dahil edilir. Bu doğrultuda gelecekteki eylemleri ve davranışları yönlendiren ve harekete geçiren eylemler ortaya çıkmaktadır (Connoly, 1997, s.72). Bourdieu, habitus kavramını açıklarken sosyal sınıfa ve eğitim bağlamında gerçekleşen sosyal hareketliliğe odaklanmaktadır. Habitus bireyin içinde bulunduğu toplumsal koşulları yansıtmasıyla birlikte, gündelik hayat pratiklerini üreten ve şekillendiren bir yapısal dinamiklik halindedir. Bir birey çocukluğundan gelen sınıf geçmişinden uzaklaşsa bile aksanı, davranışları ve bedensel hareketleriyle, geçmişi öne çıkaran durumlarla karşı karşıya kalır (Elaine ve Power, 1999, s. 49).

Habitusun oluşumu başlangıçta aile ve ev içinde gerçekleşse bile Bourdieu'ya göre, sermayenin kurumsallaşmış biçimi olan eğitim ile gerçekleşmektedir. Habitus, bireylerin bakış açılarını, değerlerini, eylemlerini ve sosyal statülerinin geliştiği karmaşık bir toplumsal süreçtir. Habitus, bir değişim gücü olmasının yanında sürekliliğin ve geleneğin bir yansıması olarak da ifade edilebilmektedir. Bourdieu için habitus hem nesnel hem de öznel, edilgen ve aktif bütün öğeleri içinde barındırmaktadır (Costa ve Murphy, 2015, s. 6). Belirli bir topluluk tarafından paylaşılan ve etkileşim halinde olan, hissetme, hareket etme ve deneyimleme biçimleridir. Bir topluluktaki bireyler üzerinde sosyal yapıların nasıl gerçekleştiği ve nasıl tepki verildiğini açıklayan insan faaliyetlerini koruyan ve dönüştüren bir duruma sahiptir.

Alışkanlıklar, insanların gündelik hayatı sağduyulu bir biçimde anlamalarını sağlayarak kendini gizler ve deneyimledikleri sağduyuyla yaşamlarını sürdürmektedirler. Bourdieu, her sınıfın kendi kültürel çerçevesine veya habitus olarak adlandırdığı bir dizi normlara, değerlere ve fikirlere sahip olduğunu savunmaktadır. Bu habitus, farklı sınıfların katıldığı boş zaman etkinliklerinin türünü belirlemektedir. Bourdieu, bu kavramları tabakalaşma, sınıfsal yapı, toplumsal yeniden üretim ve toplumsal değişimin bir açıklamasını geliştirmek için kullanmaktadır.

Kültürel sermaye ise, Bourdieu'yu 1960'lar sonrası eğitim sosyolojisi ile ilişkili olarak kullanmaktadır. Bireylerin sosyal sınıfı ve aile ilişkilerinden miras olarak aldıkları kültürel sermaye erken yaşta eğitime erişim ve bireyin zevki, tarzı, seçimi ve boş zamanı değerlendirme üzerinde kalıcı bir etkiye sahip görülmektedir. Güçlü bir kültürel sermayeye sahip ailelere mensup çocuklar, aynı ayrıcalığa sahip olmayan "yüksek kültüre" erişmeyi diğerinden daha kolay bulmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 1992, s. 262). Kültürel sermaye, bireyin sosyal hayatta kendisine avantaj sağlamak için kullanabileceği bilgi ve becerileri olarak tanımlanabilmektedir.

20. yüzyılın önemli sosyolojik metinlerinden biri olarak görülen Erving Goffman'ın *"Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu"* (2016) kitabında insanların gündelik hayatta gerçekleştirdikleri imaj ve izlenimleri yönetme yollarının kapsamlı bir halini sunmaktadır. Goffman çalışmasında, sembollerin, dil, jestler, görünüm ve çevredeki sosyal kavramları ve etrafındaki aktörleri şekillendirme biçimlerini göstermektedir. Sosyal dünyada eylemleri harekete geçirmek ve bir imajı yansıtmak için belirli sınırlar koyup bir performans gerçekleştirilmektedir. Gerçek benliğimizi düzene sokarak ve idealize edilmiş bir imajı yansıtarak bir izlenim yönetimine girişilmektedir.

İdealizasyon fikri genel olarak performansları izleyiciler tarafından inanılması ve kabul edilmesi kişinin içine girdiği rolde geçerli görülmesi için bir tutum sergileme biçimidir.

Sahip olunan gerçek benliğin dışında farkında olup ya da farkında olmadan, sosyal bir etkileşimde kabul edilmeye çalışarak gerçek benlik gizlenir. Örneğin, kişi sosyal medyada akrabaları ve yakın arkadaş grubuna kabul edilebilir bir yönünü sunmaya çalışmaktadır. Goffman'ın da ifade etiği biçimde birey, toplumsal eyleme bütün bir kişi olarak değil de bir sıfat ve ait olduğu statüsüyle katılım göstermektedir (Goffman, 2017, s. 64). Çevrimiçi ortamlarda kullanıcılar farklı kimlikler gerçekleştirme ve sunma potansiyeli sergilemektedir. Gofman'ın ifadesiyle bu durum benliğin bölünen karakterini bir yansıması olarak ifade edilmektedir (Hogan, 2010, s. 377).

Sosyal medya da oluşturulan çevrimiçi kimlikler ile bir gözetim altında olma, paylaşımların kontrolü, verilerin kaydedilmesi bireyin kullandığı bilgi iletişim teknolojisinde sürekli olarak takip ve kontrol edildiği bir denetim mekanizmasını açığa çıkarmaktadır. Bu doğrultuda kitle iletişim araçlarını anlamlandırırken gözetim çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Suçun önlenmesinde ve cezalandırılmasında büyük rol oynayan gözetim günümüzde bilgi teknolojilerinin gelişimi ve küreselleşme ile büyük ölçekte veri toplamayı kolaylaştırmaktadır. Bu durum, davranışların, eğilimlerin ve kişisel bilgilerin değerlendirme altına alınabileceği geniş bir veri ağının oluşmasına yol açmaktadır (Keywood, 2014, s. 16). Bu veriler kullanıcıların kendi istekleri doğrultusunda kendi istekleri doğrultusunda diğer bir ifadeyle gönüllü bir şekilde sağlanmaktadır. Kişi kendi rızasıyla bir gözetim alanı yaratmaktadır.

Gözetime kavramsal olarak 1971'de Bentham'ın "panoptikon" veya "denetim evi" çalışmasında mahkumların bir subay tarafından üç yüz altmış derece gözlemlenmesine sağlayan bir hapishane tasarımı olarak formüle edilmiştir. Temel olarak, bu, tüm davranışların gözlemlenebilir olduğu ve böylece mahkumların davranışlarının hapishane kurallarına göre denetlenmesi ve düzenlemesi anlamına gelmektedir. Bu anlayış daha sonrasında Michael Foucault tarafından genişletilmiştir ve panoptikonun toplumun vatandaşlarını gözlemlenmesine ve davranışların sürekli gözetim altında tutulmasını farklı biçimlerde kendini göstermiştir (Bitirim Okmeydan, 2017, s. 48-49).

Zygmunt Bauman'da "Akışkan Gözetim" olarak ifade ettiği kavram ile sıradan vatandaşların bile şüphelilere dönüştüğü ve tüketici konumda olan bireyin sürekli

gözetlendiği, gündelik hayatta ilişkilerin akışkan bir hale gelerek zayıfladığından söz etmektedir. Bilgi teknolojilerinin gelişimiyle kişisel verilerin kullanımı, internette gezinme, alışveriş, banka işlemleri, e-devlet sistemleri gibi çok sayıda kuruluş tarafından rutin olarak hedef alınmaktadır (Lyon, 2010, s. 325). Bauman'a göre artık fiziksel ve cezalandırıcı olmayan gözetim izleyenler ve izlenenler arasında bir işlev görmektedir. Her şeyin akışkan hale geldiği dünyada, modern yaşamda da bir zamanlar ayrı olan kamusal alan ve özel alanın nasıl içinin boşaltıldığını gündelik iletişim araçlarına nasıl yaklaşıldığıyla gözler önüne serilmektedir.

Akışkan gözetim kavramı kitle iletişim araçlarının sosyal medya ile nasıl bir denetim alanı yarattığının günümüzde en belirgin örneklerinden biri olarak görülmektedir. Bir kişinin kullandığı akıllı telefonu konum olarak nerede olduğunu tespit edebilmenin yanında kişinin orada olduğu zamanı, paylaşımlarını içeren bütün veriyi saklamaktadır (Brown, 2014, s. 2). Sosyal medyanın bireyler üzerinde sosyal sermaye yaratmasının sonucu olarak birey arkadaşlara ve tanıdıklara bağlanma, siyasi aktivizm, sivil katılım, haber toplama iş ve eğitim olanakları, dikkat ve görünürlük gibi sosyal eylemleri gerçekleştirmektedir. Sosyal medya ile bu şekilde kişi özel bilgilerini, görüşlerini, sürekli olarak paylaşıma sokmasıyla kontrol ve gözetim şekil değiştirerek hep kendini var etmiştir.

Ulrich Beck'in "risk toplumu" kavramıyla da açıklandığında önceki dönemlerden farklı olarak son derece her şeyin kontrol altında tutulduğu bu gözetim ve veri akışının getirdiği birtakım riskleri barındırdığı ve beklenmeyen ve istenmeyen bir takımlar sonuçlar doğurduğunu ve sistem içinde kaçınılmaz risklerin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Beck, toplumun üretim ve dağıtım ile olan ilişkisinin değişen doğasının bilimsel ve teknik bilgiye dayalı tamamen küreselleşen bir ekonominin toplumsal örgütlenme ve toplumsal çatışmanın daha merkezi bir hal aldığını söylemektedir. Daha öncesinde sınıf tabanlı toplumlarda proleterya mağdur durumda görülürken günümüzdeki belirsizliklerle zengin sınıfta risklerle karşı karşıyadır (Çuhacı, 2007, s. 135-136).

Kitle iletişim araçları ve gelişen teknolojik veri sistemleri sosyal yaşamı ve sosyal kurumların her yerinde etkisini gösterdikçe hem kamusal alan hem de özel alanda dijital gözetimin araçları ve sensörler tarafından giderek daha fazla izlendikçe, "dijital risk toplumu" ortaya çıkmaktadır. İlk olarak risk veya riskli olarak ifade edilen fenomenler ve bireyler, dijital medya, cihaz ve yazılım aracılığıyla giderek daha fazla veriyi

yapılandırmakta ve çoğaltmaktadır. Bu teknolojilerin her biri içinde yeni riskler barındırmaktadır. Dijital teknolojilerin çeşitli kullanımları risk teşkil ediyor olarak sunulmaktadır. Bunlarla birlikte bazı eğitim ve bilgi eksikliğinin yarattığı dijital bölünme çevrimiçi teknolojileri kullanma erişimleri, ilgileri ve beceri yetersizliği risk olarak görülmektedir (Sığın, 2021, s. 429-430).

İnternet aracılığıyla sosyal medya uygulamaları, forum siteleri, bloglar, mesajlaşma uygulamaları gibi bireylerin en az iki kişiyi içeren gruplar oluşturması diğer bir ifadeyle "sanal topluluklar", "sanal cemaatler" şeklinde kavramlar çevrimiçi toplulukların dijital ortamda görünür bir halini sunmaktadır. Özellikle internet ile bağlantı kurulan sanal her ortamda grupların ve toplulukların oluşumu, sanal dünya olmadan da geçmiş bir alışkanlığın ürünü olarak görülmektedir.

"Topluluk" ifadesi bireylerin birbirine karşı bir yükümlülük esas alınarak bir araya geldikleri ya da bireylerin bir amaç için bir araya geldikleri grup olarak karşılık bulmaktadır (Rothaernal ve Sugiyama, 2001, s. 298). Sosyolog Tonnies'de toplulukları inceleyen ilk kişilerden biriydi. Tonnies'e (1912) göre üç farklı topluluk türü mevcuttur. İlki akrabalığa göre topluluk, ikinci olarak yerlilik topluluğu ve son olarak zihin topluluğu şeklinde sunulmaktadır. Karp, Stone ve Yoels (1977) topluluk tanımlarını sentezleyecek bir biçimde üç unsurun öne çıktığını göstermiştir. Bunlar toplulukta sürekli sosyal etkileşim, paylaşılan nitelikler ve değerler ve tanımlanmış bir coğrafi alan şeklinde karşılık bulmaktadır. Lawrence (1995)'e göre de, toplulukların coğrafi sınırlar tarafından tanımlandığı varsayımını reddetmektedir. Lawrence, toplulukların belirleyici bir kriteri olarak coğrafyaya odaklanmanın, günümüzde bireylerin bilgi teknolojilerini kullanmaları topluluk oluşturmanın çok yönlü olmaya doğru evrildiğini vurgulamaktadır. Lawrence'in ifadesini destekler nitelikte olan sanal topluluklar kavramı elektronik bir iletişim ortamıyla uzay ve zamana bağlı olmadan çeşitli internet araçlarını kullanarak üyeleri arasında sosyal etkileşim sağlamaktadır ve belirli topluluk standartları ve kuralları sergilemektedir.

Sanal topluluk kavramını ilk kullanan Rheingold (1993, s. 3), "sanal topluluklardaki insanlar gerçek hayattaki toplulukların yaptığı her şeyi yapmaktadır ancak bedeni geride bırakır" şeklinde ifade eder. Yakın ve uzak arkadaşlar arasındaki kişilerarası ilişkileri sürdürmek için grup, konuşma, paylaşım, kimlik ve itibar yaratmaktadır. Bir sosyal grubun üyesi olmak, üyelerin birliktelikleri ve aitlik duygusu hissettikleri bir alan yaratmaktadır.

Topluluklar sürekli etkileşim içinde olmak ve bir amaç için bir arada olmak gibi sebeplerden etkileşim içinde olmaları üyelerin topluluğun gerektirdiği şekilde davranış sergilemesi beklenmektedir. Aksi takdirde beklenilen dışında bir davranışla karşılaşıldığında grupta şikâyet etmek, engellemek, davranışları sınırlamak, gruptan çıkarmak gibi eylemlerle hızlı bir biçimde gruptan uzaklaştırılabilir. Yüz yüze ilişkilerde süreç bu kadar hızlı yöntemlerle gerçekleşmemektedir. Kişiler birini çıkarmak istediğinde daha çekimser ve düşünerek hareket etmektedir. Bu durumda da sanal topluluklardan farklı olarak ilişkiler daha uzun sürmektedir. Esas itibariyle sanal topluluklar, insanların sosyal etkileşimini etkiler ve aile, arkadaş, çalışma hayatları ve boş zamanları da dahil olmak üzere yaşamlarının farklı alanlarını şekillendirmektedir (Bagozzi ve Dholokia, 2002, s. 5).

Kültürel gecikme teorisi ise, kültürün teknolojik yenilikleri yakalamasının zaman aldığı ve toplumsal sorunların ve çatışmaların bu gecikmelerden kaynaklandığı görüşünü ifade etmektedir. Bu kavram, Sosyolog William F. Obgurn tarafından 1922'de *Kültür ve Orijinal Doğaya Göre Sosyal Değişim* adlı çalışmasında kullanılmıştır. Maddi olmayan kültürün, yani insanların düşünce ve davranışlarından oluşan siyaset, ekonomi, dil, gelenekler, aile, din ve inançları içermektedir. Maddi olmayan kültürün maddi kültüre uyum sağlama sürecini ifade eden kültürel gecikme teorisi teknolojinin genel olarak toplum üzerinde etkileri olduğu, teknik gelişmelerin toplumun kültürel yapısına doğrudan etki etmediğini vurgulamaktadır. Maddi olmayan kültür, değişime toplum yapısının koşullarına göre direnmektedir ve aynı hızda teknik araçların toplumun benimsemesi mümkün olmadığını vurgulamaktadır.

3.2. Dijital Çağ

Üretim ilişkileri ile bilgi ve teknolojilerinin gelişimi gibi unsurlar insanlığın gelişim basamaklarının tarihsel olarak dönemlere ayrılmasına sebep oluşturmaktadır. İlkel topluluklardaki avcılık ve toplayıcılıktan sonraki süreçte yerleşik hayata geçiş ile birlikte insan emeği ile başlaya topraktan üretim yapmak, makineleşme ile birlikte sanayileşmenin hız kazanması ve makinelerin git gide üretimi kolaylaştıracak şekilde küçülmesi, son olarak dijital teknolojileri gelişimiyle yapay zekâ ile ortaya konan yüksek kapasite makinelerin geliştirilmesi, iletişim araçlarındaki hızlı dönüşüm dijital çağın günümüzde geldiği aşamanın basamaklarını oluşturmaktadır.

"Dijital çağ" terimi, insanlık tarihinin seyrinde dijital bilgi ve iletişim teknolojilerinin şekillendiği ve dönüşüme uğradığı dönem olarak tanımlanmaktadır. İnsanlık tarihindeki tarihsel çağlar dizisinde, "Dijital Çağ" "Endüstriyel Çağ"ı takip eder. Sanayi çağından dijital çağa geçiş "dijital değişim" bağlamında gerçekleşir. Değişimin büyüklüğü ve hızı nedeniyle, ani bir zaman dönüşünü karakterize eden radikal karakteri vurgulayan "Dijital Devrim" olarak da adlandırılmaktadır. Dijital Çağ'dan önceki döneme "Predigital Çağ" denir. Dijital Çağın başlangıcından önce insanlık tarihinin tüm dönemlerini kapsar. Dijital Çağın erken evresi "Protodigital Çağ" olarak adlandırılır (Lengsfeld, 2019, s. 23-24).

Bilginin analogdan dijitale dönüştüğü bu teknolojik gelişim süreci bilgiyi dijital kanallardan yapılandırılabilir, aranabilir ve erişilebilir hale getirmiştir. Sosyal dijitalleşme ile toplumun değişimi, çalışma hayatı, iş, teknoloji kullanımı ve teknolojinin sunduğu imkanlardan kaynaklanan yeni iş koşullarını ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte mobil ve bulut teknolojileri, büyük veri ve nesnelerin interneti, sağlık hizmetleri, ulaşım, enerji, tarım, imalat, perakende ve kamu yönetimi dahil olmak üzere birçok alanda gelişmeler sunmuştur.

Dijital teknoloji kullanıcılar tarafından geniş sosyal etkileşim ağları kurması, büyük miktarda bilginin mesafe ve zaman kavramı olmaksızın anında ve kolayca taşınabileceği ve depolanabileceği bir avantajlı alan yaratmıştır. Bütün bunları yanında birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu dijital sorunlar veri güvenliği, terörizm, gizlilik endişesi, sosyal bağlantı kesme, dijital verilerin manipülasyonu, telif hakları ve intihal, sahte hesaplar ve anonimlik, araçlara aşırı güven ve bağımlılık olarak sıralanmaktadır.

Bu değişikliklerin ölçeğinin ve hızının tüketicileri, kullanıcıları, vatandaşları ve işçileri nasıl etkilediğini, bunların hepsinin tek bir 'dijital kişi' olarak birleştirilmesinin yanı sıra sosyal ve özel hayatı, eğitimi, bilimi, hükümeti, demokrasiyi ve işi nasıl etkilediğini de anlamak zorunlu hale gelmiştir. Bazı teorisyenler toplumdaki bu köklü dönüşümü analiz etmişlerdir.

Marshall Mcluhan (1962), “küresel köy” ve “ortam mesajdır” gibi ifadelerle teknolojinin hayatımızı nasıl şekillendirdiği ve kontrol altında tuttuğunu, dünyanın birbirinden farklı bölgelerinde yaşayan insanların kitle iletişim araçlarının gelişimiyle zaman ve mekânın ortadan kalktığı küçük bir köyde yaşarmış gibi tek düze bir iletişim

biçimine dönüştüğünü vurgulamaktadır. Belirsizleşen sınırlarla birlikte küresel köyün insanlarının birbirine benzediğini söylemektedir.

Toffler (1996), "Gelecek Şoku" çalışmasında bu değişim hızıyla baş etmekte zorlanan insanın nelerle karşılaşacağını ve değişimle birlikte arta belirsizliğin sosyal, kültürel ve psikolojik olarak olumsuz bir etki yaratacağını vurgulamaktadır. Toffler bu değişimi reddedenlerin şok kurbanı olacağını ifade etmiştir.

1980'lerde Fransız sosyologlar Bruno Latour ve Michel Callon ve John Law tarafından geliştirilen ünlü "aktör ağı teorisi"ni önerdiler. Sosyolojinin önemli teorilerinden biri olarak, erken çalışmalarda aktör ağı teorisi sosyal olguyu araştırmak için kullanılırken, son zamanlarda disiplinler arası çalışmalarda da yaygın olarak kullanılmaktadır (Alcadipani ve Hassard, 2010, s. 420). Aktör ağı teorisi, dijital teknolojilerin insanlar üzerinde dışsal bir güç olarak etkilediği fikrinden hareketle teknolojinin sosyal çıkarlardan ortaya çıktığı ve böylece sosyal etkileşimleri şekillendirme potansiyeline sahip olduğu görüşüne sahiptir.

Aktör ağı teorisinin amacı sosyal ağların nasıl oluştuğunu araştırmak ve teorileştirmek, nasıl hareket ettiklerini, aktörlerin bir ağa nasıl kaydedildiğini, ağın parçalarının nasıl bütün bir ağ oluşturduğunu ve ağların geçici istikrarı nasıl elde ettiğini araştırmaktır (Cai ve Guo, 2020, s. 600). Kısaca, Aktör ağ teorisine göre her bir teknoloji insanın bir parçası ve sosyal ilişkilerde eşit bir sosyal ağ ilişkisi doğurmaktadır.

Caircross (1997), "Mesafenin ölümü", kavramıyla iletişim devriminin hayatı nasıl değiştirdiği tartışmıştır. Sınırların ötesinde insan ilişkilerinin değişeceğinden bahseder. Bu teknolojilerin gelişmesiyle mahremiyeti kayba uğrayacağını ve görünmez küresel iletişim iplikleri ile bağlanmış bir şekildedir.

Taylor (2001), "karmaşıklık anı" teorisinde teknolojik dönüşüm ile eşi görülmemiş bir karmaşıklık anında yaşandığını ve etrafta dönen dijital akımların akışının, kendine özgü mantığı ve dinamiği ile yeni bir ağ kültürü yarattığını savunmaktadır.

Castells'in (2004), "Ağ toplumu" kavramı, küreselleşmenin toplumdaki rolü ile yakından ilişkilidir. Tarihsel olarak her zaman sosyal ağlar olmuştur. Ağ toplumun ayıran temel faktör, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yeni sosyal ilişkileri oluşturulduğu uzak ağların oluşturulmasına ve sürdürülmesine yardımcı olmasıdır.

Keen (2007), “Amatör kültü” çalışmasında dijital devrimin ortaya çıkardığı çevrimiçi amatörlüğe duyduğu endişeyi dile getiriyor. Bu durumun kültür, ekonomi ve değerler üzerinde yıkıcı etki yapmaktadır. Dijital teknolojilerin asıl sundukları daha az kültür, daha az güvenilir haber ve işe yaramaz bilgi kaosudur. Keens’e göre, gerçeklik bulanıklaştırılır, karartılır ve hatta ortadan kaybolur.

Teknolojinin toplumla etkileşimini farklı şekillerde ele alan bu farklı fikirlerin ortaya çıkması, toplumumuzun dijital çağda önemli ölçüde değiştiğine ve yaşadığımız yaşamların eskiden yaşadıklarımızdan farklı olduğu yönündeki yaygın algıya tanıklık etmektedir. Tredinnick’e (2008, s. 22) göre, Teknolojik yenilik insan arzularına, ihtiyaçlarına, özlemlerine ve geleneklerine yanıt verir ve sosyo-kültürel değişim nedeninden ziyade bir sonuçtur. Teknolojik gelişmeler yaşam boyunca hep vardı. Dijital devrimin bu gelişime dahil olmasıyla birlikte sosyal yaşamda ciddi dönüşümler meydana getirdi.

Kovarik (2015, s. 486), dijital devrimin getirdiği dönüşümün farklı kılan şeyin ne olduğu konusunda insanların teknolojiyi benimseme şeklini vurgulamaktadır. Yirminci yüzyılın ortalarında dijital teknolojilerin ortaya çıkışı, önceki iletişim devrimleri üzerinde çok büyük etkiler yarattı. Dijital devrim, akıcı ve tahmin etmesi zor yeni tür toplulukların merkezinde yeni bilgi biçimlerinin oluşturulmasını sağladı. Yüz binlerce mühendis, programcı ve vizyoner “açık kaynak” yazılımı, “kitle kaynak kullanımı” ve bilgi üreticisi ve tüketici olarak bireyler gibi kavramlar aracılığıyla paylaştı.

Katz’ın *Kullanımlar ve Doyumlar Teorisi*, insanların medyayı belirli istek ve ihtiyaçları tatmin etme için kullandığını iddia etmektedir. Medya kullanıcıları tükettikleri medyayı seçerken aktif katılımcı rolünü üstlenmektedir. Özel istek ve ihtiyaçları karşılamalarına yardımcı olacak medya seçimlerini yapmak için motivasyon kaynağı olarak görülmektedir. Kitle iletişim araçlarını faydasal yönde kullanmak, alışkanlıklar, sosyalleşme, rahatlama, boş zaman değerlendirme, kaçış ve bilgi edinme aracı işlevi görmektedir (Keskin, 2020, s. 524-526)

Dijital gerçekliğin özünü belirlemek, dijital zamanlarda insan deneyiminin temel dönüşümlerini tanımlamak gerekmektedir. Dijital çağda "olmak" anlamına gelen anlamı insanın algılama şeklini önemli ölçüde değiştirmiştir. Kullanıcı deneyimini derinden değiştiren Web 2.0 tek yönlü bir ilişkiden iki yönlü bir ilişkiye geçmek, kullanıcı deneyimini pasif olmaktan aktif hale dönüştürmüştür. Buna ek olarak, akıllı telefonların yaygın olması, insanların günlük yaşamlarını yürütme biçimlerine göre uzay ve zaman

kavramlarını değiştirdi. İletişimin yakınlığı ve sürekli kullanılabilirlik, dijital çağda yaşadığımız kültürel değişimin bir parçasıdır. Dijital teknolojinin somutlaşması, sadece kişinin günlük yaşamını nasıl yürüttüğünden değil, aynı zamanda ontolojik varlığının nasıl oluştuğunun da vazgeçilmezdir (Mamlok ve Levin, 2021, s. 3).

3. 2. 1. Dijital Okuryazarlık

Dijital teknolojilerin uygun fiyatlı ve taşınabilir hale gelmesi, kullanılan dijital araçların çeşitliliğinin artması, toplumun her kesiminden insanın giderek daha fazla çevrimiçi ortama katılım sağlamaktadır. Dijital dünyanın yeni fırsatlarını, kurallarını ve potansiyel tehlikelerini anlamak için uzun süreli kullanım yeterli görülmemektedir. Bireylerin dijital ortamlarda etkili performans gösterebilmeleri için gerekli olan sürekli büyüyen teknik, bilişsel ve sosyolojik becerilerin kullanılmasını gerektiren durumlarla karşı karşıya getirmektedir. Web'de gezinme sırasında bilgi oluşturmak, kullanıcı ara yüzleri deşifre etmek, dijital oyunlar oynamak, veri tabanlarında arama yapmak, sosyal ağlarda içerik oluşturmak ve paylaşmak, sohbet odalarında sohbet etmek ve sosyal ağlarda iletişim kurmak gibi dijital ortamlar belirli dijital becerileri gerekli olarak görülmektedir (Eshet, 2012 s. 268).

Dijital ortamda bilgileri bulmak, değerlendirmek, düzenlemek ve kullanma becerilerine sahip olmak için dijital okuryazarlık ifadesi kullanılmıştır. Bu terimi ilk olarak 1997 yılında Paul Gilster dijital okuryazarlık kitabında ortaya koymuştur. Gilster, geleneksel okuryazarlık fikrinden farklı olarak, kendi zamanının teknolojilerini ve biçimlerini kullanarak bilgi okuma, yazma ve başka şekilde başa çıkabilme gibi özellikleri dijital okuryazarlık ifadesiyle tanımlamaktadır. Gilster kitabında, dijital okuryazarlığın tuş vuruşlarına değil, fikirlere ve kavramlara hâkim olmakla ilgili olduğunu, dijital okuryazarlığın sadece teknik becerilerle sınırlı olmadığını ifade etmektedir (Bawden ve Robinson, 2012, s. 293-294). Gilster (1997, s. 1) ayrıca dijital okuryazarlığı "bilgiyi birden fazla formatta anlama ve kullanma yeteneği" olarak tanımlamaktadır. Martin tarafından Gilster'in tanımını destekler nitelikte geniş bir dijital okuryazarlık tanımı sunmaktadır (2006, s. 19). Dijital Okuryazarlık, Martin'e göre;

...yapıcı sosyal eyleme olanak sağlamak amacıyla bireylerin dijital kaynakları tanımlamak, erişmek, yönetmek, entegre etmek, değerlendirmek, analiz etmek ve

sentezlemek, yeni bilgiler oluşturmak, medya ifadeleri oluşturmak ve başkalarıyla iletişim kurmak için dijital araç ve olanakları uygun şekilde kullanma bilinci, tutumu ve yeteneğidir…

Bawden (2008) dijital okuryazarlığı ifade ederken tarihsel sürece odaklanmaktadır. 1980'lerde ilk nesil bilgisayarların iş ortamının yanında toplumda da giderek yaygınlaşmasıyla bilgisayar okuryazarlığı ve bilgi okuryazarlığı elişim gösterdi. 1990'larla birlikte bilginin bilgi teknolojisi aracılığıyla daha kolay derlendiği, erişildiği, yaygınlaştığı bir dönemde yaygınlaştı. İnternet kullanımının yaygınlaşması ve bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimiyle dijital okuryazarlık gelişim göstermiştir. Hobbs için bilgi oluşturma dijital okuryazarlığın önemli bir yönüdür. Aynı zamanda yaygın olarak kullanılan bir terim olan "medya okuryazarlığı" terimi ile yakından ilgilidir. Bununla birlikte bilgi iletişim teknolojieri (BİT) okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, hesaplamalı okuryazarlık, teknolojik okuryazarlık, bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık gibi kavramlarda farklı yazarlar tarafından benzer anlamlarda kullanılmaktadır (Julian, 2015, s. 2141).

Hobbs ise, "dijital ve medya okuryazarlığı" terimini de kullanmaktadır. Bu terim çok geniş bir şekilde "metinlerin, araçların ve teknolojilerin kullanımını içeren tüm bilişsel, duygusal ve sosyal yetkinlikleri içerecek şekilde tanımlanmıştır. Hobbs için özellikle önemli olan, dijital ve medya okuryazarlığının insanları bilgi kaynaklarının doğasında bulunan gündemleri eleştirel bir şekilde analiz etmelerini ve azınlık veya marjinal bakış açılarını savunmalarını güçlendirme kapasitesidir. Dijital ve medya okuryazarlık kavramının şu becerileri içerdiğini belirtiyor: medya ve teknolojiyi kullanarak bilgiye erişme ve paylaşma yeteneği, bilgiyi eleştirel bir şekilde analiz etme ve değerlendirme yeteneği, sofistike şekillerde bilgi oluşturma yeteneği, etik bir bakış açısıyla bilgi ve iletişim üzerine düşünme yeteneği ve bireysel olarak veya başkalarıyla kişisel, işyeri ve tüm topluluk düzeylerinde bilgi paylaşma yeteneği (Hobbs, 2010, s. 19) olarak karşılık bulmaktadır.

Farklı okuryazarlık türlerini aynı ailenin bir parçası olarak düşünülmektedir. Örneğin, bilgi okuryazarlığı genellikle araştırma becerileri ile ilişkilendirilmiştir. Medya okuryazarlığı tipik olarak haber, reklam ve kitle iletişim araçları eğlencesinin eleştirel analizi ile ilişkilendirilmiştir. Sağlık medyası okuryazarlığı, medyanın beslenme, egzersiz, vücut imajı, şiddet ve madde bağımlılığının önlenmesi ile ilgili olumlu seçimler yapma üzerindeki etkisini araştırmakla ilişkilendirilmiştir. Dijital okuryazarlık,

bilgisayarları, sosyal medyayı ve interneti kullanma yeteneğiyle ilişkilidir. Farklı disiplin geleneklerinden ve tarihsel bağlamlardan farklı ve önemli teorik fikir ve değerleri yansıtsalar da "yeni medya okuryazarlıklarının" hepsindeki etkili programlar birçok benzerliği ortaya koymaktadır (Hobbs, 2010, s. 17). "Okuryazarlık", "akıcılık" ve "yetkinlik" gibi terimlerin tümü, bilgiyi bulmak, değerlendirmek ve barındırmak için dijital ortamlarda bir yol yönlendirme yeteneğini tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu beceriler, sosyal ağlarda iş birliği içinde çalışmaya, bilgiyi topluca birleştirmek, çeşitli topluluklarda gezinmek ve müzakere etmek ve istenen görevleri yerine getirmek için çakışan bilgileri eleştirel bir şekilde analiz etmek ve uzlaştırmayı sağlamaktadır (Spires ve Barttlet, 2012, s. 9).

3. 2. 2. Dijital Bölünme

Dijital bölünme terimi ilk olarak 1990'larda bilgisayar teknolojisini erken benimseyenler ile bilgisayarlar hakkında bilgi edinmek istemeyen insanlar arasındaki boşluğu tanımlamak için kullanılmıştır. Dijital bölünme kavram olarak dijital eşitsizlikler, dijital boşluk, sayısal bölünme, dijital uçurum gibi ifadelerle de kullanılmaktadır. Dijital bölünme terimi hem ülke içinde hem de gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmekte olan ülkeler arasında var olan sosyoekonomik tutarsızlıkları tanımlamak için kullanılmaktadır. Burada kullanıldığı gibi, "dijital bölünme" terimi, hem bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim fırsatları hem de çok çeşitli etkinlikler için internet kullanmaları açısından farklı sosyo-ekonomik düzeyde bireyler, haneler, işletmeler ve coğrafi alanlar arasındaki uçurumu ifade etmektedir (OECD, 2001, s. 5). Dijital bölünmenin giderilmesi, dünyadaki sosyoekonomik büyümeyi daha eşitlikçi ve sürdürülebilir hale getirmek için bir ön koşul olarak görülmektedir.

Teknolojinin kullanılabilirliğinin internete fiziksel erişimi bile açıklamak için yeterli olmadığını ve dijital bölünmenin ancak güçlü bir sosyolojik boyut içeren karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olarak tam olarak araştırılması gerekmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, kentsel ve kırsal nüfus, genç ve eğitimliler ile yaşlı ve daha az eğitimli bireyler ve erkekler ve kadınlar arasında dijital bölünmeler vardır. Bütün bunların dışında başka dijital bölünme türleri de mevcuttur. En belirgin bölünme dijitale erişim bölünmesidir. İnsanlar arasındaki sosyoekonomik farklılıkları ve çevrimiçi olmak için gerekli cihazları karşılayabilmeleri üzerindeki etkisini ifade

etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, birçok insan teknolojiye veya internete sınırlı erişime sahiptir ve bunu etkili bir şekilde kullanmak için gerekli becerilere sahip değildir. Diğer taraftan teknolojiyi kullanma kalitesi insanların interneti kullanma yollarını ve bazı insanların ihtiyaç duydukları bilgileri diğerlerinden çok daha fazla alabildiklerini ifade etmektedir.

İnternet ve bilgi iletişim araçlarına erişmeye yönelik eşitsizlikler, eğitim önündeki engeller, cinsiyetler ayrımcılığı, az gelişmişlik, dijital beceri yetkinlikleri, yoksulluk gibi kavramlarla öne çıkmaktadır. Van Deursen ve Van Dijk'e göre (2010, s. 894) toplumdaki değişimler, özellikle çağdaş toplumdaki en önemli iletişim araçlarından biri olarak internetle ilgili yeni beceriler talep etmektedir. İnternette artan bilgi miktarı ve insanların bilgiye artan bağımlılığı nedeniyle, internet becerileri artık hayati varlıklar olarak kabul edilmektedir. Bazı alanlarda, internet erişimi sınırlıdır, kullanılamaz veya donatılabilenler için uygun değildir. Güvenilir bir internet bağlantısı olsa bile, dizüstü bilgisayarlar ve yazılımlar gibi maliyetli araçları karşılayamayanlar için her zaman ulaşılamaz olan belirli dijital alanlara erişim zor olmaya devam etmektedir.

Kennedy, Wellman ve Klement (2003) yaptıkları bir çalışmada internet kullanım modellerindeki dijital bölünmeyi incelemek için internete erişimdeki cinsiyet farklılıklarını göstermek, cinsiyetin ve hane halkının yapısının kadınların ve erkeklerin interneti nasıl kullandıklarıyla nasıl ilişkili olduğuna odaklanmışalardır. Kadınlar ve erkekler, cinsiyet rolleri ve beklentileri ve ev içi sorumluluklar nedeniyle çevrimiçi olarak farklı şeyler yapıp yapmadığını sorgulamışlardır. Çalışma sonucunda kadınlar ve erkekler, toplumsal cinsiyet rollerinin yönlendirdiği toplumsal beklentiler nedeniyle interneti farklı miktarlarda kullanmaktadır. Kullanma becerisinde cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretilmesi, kültürel bağlamların teknolojinin sosyal şekillenmesini ve teknolojik becerilerin yeniden tanımlanmasını nasıl etkilediğini yansıtmaktadır.

İnternet kullanımı sosyal ilişkilerde de bölünme yaratmaktadır. İnternete bağlı olanlar ve olmayanlar arasında toplumlarda belirgin olan sosyal tabakalaşmayı her zamankinden daha fazla etkilemiştir. Bağlı olmayan gruplar, bağlı grupların internet avantajlarını paylaşmadıkları için kenarda bırakılmıştır. Bununla birlikte dijital okuryazarlık becerileri, düşük eğitim seviyeleri ve yetersiz geniş bant altyapısı nedeniyle dünyanın bazı bölgeleri internetten ve engin potansiyelinden ayrı kalmaktadır. Bilgisayarlara ve internete erişim birtakım iyileştirmelerle kullanımı artmaya devam

etse de eğitim, gelir seviyesi düşüklüğü, coğrafyanın sınırları, ilgi alanı olarak görülmeyip dijital dünyayı karmaşık bulmak, bilgi boşluğunun yarattığı dijital okuryazarlığın düşük olması, dijital bölünmeyi git gide daha da genişlemesine sebep olmaktadır.

3.2.2.1. *Dijital Cinsiyet Açığı*

Kız çocukları ve kadınlar, erkeklere oranla bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımı yönünden daha az erişime sahip olduğu görülmektedir. OECD (2018), yapmış olduğu araştırma doğrultusunda, dijital cinsiyet açığı ülkelerde sosyo-ekonomik yönden farklı gruplar içinde bilgi iletişim teknolojilerine erişim yönünden cinsiyet farklılıkları olduğu görülmüştür. Dijital cinsiyet açığı teknolojiye erişim, satın alma yeterliliği, eğitim durumu ve dijital okuryazarlık eksikliği gibi engellerle karşı karşıya kalındığını ifade etmektedir. Bununla birlikte cinsiyete dayalı dışlanmaya yol açan, doğal olarak görülen önyargılar ve sosyokültürel normlar, gelenekler dijital cinsiyet açığında belirleyici unsurlardandır.[5]

Kadınların aile içinde destek görmesi, teknolojiyi kullanmada önemli rol oynamaktadır. Kırsal ya da gelişmekte olan bölgelerde daha kısa süreli ve güvencesiz işlerde çalışan kadınlar, aldıkları kazanç aileye katkı olarak görülmektedir. Bu şekilde kadınların karşılaştığı güvencesiz ortam dijital teknoloji kullanımını zorlaştırmaktadır. Bunlara ek olarak teknolojinin "erkekler için" olduğu konusundaki kalıp yargılar ve ayrımcılığa uğrama korkusu, kadınları dijital araçları kullanımını engelleyici görmektedir. Kadınların dijital teknolojilerden faydalanamamaları daha az teknoloji meraklısı ve daha teknofobik oldukları ve teknolojinin ihtiyaçları için inşa edilmediği şeklinde yaygın ve ısrarcı argümana dayanmaktadır (Hilbert, 2011, s. 479-480).

3. 2. 3. Dijital Göçmenler

Teknoloji meraklılığı, içinde doğduğumuz toplumun ne kadar ileri teknolojiye sahip olduğuna bağlı olarak farklı nesillerin teknolojiyle farklı şekilde etkileşime girmesi kaçınılmaz bir durumdur. Her neslin doğduğundaki dönemin teknolojisinin ne kadar geliştiğini göz önünde bulundurulduğunda, bu nesilleri ilk olarak 2001 yılında

[5] https://www.oecd.org/digital/bridging-the-digital-gender-divide.pdf (Erişim Tarihi: 26.03.2022).

Marc Prensky dijital göçmenler ve dijital yerliler olarak adlandırdığı çalışmasıyla sınıflandırılabilir. Marc Prensky farklı yaş gruplarındaki insanların teknolojiyi kullanma amaçları, kullanırken ki aksanındaki farklılıklar ve yeterlilikleri konusunda bir farklılık olduğunu ve bu farklılıkların göz ardı edilmeden belli başlı eğitim yöntemleri geliştirilerek hali hazırdaki eğitim müfredatlarında uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Çalışmalarının odak konusu okul eğitiminde öğretmen ve öğrenci arasındaki öğrenme sürecinde bir nesil farkından dolayı konuşma dillerinin anlam olarak farklı olduğunu vurgulamaktadır. Burada öğretmen dijital teknolojiyle doğmamış ama belli bir zamandan sonra teknolojiyi benimseyen farklı bir aksan kullanan "dijital göçmen"'i temsil eder. Diğer tarafta öğrenci, dijital teknolojiye doğduğu andan itibaren maruz kalan ve günlük konuşmalarında dijital bir aksan ile konuşan, kitle iletişim araçlarıyla büyümüş bir nesil olan "dijital yerliler" olarak karşılık bulmaktadır.

Dijital göçmenler, internet, akıllı telefon, sosyal medya uygulamalarının yükselişe geçmeden önceki dünyayı temsil eden kişiler olarak görülmektedir. Bu yüzden kuşak ayrımında 1925-1945 Sessiz kuşak diğer ifadeyle geleneksel kuşak (Silent Traditionalist), 1946 ile 1960 arası Bebek patlaması (Baby Boomer) kuşağı, 1961 ile 1980 arası X kuşağı (Gen X) dijital göçmen olarak kabul edildiği anlamına gelmektedir. Teknolojiyi günlük yaşamlarına dahil etmek bu nesiller için kolay değildir.

Dijital göçmen kavramındaki göç olgusunda olduğu gibi bir yerden bir yere göç ederken ki uyum sağlama süreci dijital göçmenin teknolojiye uyum ağlama süreci ile benzerlik göstermektedir. Örneğin kırsaldan kente göç olduğu zaman belli davranış kalıpları, geleneksel davranış örüntüleri ve ritüelleri sürdürmektedir ve hatta teknolojiye de entegre ederek sürdürmektedir. Öte yandan Dijital Göçmen, teknoloji devriminin geç gelenidir ve her göçmende olduğu gibi, anadili konuşanlar için kolayca görünen belirli bir "aksan" vardır. Bu "aksan" örnekleri, bir alıcının yeni gönderilen e-postayı alıp almadığını aramak ve sormak, standart kısaltmalar yerine tam kelimelerle metin mesajları yazmak veya İnternet'te arama yapmadan önce kütüphaneye gitmek gibi şeylerdir.

Dijital göçmenlerin yeni teknolojileri almak için dijital yerlilere göre daha az hızlı oldukları düşünülmektedir. Teknolojiye erken maruz kalmak insanların öğrenme şeklini temelden değiştirmektedir. Bu durumda dijital göçmenlerin sonradan uyum sağladıkları için teknolojiyi öğrenme hızı ve nasıl öğrendiği konusunda tek bir sınıflandırma yapılmamaktadır. Çünkü dijital teknolojiler sürekli dinamik bir yapıdadır. Bundan

dolayı bir kuşaktan diğerine aktarılırken homojen bir yapıda kullanımının olduğunu söylemek mümkün değildir. Kullanma hızı ne olursa olsun bir grup dijital göçmen bir yere kadar trendlere ayak uydurmak, günlük aktivitelerini gerçekleştirmek ve teknolojiyi kullanarak bilgi sağlama konusunda aktif olarak yer almaktadır.

Dijital göçmenlerin teknolojiyi deneyimleme biçimlerini tek bir profilden incelemek yerine üç farklı kategoride ifade edilebilir. Kaçınanlar, isteksiz benimseyenler, coşkulu benimseyenler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Kaçınanlar, teknolojiye hızlı bir şekilde uyum sağlayıp benimseyemezler. Akılı telefon, mobil uygulamalar, internet kullanımında yeterli beceride olduklarını düşünmezler. Herhangi bir teknoloji kullanımında cihazı bozabileceklerini, yanlış yerlere giriş yapabileceklerini düşünürler. Geleneksel araçlarla iletişim kurarlar. Bilgi kaynakları televizyon, gazete ve kütüphanedir. Kaçınanlar için telefon sadece arama yapılan ve mesaj gönderilebilen basit bir iletişim aracıdır. Teknolojiyi kullanmadığı için kendisini bu durumdan yoksun hissetmez. Teknolojiyle sürekli iç içe yaşayan insanlara karşı eleştirel bir tutum sergilerler.

İsteksiz benimseyenler, teknolojiyle ilgilenmelerine rağmen bir aitlik bağı kurmazlar. İletişim araçlarını yaşamlarının merkezi haline getirmezler. Teknolojiyi kullanırken hızlı öğrenme ve kullanma zorluğu yaşarlar. Akıllı telefon kullansalar dahi bütün özelliklerini kullanmazlar. Bankacılık işlemleri, e-posta kontrolü, randevu işlemleri gibi temel gereksinimlerini karşılamak için kullanırlar.

Son olarak hevesli benimseyenler ise, dijital okuryazarlıkları yüksektir. Kitle iletişim araçlarını aktif bir şekilde kullanırlar. Teknolojik bilgi ve donanım gerektiren meslek gruplarında çalışabilirler. Sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanıp teknolojik gelişmeleri yakından takip ederler. Geleneksel araçlardan ziyade bilgisayar, akıllı telefon gibi araçları bilerek ve istekli şekilde kullanırlar. Yeni teknolojik araçlardaki gelişmeleri takip edip satın almaya isteklidirler. Bilgiye erişimin kolay ve hızlı bir şekilde olmasını zaman yönetimi açısından önemserler.

3. 2. 4. Dijital Yerliler

Dijital yerliler, doğdukları andan itibaren dijital teknolojilere maruz kaldıklarından başka bir dünya bilmedikleri düşünülmektedir. Dijital yerlilerin dahil olduğu yaş grupları 1981 ile 1996 arasında Y kuşağı veya Y jenerasyonu (Millennals),

1997 ile 2012 yılları arasında doğanlar Z kuşağı (Gen Z) ve son kuşak olan 2013 yılı ve sonrasında doğanlar Alfa kuşağı (Gen Alpha) şeklinde karşılık bulmaktadır. Dijital çağda doğdukları için genellikle teknoloji konuşmalarında daha akıcı oldukları düşünüldüğünden kendi içlerinde dijital bir aksan oluşturdukları görülmektedir. Teknolojileri, internet, bilgisayar ve akıllı telefona sahip olduklarında kolayca kullanabilirler.

Dijital yerliler, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya sitelerinde önemli miktarda zaman geçiriyor. Buna ek olarak, yanıtları göndermek ve yorum bırakmak tamamen rahattır. Başka bir deyişle, sosyal ağlarda kendilerini evlerinde hissediyorlar. Her dijital yerlinin kendi teknoloji araçları vardır. Düzenli olarak bir dizi farklı cihaz ve araç kullanabilirler, ancak her zaman tercih ettikleri seçilmiş birkaç cihaz vardır. Dijital yerliler bilgiye anında erişmeye alışkındır, aynı anda birkaç şeyi işleyebiliyor, grafikleri metne tercih edebiliyor, bağlandığında daha iyi çalışıyor, anında memnuniyet bağlamında çiçek açar ve oyunu ciddi işlere tercih eder. Bu araçları bedenlerinin ve zihinlerinin uzantısı olarak kullanırlar ve onları günlük rutinlerine akıcı bir şekilde dahil ederler (Prensky, 2005, s. 24). Akranlarıyla anında iletişim kurarken teknolojinin dilini öğrendiler. Çevrelerindeki değişikliklere hızlı bir şekilde uyum sağlarlar ve en son teknolojiyi hızlı yaşamlarına dahil etmenin yeni yollarını ararlar.

Dijital göçmen ve Dijital yerli kavramları ortaya çıktığı andan itibaren birtakım eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Prensky'e göre bu şekilde dijital teknoloji ile doğmamış ama benimseyenler bir dereceye kadar farklı bir aksan kullanırlar. Teknolojiyi kullanırken geçmişteki alışkanlıklarını bir şekilde sürdürmeye devam ederler (Prensky, 2001, s.10).

3. 2. 5. Dijital Göçmenler ve Dijital yerliler üzerine Literatür İncelemesi

2001 yılında Marc Prensky tarafından ortaya atılan dijital göçmen ve dijital yerli kavramları üzerine birçok tartışmayı ve bu kavramlar adı altında çalışmaları da beraberinde getirmiştir. Çalışmalarda öne çıkan eğitim, sosyal medya, kuşaklar, dijitalleşme, dijital okuryazarlık, dijital bölünme, yaşlanma, gençlik, çocuk ve ebeveyn ilişkisi şeklinde konular öne çıkmaktadır. Dijital toplumun bir gerekliliği olarak toplumların tarihsel süreç içinde dijital olanın gündelik hayattaki deneyimleri,

alışkanlıkları ne yönde etkilediği konusunda bu tür bir ikili ayrım üzerine yapılan çalışmalar önem arz etmektedir. Yapılan çalışmalara yönelik literatüre baktığımızda;

Arabacı ve Polat'a (2013) göre, mevcut eğitim ve öğretim sisteminde okulların teknolojiye entegre edilerek dijital göçmeni temsil eden öğretmenlerin teknoloji araçlarını öğretim amacıyla kullanıp öğretmenlerin dijital okuryazarlıklarını iyileştirmeye yönelik çalışmalar yapılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Artık günümüzde teknoloji olmadan bir eğitim sisteminin düşünülemeyeceğini buna yönelik yenilikler yapılması gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Bu şekilde dijital yerliyi temsil eden öğrencileri teknoloji temelli öğretme biçimi derste teşvik edici, dikkat ve ilgi odağını arttıracağı konusunda öğrencinin teknolojiyi bu şekilde iyi yönde kullanıldığında başarıyı arttıracağını ifade etmiştir.

Arabacı ve Polat'ın bu çalışması Prensky'nin çalışmasını da destekleyici niteliktedir. Prensky, 1969 yapımı Susam Sokağı programı üzerinden çocukların büyüme şeklini açıklar. Gündelik hayatta gerçekleşen olayları iki karakter üzerinden çocuklara eğlendirerek sunan bir program olması çocukların dikkatini çekerek onları eğitmesiyle eğlence ve öğretme arasında bir bağlantı kurmaktadır. Bu şekilde dünyanın dört bir yanında büyüyen çocukların büyüme şekli değişir. Postman'ın ifadesiyle çocukluğun öğrenme doğası denetim altına alınır (1995, s. 34) ve bir takım zihinsel değişiklikler yaratarak genç neslin öğrenme alanında çeşitli yeni ihtiyaçlara yönelmelerine yol açar. Bu durum büyük bir süreksizlik hali olarak ifade edilebilir (Prensky, 2001, s. 2-5). Her yeni teknoloji ve bunların ortaya çıktığı sosyal çevrenin etkisi, eski teknolojinin ve çevresinin sosyal sonuçlarını tersine çevirir.

Eşgi de (2013) çalışmasında dijital yerli ve dijital göçmen'i çocuk ve ebeveyn ilişkisi üzerinden örneklendirerek internet bağımlılığı ile açıklamıştır. Dijtal göçmen'i temsil eden ebeveyn ile dijital yerliyi temsil eden çocuğunun teknolojiyi kullanma amacı ve teknoloji tutumunun farklılık gösterdiğini vurgulamıştır. Çocukların internette zaman geçirdiği süre ebeveynler açısından problemli bir durum olarak görülmektedir. Bu durum sonucunda ortaya çıkan internet bağımlılığının yıkıcı sonuçlar doğuracağı ifade edilmiştir.

Akikol (2018) kadın dijital göçmenlerin sosyal medya kullanımı üzerine yaptığı bir alan çalışmasında kamusal alan ve özel alan sınırlarını ortadan kalktığına ve artık sosyal medya aracılığıyla kişinin gündelik hayatında olup biten birçok şeyi paylaşma arzusu içinde olduğunu göstermiştir. Sosyal medyada gizlilik ve güvenlik açısından

problemli görüldüğü halde kadınlar özel hayatları bir paylaşım aracı olarak gördükleri alandan hiçbir şekilde vazgeçmemektedir.

Kürkçü ve Dumanlı'nın (2015) çalışmasında dijital göçmen akademisyen ile dijital yerli üniversite öğrencisinin internet üzerinden gazete okuma alışkanlıklarına yönelik farklı tutumları analiz edilmiştir. Dijital göçmen akademisyenler bilgisayar üzerinden, dijital yerli öğrenciler ise akıllı telefon üzerinden internette gazete okumaktadır. Dijital yerliler bilgi alma ve eğlence amaçlı kullanırken dijital göçmenler sürekli güncel habere ulaşmak için kullanmaktadır. Kullanım koşulları, cihazın farklığı, okunulan içeriklerinin temalarının farklı olması ile iki grup arasında teknoloji kullanımında farklılık olduğu sunulmuştur.

Çetin ve Özgiden (2013), dijital göçmenlerin ve dijital yerlilerin twitter kullanımına yönelik araştırmasına göre kadın dijital göçmen kadınların dijital göçmen erkeklere kıyasla twitter kullanım oranı daha azdır. Dijital yerliler twitter üzerinde takip etme, takibi bırakma, retweet yapma gibi işlemler yaparken dijital göçmenlere göre daha hızlı karar verirler. Bu demek oluyor ki dijital göçmen daha uzun vadeli bir bağ kurmaktadır. Dijital göçmen twitter'a uyum sağlama süreci yavaştır. Fakat sonrasında sıkı bir kullanıcıya dönüşebilir. Dijital göçmen, gerçek yaşamdaki ilişkiler gibi bir davranış örüntüsü sergilemeye çalışırken dijital yerli gelip geçici ilişkiler sergiler.

Görgün Baran, Koçak Kurt ve Serdar Tekeli (2017) "*Yaşlıların Dijital Teknolojiyi Kullanım Düzeyleri*"ne yönelik yaptıkları çalışmalarında dijital göçmen olarak tanımladıkları 60-74 yaş arası yaşlı bireylerin teknolojiyi ne yönde kullandıkları araştırma konusudur. Yaşlılık çalışmalarının yetersiz olarak görülmesi ve yaşlı bireylerin teknolojiye mesafeli olmasına yönelik önyargılardan kaynaklı yaşlılık çalışmalarının bu yönde eksik kaldığını vurgulanmaktadır. Yaşlıların sosyal hayatında eylemlerini daha iyi bir şekilde gerçekleştirmeleri için teknoloji yaşlıların hayatında kaçınılmaz bir unsur olarak görülmektedir. Teknoloji yaşlıların hayatında eğlence unsurundan daha öte bir temel gereksinim, yapılacak işleri kolaylaştırıcı ve sosyal hayatlarını şekillendirecek bir yapıya sahiptir. Yaşlıların dijital okuryazarlığının yetersiz olması bu yönde eğitim verilerek desteklenmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu şekilde yaşlıların yardıma muhtaç, dezavantajlı bireyler algısını ortadan kaldırarak dijital yerliler ile aralarındaki dijital uçurumun azalacağı yönünde bir sonuca varılmıştır.

Özbek ve Karaarslan (2020), *Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenlerin Bankacılık Mobil Uygulama Kullanma Motivasyonlarının Belirlenmesi* çalışmasında, bankaların

sağladığı güvence, statü, fırsat, özgürlük, yenilik gibi durumlar dijital göçmen ve dijital yerlilerde birtakım benzerlikler ve farklılıkları ortaya koymuştur. Dijital yerliler, mobil banka uygulamasını daha fazla tercih edip daha sık uygulamayı kullanırken, dijital göçmenler daha az mobil bankacılık uygulamasını tercih edip belli aralıklarla kullanmaktadır. Dijital göçmenler bankalara girip işlemlerini halletmeyi dijital yerlilere göre daha çok tercih etmektedir. Dijital göçmenler ve dijital yerliler güvenlik ihtiyaçlarını karşılayan bankaları tercih etmektedir.

Eken (2021), *Literatür ve Sahanın Kesişiminde Dijital Göçmenler İçin Dijital Yetkinlikler* çalışmasında, dijital göçmenlerin sadece yaşa bağlı değil birçok farklı kategoride sınıflandırılacağını ifade etmiştir. Bu farklı kategorileri oluştururken dijital göçmenin teknolojiyi kullanma becerisini belli başlı yetkinlikleri gözetilerek oluşturulmuştur. *'Ebeveynlik', 'meslek', 'sağlık ve iyi oluş', 'dijital vatandaşlık'* şeklinde sınıflandırma yaparak *"bilgi ve veri okuryazarlığı", iletişim ve işbirliği",* dijital içerik oluşturma", "güvenlik", "problem çözme" gibi yetkinlikleri değerlendirilmiştir.

Molnár, Szűts ve Nagy, (2017) çalışmalarında dijital göçmenlerin dijital bilgi toplumundan birçok yönden dışlandığından yabancı olarak algılandıkları ifade edilmiştir. Günümüz dijital etkileşimde medya tüketimi ve bilgi toplama ritüelleri, bilgi toplumunun tam üyesi olarak görülen dijital yerlilerden farklılaştığına çalışmada yer verilmiştir.

Darbha ve Rao, (2016) dijital göçmenlerin özel ve kamu sektöründe çalışan dijital göçmenlerin ve dijital yerlilerin iş yaşamında nasıl bir dijital bölünme yarattığını ve bu dijital sürecin müşteri etkileşimleri ve işgücünün kendisi üzerindeki etkisi ve sosyal ve organizasyonunu nasıl etkilediği sunulmuştur.

Wang, Myers ve Sundaram, (2013) dijital yerliler ve dijital göçmenleri net yaş sınırıyla ayırmak yerine *dijital akıcılık* kavramı ile daha iyi açıklanacağını ifade etmişlerdir. Katı bir ikililik yerine bir süreksizlik olduğu düşüncesine dayanarak dijital akıcılık üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi olan faktörleri yani demografik özellikleri, örgütsel faktörleri, psikolojik faktörleri de içine alan sosyal bir kavram önerisinde bulunulmaktadır.

Prensky'nin tanımlamasıyla birlikte 2001 yılından itibaren dijital göçmen kavramının içeriği değişim göstermiştir. İlk ortaya çıktığı gibi net sınırlar çizerek dijital göçmen özelliğini taşıyan kişileri belli bir yaş kategorisi üzerinden sınıflamak birtakım

eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Jenkins'in ifadesiyle dijital göçmenler ya da dijital yerlilerden konuşurken kişilerin teknolojiye erişim imkanları göz ardı edilmektedir.[6] Dijital göçmenlerin eksikliklerinden ve yetersizliklerine odaklanmaktan ziyade eski kullandıkları yöntemlerden yanlarına ne getirdiklerini odaklanılması gerektiğini ifade etmektedir.

Dijital yerliler ve dijital göçmenler yaşa göre değil bilgi teknolojileri, bilginin kendisi ve diğer kişi ve kurumlarla nasıl etkileşime girdikleriyle ilgi nitelikler ve deneyimlerle tanımlanan ortak bir küresel kültürü paylaşmaktadırlar Kişilerin teknolojiye uyum sağlama süreçleri, teknolojiyi kullanma alışkanlıkları ve teknoloji algıları, sosyo-ekonomik düzeyleri, bulundukları coğrafi alanda teknolojiye erişim olanakları, cinsiyet, eğitim gibi dijital göçmen kavramının sadece doğum yılına göre açıklanılamayacağını gösteren unsurlar arasındadır.

[6] http://henryjenkins.org/blog/2007/12/reconsidering_digital_immigran.html (Erişim Tarihi: 23.09.2021)

4. BULGULAR

Çalışmada bulgulara ulaşabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tercih edilmiştir. Araştırma evreni Aydın'ın İncirliova ilçesinde bulunan amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme tekniği ile seçilmiş olan 1980 ve öncesi doğmuş eğitim seviyesi düşük otuz kadın ile görüşme sağlanmıştır. Görüşme kayıtları deşifre edilerek kategoriler belirlenmiştir.

Teknolojiye doğduğu andan itibaren değil, sonradan benimseyenler olarak tanımlanan dijital göçmenler kendi içinde çeşitlilik arz etmektedir. Prensky (2001), dijital göçmenleri tanımlarken yaş özelliğini temel almıştır. Diğer taraftan dijital göçmenler üzerine yapmış olduğu çalışmada eğitim seviyesi yüksek öğretmen ve akademisyenlerin genç öğrenciler arasında teknolojiye nasıl uyum sağladıkları konusuna yoğunlaşmıştır. Eğitim hayatının da merkezinde olan bilgisayar, internet gibi bilgi araçları, bu araçları kullanarak eğitimde öğrencilere bilgi sunmaya çalışan öğretmen ilk karşılaştığı süreçte bir takım teknolojik beceri ve yetkinlik eksikliğiyle karşı karşıya kalmıştır. Fakat günümüzde bu eksikliği giderme süreci eğitimli bireyler tarafından daha hızlı gerçekleşmektedir. Teknolojinin gelişimi yeni öğrenme olanakları ve fırsatları yaratmıştır.

Teknolojik gelişmeler birçok erişim olanağı sunsa bile, gündelik hayatı her yönüyle etkisi altına alan bilgi iletişim teknolojileri (BİT) kullanımında sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda toplumsal cinsiyet yönünden eşitsiz bir kullanım alanı yaratmaktadır. Her ne kadar dijital uçurum azaltılmaya çalışılsa da kadınların bilgi iletişim araçlarını erkeklerle aynı yönde kullanmadığı görülmektedir. Kadınlar BİT'in iletişim tarafını kullanırken, erkeklerin kariyer seçimini ve ücretlendirmeyi etkileyen teknik tarafındadır. Bütün bu durumların arkasında kadın erkek arasındaki ayrımcılık, düşük gelir, yoksulluk, coğrafi engeller, eğitim seviyesi düşüklüğü gibi faktörler sebep olarak gösterilmektedir. Geleneksel cinsiyet rolleri, kurumsal yapılar ve ekonomik gerçekler, kadını dijitale erişim, kullanım becerisi, çevrimiçi gerçekleştirdiği pratikler ve bilgi iletişim teknolojilerine yaklaşımı konusunda dışarıda bırakmıştır.

Prensky'nin ortaya attığı dijital göçmen ve dijital yerli kavramları sadece yaş ve eğitim ile sınırlanmayacak şekilde farklı bir boyut kazanmıştır. Bu yeni halinin görünümlerini sunarken bireylerin teknolojiye sadece bilgiye erişim ve onu kullanma açısından değil bir sosyalleşme aracı ve bilgi iletişim teknolojilerinin genel kullanımları

ve yarattığı eşitsizlikler de öne çıkmıştır. Bütün bu unsurlara bağlı olarak kişilerarasında yaş, cinsiyet, eğitim, yaşam tarzı, kişilik özellikleri, yaşanılan coğrafya gibi demografik, coğrafi, sosyal unsurlarda göz önünde bulundurulmuştur. Elde edilen görüşme verileri göz önünde bulundurularak Dijital göçmen kadınların "kaçınanlar", "bilinçli benimseyenler", ve "coşkulu benimseyenler" şeklinde hali hazırda olan kategorilerden faydalanılmış olup bu üç başlık altında doğrudan görüşme alıntılarına yer vererek ve teorik arka plan ile desteklenerek sunulmuştur.

Görüşmelerden alınan ifadelerde G1-G10 arası kaçınanlar, G11-G20 arası bilinçli benimseyenler, G21-G30 arası coşkulu benimseyenler şeklinde oluşturulmuştur. Amaçlı benzeşik örnekleme yöntemine uygun olarak 1980 ve öncesi doğmuş okuma yazma bilmeyen ya da en fazla ilkokul mezunu kadın dijital göçmenler seçilmiştir.

4.1. Kaçınanlar

Dijital göçmenin bir çeşidi olan kaçınanlar, yaşamlarının uzun bir süresinde bilgi ve iletişim teknolojilerini reddeden ya da birtakım sebeplerden ötürü erişimden yoksun kalan grubu ifade etmektedir. Bu kategorideki kişiler yaşamlarının son beş yılı içerisinde akıllı dokunmatik telefonu satın almıştır. Bilgiyi hala televizyon, gazete, radyo gibi kitle iletişim araçlarından edinmektedir. Akıllı telefonun görüntülü konuşmak, mesajlaşmak, arama yapmak dışındaki özelliklerini kullanmayı reddetmektedir. İletişim araçlarını kullanma konusunda beceri ve yetkinlikleri oldukça zayıf ve öğrenme konusunda da oldukça isteksiz ve çekimser bir tutum sergilemektedirler. Telefonu temel işlevleri dışında kullanmamaktadırlar. Sosyal medya, oyun, banka işlemleri gibi uygulamaları kullanmamaktadırlar. Tamamen mecburi ihtiyaçtan kaynaklı akıllı telefon edinmişlerdir. Akıllı telefon satın almak ve kullanım sebeplerini görüşmecilerin ifadelerinde görülmektedir:

> Akıllı telefon eşim ve çocuklarım kullanıyor. Ben tuşlu kullanıyorum. Onu kullanmayı beceremem. Bozarım. Kafamı karıştırır. (G2, 54 yaş, İşçi)
>
> Çocuklarım, torunlarım, uzaktaki akrabalarla görüntülü konuşmak için aldım. Başka hiçbir özelliğini kullanmıyorum. Gerek görmüyorum bu yaştan sonra. (G4, 62 yaş, İşçi)
>
> Ben okuma yazma bilmiyorum zaten. Sadece arayacağım kişilerin isimlerinin görüntüsü aklımda kalıyor. Kimin aradığı görebiliyorum. Bende birini arayabiliyorum. (G7, 63 yaş, İşçi)

> Bir önceki telefonum tuşluydu. Bozuldu. Önceden yine telefonum bozulmuştu. Yine tuşlu almıştık. Uyduruk yapıyorlar artık. Eşim akıllı telefon alalım çocuklarda kullanır dedi öyle aldık eşimin de akıllı telefonu vardı zaten. (G3, 49 yaş, İşçi)

Görüldüğü üzere aile içinde de kadının teknolojiye erişimi geç gerçekleşmektedir. Akıllı telefon kadının kendi özel tercihinden ziyade dış etmenlerden kaynaklanan zorunlu ihtiyaç kaynaklı satın alma davranışı söz konusudur. Kadın her ne kadar bir meslekte çalışıyor olsa da geleneksel rolün atfettiği biçimde teknolojiyi edinmesi de çocuk bakımını destekleyen bir ihtiyaç olarak görülmüş ve akıllı telefonla karşılaşması daha geç bir zamanda gerçekleşmiştir. Eril dünyanın kadına sunduğu görevler çerçevesinde yaşamaya alışmış kadın kendi benliğine yabancılaşmış olması kendi isteklerinden ziyade ondan beklenen kadın rollerine yönelik bir tutum sergilediğinden teknolojiye geç erişimi bir sorun olarak görmemektedir. Doğal bir durum olarak karşılamaktadır.

Teknolojik araçlarla uzun süre etkileşime girmemiş olan, kitle iletişim araçlarının yaşamının hangi aşamasında, ne ölçüde nasıl maruz kaldığı görüşmelerde öne çıkmaktadır. Bireyin teknolojiye olan bakışını, onu algılayış şekli, düşünme biçimi ve davranışsal tepkisi ne yönde içselleştirdiğini toplumsal pratiklerle göstermektedir. Bireyin toplumsal hayattaki eylemlerini belirleyen hayatı boyunca öğrendiği toplumsal kuralları çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Sorgulamadan, kendi bulunduğu bağlam içerisinde teknolojiye karşı farketmeden bir tutum sergilemeye başlar. Kaçınanlar henüz akıllı dokunmatik telefonların olmadığı evlerinde televizyonun siyah beyaz ekrandan henüz yeni renkli televizyonlara geçildiği bir dönemde yaşamış olmaları ve buna bile erişimin olmadığı bir dünyada büyümeleri ve maddi yetersizlik, eğitimden mahrum bırakılma gibi sebeplerden teknolojiye olan ilgi, beceri ve yetkinlik geri planda kalmaktadır.

Kişinin gündelik hayatta kendini konumlandırma biçimiyle ilişkili olarak toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında kadın evde teknolojiye en son erişen kişidir. Toplumsal cinsiyet açısından teknoloji kullanımı eril kültür ile ifade edilen daha çok erkeklerin teknoloji ile özdeşleştirildiği doğal bir ilişki olduğu şeklinde sunulmaktadır. Kadının teknolojiden uzak olması onun dişil kimliğinden kaynaklı olduğu ve teknik yeterlilik konusunda erkeğin daha yatkın olduğu şeklinde kalıplaşmış tutumlar mevcuttur (Savcı, 1999, s. 131-132). Kadın ve erkeğin teknolojiye yönelik becerilerinin eşit görülmediği, kadının mevcut potansiyelinin toplumsal inşa sürecinde cinsiyet

rolleriyle yetiştirilip kadın teknik becerilerde geri planda konumlandırılmıştır. Bu öne çıkan unsurları destekler nitelikte ifadeler görüşmelerde görülmektedir:

> Eşim ve çocuklarım daha iyi kullanıyor. Ben onlar kadar bilmiyorum. Benim de vaktim olmuyor zaten. Fabrikada da telefon kullanmak yasak. Geri kalan zamanımda da ev işleriyle uğraşıyorum. Çocuklarla ilgilenmem lazım. Benim buna harcayacak zamanım yok. Telefonla sürekli vakit geçiren kadınları anlamıyorum. İş zaten çok yorucu oluyor bir de evin işleri benim hiç boş zamanım olmuyor. Kendime hiç vakit ayıramıyorum. Ayırsam da, zamanım olsa da telefonla uğraşmam. Başka şeyler yaparım. (G8, 48 yaş, İşçi)

Toplumsal cinsiyet ve teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide belirleyici unsur teknoloji yetkinliklerinin ataerkil unsurlarla özdeşleştirilmesidir. Kadınların teknoloji ile olan ilişkisinde teknik eğitim yönünden geri planda tutulmuş olması ve kadınların meslek seçiminde de teknolojik yetkinlik gerektirmeyen alanlara istihdam edilmesi söz konusu olmuştur. Bu şekilde kadını belli toplumsal cinsiyet kalıplarına sokarak teknoloji alanına yabancılaşmasına, isteksiz olması ve riskli bir alan olarak görülmesi, kadının kendini bu yönde başarısız ve becerisinin olmadığı şeklinde ifadeler öne çıkmaktadır. Hemen hemen büyük bir kitlenin hayatlarına yer edinen akıllı telefonlar araştırma grubumuzda hane halkı satın alma sırasına bakıldığında en başta erkekler sonrasında çocuklar en son kadın edinmiştir. Erkeklerle kadınlar bilgi iletişim teknolojilerine erişimindeki eşitsizliği gösteren dört ana unsur öne çıkmaktadır. Bunlar teknoloji eğitimi ve teknik işlerden dışlanma, sınırlı boş zaman, erkekleri destekleyen sosyal normlar ve finansal kısıtlamalar şeklindedir. (Antonio ve Tuffley, 2014, s. 678).

Bireyin küçük yaştan itibaren aldığı eğitim teknolojiyi kullanmayı öğrenme motivasyonunu doğrudan etkilemektedir. Eğitim seviyesi düşük olup kaçınanlar kategorisinde olan dijital göçmenler teknolojiyi kullanırken birtakım engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Yeterince bilgiye sahip olamama durumu teknolojiye karşı çekimser tutum göstermektedir. Kişi hem teknolojik alete karşı güvensizlik hem de kendi öğrenme ve kullanma becerisine karşı güvensizlik duymaktadır. Sürekli çevresinden destek alarak kullanmaktadır. Sadece temel kullanım ihtiyaçları doğrultusunda belli başlı özellikleri öğrenmektedir. Daha fazlasını öğrenmek konusunda isteksiz bir tutum sergilemektedir. Görüşmecilerin akıllı telefon kullanmaya nasıl öğrendiği ve öğrenme istekliliği konusundaki tutumları şu şekilde görülmektedir:

> Kız kardeşlerimle ve annemle yaşıyorum. Benden başka kullanan yoktu. Bende iş ortamında sürekli arkadaşlara sora sora ve yeğenlerimden öğrendim. Öğrenmek için bir çaba sarf etmedim. Hala çoğu özelliğini bilmiyorum. Merakta etmiyorum. (G4, 62 yaş, İşçi)
> Kızım öğretti daha çok. Kendi kendime de öğrendim. (G3, 49 yaş, İşçi)

> Ben sadece arama yapabiliyorum. Bu da bana yeter. Bu yaştan sonra bir merakım yok. Öğrenmek istemiyorum. (G2, 54 yaş, İşçi)
>
> Gelen mesaj bir şey olduğu zaman eşim daha çok bakıyor bana söylüyor. Ben öğrensem bile çabuk unutuyorum. Yine eşimle çocuğuma soruyorum sürekli. (G1, 48 yaş, İşçi)
>
> Telefonun sadece arama yapıyorum. Bozarım diye korkuyorum. Pek kurcalamıyorum. Öğrenme isteğim yok. Gerekli bir şey olarak görmüyorum. Çocuklar bakıyor genelde her şeye. (G5, 52 yaş, İşçi)
>
> Bir mesaj gelmiş mi diye bile bakmak aklıma gelmiyor hiç ben sadece arama için kullanıyorum. Çok karışık geliyor. Çocuklar sürekli öğretmek istiyor. Ama zamanım yok uğraşmaya. (G9, 58 yaş, İşçi)

Eğitim seviyesi düşük dijital göçmenin dijital teknolojiyi ne yönde kullandığı, daha sık ve çok amaçlı kullananlardan farklı bir durum görülmektedir. En temel biçimde dijital bölünme ya da dijital uçurum olarak ifade edilen bireylerin teknoloji kullanırken ne tür eşitsizliklerle karşı karşıya kaldıklarıyla ilişkili bir durumdur. Eğitim seviyesi düşük olan birey dijital teknolojiyi benimseme, öğrenme, kullanma konusunda Van Dijk'in ifade ettiği biçimde bir erişim motivasyonuna karşı isteksiz kalmaktadır. Kadın dijital göçmenlerin dezavantajlı konumu eğitim durumu, maddi kaynakların yetersizliği ve sosyal etki de dahil edildiğinde kişi kendini temel düzey becerileri bilmekle sınırlamaktadır. Dijital geri çekilme (digital disengagement) olarak ifade edilen bu durum toplum içinde yaşlıların, kadınların ya da coğrafi açıdan kırsal alanda ya da ulaşım, iletişim olanakları yönünden yoksun, sınırlı mahallelerde yaşayan insanların teknolojik gelişmeleri takip edemedikleri için çevrimiçi alanda dezavantajlı durumda olamaya mahkûm oldukları ifade edilmektedir (Arun ve Elmas, 2020, s. 120).

Arun ve Elmas'a göre, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim sağlamak eşitsizliklerin ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Bu teknolojilere erişim toplumun belli kesimlerince homojen bir dağılım göstermemektedir (2020, s. 118). Teknolojiye erişim sağlansa bile, akıllı telefonların kullanım niteliği farklılaşmaktadır. Bir akıllı telefonu satın alma eyleminden ziyade telefonu kullana biçimleri (Özsoy, 2020, s. 17) oldukça ayrışmaktadır. Bireyin gündelik hayat deneyimlerini belirleyen her türlü unsur dijital eşitsizliklerin farklı boyutlarını da gözler önüne sermektedir. Kaçınanlar kullanım niteliğine bakıldığında akıllı telefonun sadece arama ve mesaj özelliğini kullanmaktadır. Sosyal medya, internet, oyun gibi özelliklerini kullanıp kullanmamasına yönelik sorulara verdikleri cevaplar şu şekilde görülmektedir:

> Başka bir şey yapmaya korkuyorum bozarım diye pek uğraşmıyorum. (G2, 54 yaş, İşçi)

> Kullanan arkadaşlarım var ama ben beceremiyorum. Bilmiyorum kullanmayı. (G7, 63 yaş, İşçi)
>
> Diğer özelliklerini çocuklar kullanıyor. Benim öyle heveslerim yok. İş yerinde çok yoruluyorum. Eve gidince yemek, temizlikle uğraşıyorum. Vakit ayıran kadınlara hayret ediyorum. (G5, 52 yaş, İşçi)
>
> Ben güvenmiyorum öyle şeylere. Herkes her şeyini paylaşıyor. Çok yanlış bir şey. (G1, 48 yaş, İşçi)
>
> Benim facebook var ama okuma yazma bilmediğimden eşim ve çocuklarım bakıyor benim yerime paylaşım yapıyorlar. Ben yanlış bir şeye basarım diye kurcalamıyorum öyle şeyleri. (G10, 51 yaş, İşçi)

Kaçınanlar, bilgi eksikliğinden kaynaklı bir takım kullanım endişeleri göstermektedir. Akıllı telefon teknik ve kullanım açısından her ne kadar kolay kullanım ve belli güvenlik koşullarını geliştirip kullanımı kolaylaştırsa da kişilerin bulundukları sosyal sınıfları ve içselleştirmiş oldukları davranış biçimlerinden kaynaklı kendilerinde yetersizlik göstermektedirler. Bourdieu'nun sermaye kavramını kültürel, sosyal, ekonomik sermaye şeklinde ayrımlarına ek olarak teknik sermaye düşünüldüğünde teknolojik araçları kullanma becerisi olarak karşılık bulmaktadır. Bireyin teknik sermayeye sahip olmasını etkileyen unsurlar doğrudan sosyal sınıfı ile yakından ilişkilidir.

Kaçınanlar akıllı telefon kullanımlarında toplumsal gerçekliğe bağlı olarak bir çeşit kültürel kodlar ile tutum ve davranışlar sergilemektedir. Bunlar sergilenirken birey toplumsallaşma sürecinde aidiyet algısı, toplumsal değerleri, sosyal çevresi, özel hayatı konumlandırış şekli, mahalle kültürüne yakınlığı, kolektif bağlar, geleneksel davranış rolleri etkili olmaktadır. Bütün bunların çerçevesini doğuştan kazanılmış olan demografik özelliklere göre oluştuğu ifade edilebilmektedir. Belli bir mahalle kültürüyle büyümüş ve hala devam ettiren, belli geleneksel aile yapısına sahip yüz yüze iletişimi önemseyenler sosyal medya ve internet aracılığıyla paylaşım yapma ve temel ihtiyaçların dışında telefon kullanımına karşı bir tavır takınmaktadır. Bu şekilde davranış biçimlerini görüşmeden alıntılarla da ifade edilebilmektedir:

> Uzaktan akrabanla görüntülü konuşmak güzel bir şey ama sürekli elinde telefon oradan fotoğraflarını paylaşmak ayıp bir şey. Hiç kimsenin özeli diye bir şey kalmadı. Bize ters böyle şeyler. (G4, 62 yaş, İşçi)
>
> Aile hayatı gizli kalmalı. İnsanlar yediğini içtiğini paylaşıyor. Alan var alamayan var. Benim de çevremde her şeyin fotoğrafını çeken arkadaşlarım var. Bazı şeyler özel, gizli kalmalı. (G5, 52 yaş, İşçi)

> Ben kimsenin ne yaptığını merak etmiyorum. Burası küçük yer zaten her şey bir şekilde duyuyoruz. Böyle şeyler kullanmaya gerek yok. Benim ne yaptığımdan da kime ne. (G3, 49 yaş, İşçi)
>
> Sürekli paylaşım yapmak çok yanlış. Benim annem, babam, eşim öyle şeylere asla müsaade etmez. Ben de yapmam zaten. Çocuklarıma bile kızıyorum, uyarıyorum paylaşmayın diye. (G2, 54 yaş, İşçi)

Görüldüğü üzere kaçınanlar, özel hayatta gerçekleştirdikleri eylemlerin sosyal paylaşım uygulamalarında paylaşılmasına karşı çıkmaktadır. Sosyal medyaya yüklediği anlam insanların yaşamlarında belli şeylerin gizli kalması yönündedir. Bulundukları sosyal çevre ve yaşadıkları bölgeden kaynaklı belli geleneksel kuralları sürdürmektedirler. Görüşmeciler görüşme sırasında da çok ayrıntılara değinmeden cevap verirken çekimser bir tavır takınmıştır. Kendi özel hayatıyla ilgili bir şey söyleme konusunda endişeye kapılmıştır. Geleneksel davranış rolü gereği bir şeyleri açık şekilde anlatmak, birilerine göstermek ayıp ve gizli kalınması gerektiği vurgulanmıştır. Zihinlerini yaratmış oldukları toplumsal algıları hem sorulara cevap verirken hem de teknoloji kullanımına karşı tutumları aynı doğrultudadır. Her iki şekilde de gizlilik, güvenlik ve özel alanı önemseyen bir tavır sergilemektedirler.

Teknoloji kullanımı birtakım riskler ve güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Özellikle akıllı telefon kullanımında telefona indirilen uygulamalar, yazılım, programlar virüs tehlikesi ve kişisel bilgilere başkalarının erişimi konusunda tehditler barındırmaktadır. Dijital okuryazarlığa sahip, bilinçli kullanan bir kullanıcı bu tür tehlikelerin farkında olup ona göre gereken önlemleri almaktadır. Dijital okuryazarlığa sahip olmayan kullanıcılar ise her türlü riskle karşı karşıya kalmaktadır. Dijital ortamda mahremiyet, gizlilik, siber güvenlik gibi unsurlar kaçınanlar için teknolojinin birçok yönünü kullanmasına engel oluşturmaktadır. Görüşmecilere bankacılık işlemleri, e-devlet, alışveriş gibi zorunlu ihtiyaçlarını giderme konusunda bu işlemlere yönelik uygulamaları nasıl kullandıklarını ve gerekli işlemlerini nasıl hallettiklerine yönelik cevapları şu şekildedir:

> Telefonumda e devlet uygulaması yüklü. Gerektiğinde çocuğum giriyor. Ben bilmiyorum. En çok hastane randevusu için gerekiyor. Onda da arayarak alıyoruz. Banka için kullanmıyorum. Bütün işlemlerimi bankanın kendisinde hallediyorum. Bankamatikten para çekmeyi de bilmiyorum. Yanlış bir şey yaparım diye korkuyorum. Maaşımı eşim çekiyor. (G1, 48 yaş, İşçi)
>
> Ben kendim yapmak isterdim ama yanlış bir şeye girerim diye tedirgin oluyorum. Cesaret edemiyorum onları kullanmaya. (G4, 62 yaş, İşçi)

> Banka kartım eşimde her şeyi o hallediyor. Diğerlerini de ben kullanmıyorum. İnternetten alışveriş çocuklar yapıyor. Ben internete girmeyi bile beceremiyorum. (G6, 48 yaş, İşçi)
> İnsanları dolandırıyorlar. Ben cesaret edemiyorum bankadan para çekmeye bile bu uygulamaları nasıl kullanayım. Kızım çekiyor genelde maaşımı. (G9, 58 yaş, İşçi)
> Telefon bozulur virüs bulaşır diye öyle programlar yüklemiyorum telefona. Yüklesem bile kullanamam ben. Hiç kafam almıyor. (G10, 51 yaş, İşçi)

Kişinin kendini sürekli teknolojiyi kullanma konusunda geri planda tutması, çevresinde güven oluşturan kişilerden yardım alması, internet ve uygulamalara karşı güvensizlik kişinin bilgi eksikliği ve okuryazarlık seviyesinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte kişinin alışkanlıklarından vazgeçememesiyle ilişkilidir. Bourdieu, alışkanlıkların yaşam boyunca süren gündelik hayat deneyimlerinin bir sonucu olarak değiştiğini ifade eder. Bourdieu'ya göre, eğer sosyal sınıf değişmezse, deneyimlerin, rutinleştirilmiş kalibrasyonlar biçimini alarak mevcut habitusu güçlendirmesi muhtemeldir (Bourdieu, 1993, s. 22).

Geleneksel davranış rolleriyle kadın kendini sürekli olarak teknik işlerden uzak ev içindeki ondan beklenen şekildeki davranış şekillerine odaklamaktadır. Bulunduğu durumdan dışarıya çıkmaya kapalı bir davranış sergilemektedir. Birey toplumsal konumunu içselleştirdiğinden o doğrultuda davranış kuralları oluşturmaktadır. Akıllı telefon kullanmayı beceremmemesinin doğal bir durum olduğu, kendini güvende hissettiği alanın dışına çıkamaması, risklerle karşılaşma düşüncesi akıllı telefonu bilinmezlik, öngörülemeyecek sorunlarla karşılaşabilecek bir cihaz olarak konumlandırmasından kaynaklanmaktadır. Birey bu şekilde davranış sergileyerek sürekli olarak yönetilmeye ve yönlendirmeye de maruz kalmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu kültür, neyi nasıl anlayacağı ve yorumlayacağını karşılaştığı gelişmelere nasıl yanıt vereceğini belirlemektedir. Diğer insanların eylemleri ve nesneleri anlamlandırma şekli onun toplumsal gerçekliğine ifade etmektedir (Kartarı, 2014, s. 139-140). Bireyin akıllı telefona karşı tutumu mevcut sınıf konumu ve alışkanlıkları, yaşam deneyimleri arasında sıkışıp kalmış olmasıyla ilişkilidir.

Kaçınanların sosyalleşme biçimleri, akraba, komşu ve akran gruplarıyla ilişkileri ve etkileşimleri yüz yüze gerçekleşmektedir. Sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarını kullanmayı tercih etmemektedir. Özel hayatını sosyal medyada paylaşılacak bir alan olarak görmemektedir. Geleneksel davranış biçiminin bir sonucu olarak bütün insan ilişkilerini, eylemlerini özel alandan sosyal medyaya taşımak yerine bütün bu durumları

mahremiyet alanı içerisinde görmektedir. Görüşmecilerin bu yönde sosyalleşme ve çevresiyle etkileşim deneyimlerine yönelik tutumları şu şekilde görülebilir:

> Çevremde böyle şeyleri kullananlar var ama ben tercih etmiyorum. Denedim ama bana göre bir şey değil. İnsanların her şeyini paylaşmasını doğru bulmuyorum. (G8, 48 yaş, İşçi)
>
> İnsanın yaptığı şeyleri orada paylaşması çok ayıp. Özel hayat diye bir şey kalmamış. Çok yanlış. (G5, 52 yaş, İşçi)
>
> Ben komşularımla çevremdeki insanlarla sürekli yüz yüze görüşüyorum. Birbirimize gidip geliriz. Hatta toplanma günlerimiz olur. Gün yaparız. Sürekli telefondan konuşmak paylaşmak doğru değil. Paylaşım yapanlar oluyor ama ben gereksiz görüyorum. (G1, 48 yaş, İşçi)
>
> Ben kim ne yapmış paylaşmış merak etmiyorum. O yüzden kullanmıyorum öyle şeyler. . (G6, 48 yaş, İşçi)
>
> Kızım başkalarının paylaştığını bana gösteriyor. Herkes her şeyini paylaşıyor. Benim yaşamıma çok ters. İnsanlar yediğini içtiğini paylaşıyor. Olan var olmayan var. Bizim geleneğimize ters öyle şeyler uygun değil. (G9, 58 yaş, İşçi)

Kaçınanlar, kendini sanal dünyada teşhir etme, içsel yaşamını kamusal alanda sunma, görünmez olan mahremiyetini paylaşma ihtiyacı duymamaktadır. Bu durumun yoksunluğunu hissetmemektedirler ve bu şekilde davrananlara kuşkuyla bakmaktadır. Geleneksel alanın sıkı mahremiyet kurallarını sürdürmektedirler. Bu tür toplumların birtakım eylemlerini belirleyen unsurlar din, gelenek, örf ve adetler ve değer sistemleridir. Geleneksel davranışlarını katı bir şekilde sürdürürken farklı biçimde tutum sergileyenleri de olumsuz bir biçimde eleştirmektedirler.

Geleneksel toplum yapısına göre davranışlar geleceğe değil geçmişe yönelimle ile karakterize edildiğinden çok az değişiklikle ya da her türlü yeniliğe karşı bir biçimde Talcott Parsons'ında ifadesiyle 'evrenselci' değerlerle değil 'tikelci' değerlerle belirlenmektedir (1939, s. 459). Aile ve akraba bağlarının güçlü olması, sanal ağlar yerine sürdürülen geleneksel roller dar bir mekânsal alanda sosyal ilişkilerin çok değişmeden sürdürülmesini sağlamaktadır. Bu baskın gelenek ve alışkanlıklar, herkesin birbirini tanıdığı yüz yüze iletişim kuran topluluklarda devam etmektedir. Bu şekilde dışa dönük olmayan geleneksel kapalı toplum yapısında sanal ağları ve onun sağladığı iletişim biçimlerini benimsemek hiç gerçekleşmemekte ya da geç benimsenmektedir.

Kaçınanlar, teknolojik araçlar kullanırken bilgi edinme, eğlence, iletişim yönünden geleneksel medya araçlarını tercih etmektedir. Haber, film, dizi, eğlence programlarını sadece televizyondan takip etmektedir. Youtube, dizi, haber siteleri gibi telefon ya da bilgisayar ile internet erişimi gerektiren araçları bu amaçla kullanmaktan

kaçınmaktadır. Katılımcıların bu faaliyetleri gerçekleştirmek için hangi kitle iletişim aracını kullandığı ve neleri izlemeyi tercih ettiği, bilgiye güvenilirliği yönünden tutumları şu şekilde görülmektedir:

> Ben sadece televizyondan bir şeyler izlerim. İzlediğim belli günlerde diziler var. Gündüz iş yerinde olduğumdan akşam eve geldiğimde televizyondan bir şey izleyerek kafa dağıtmak hoşuma gidiyor. Haberler de her kanalı izlemem belli kanalları izlerim. İzleyecek dizi yoksa türkü kanalı açarız. . (G7, 63 yaş, İşçi)
>
> Telefondan bir şey açıp izlemeyi beceremem. Bir kere denedim. Sürekli reklam çıkıyor. Nasıl kapatacağımı şaşırıyorum. Televizyondan izliyorum her şeyi. (G4, 62 yaş, İşçi)
>
> Ben televizyonda sabit takip ettiğim diziler var. Haberi bir tek televizyondan izlerim. Bir de iş yerimde konuşulursa haberim olur bir şeyden. Başka bir şey bilmem ben. (G2, 54 yaş, İşçi)
>
> İşten gelince ev işlerinden çok bir halim kalmıyor zaten. Televizyonda ne denk gelirse ona bakıyorum. Pek takip etmem haberleri. Orada burada konuşulanı duyarım sadece. Vakitte olmuyor zaten bir şey izlemeye. (G9, 58 yaş, İşçi)

Görüldüğü gibi kitle iletişim araçları kullanıcıları, geleneksel medyayı tercih etmektedirler. Geleneksel medyanın zamana sıkışmış olması ve tek yönlü bir iletişim aracı olması belli sınırlılıklar getirmektedir. Birey televizyondan aldığı bilgi ve çevresinden duyduklarıyla sadece bilgilerin doğruluğunu sınayabilmektedir. Bu şekilde birey sorgulayıp farklı araçlar aracılığıyla araştırmak yerine tek bir kaynaktan hareket etmektedir. Bu davranışını bir bilgi eksikliği ve güvensizliği görmemektedir ve hatta bunun farkında bile olmadığı görülmektedir. Çalışma zamanı ve ev içi işlerinden ötürü bir boz zaman alanı yaratamamaktadır. Televizyonu, hiç sorgulamadan dinlenme uğraşı olarak görmektedir. Özellikle bir bilgi arayışına girmemektedir. Sorgulayacak olsa bile televizyonun tek yönlü iletişim aracı olması kişinin hareket alanını daraltmaktadır.

Bu şekilde teknolojik gelişmelerin sonucu olarak geleneksel medyadan yeni medyaya bir ilerleme olsa bile cinsiyet, boş zaman, sosyal sınıf gibi unsurlar kişilerin doğrusal şekilde teknolojik araçları kullanma biçimleriyle orantılı değildir. Çok hızlı değişen teknolojik kültüre ayak uyduramayan kullanıcılar arasında bir kültürel boşluk ortaya çıkmaktadır. Bu durum sosyal yapıda dengesizlikler ve farklılıklar yaratmaktadır. Teknik araçlar bir toplumda kullanımına sokulsa bile, din, ahlak, gelenek ve görenek ve diğer sosyal alışkanlıklar toplumun teknolojiye ayak uydurmasını zamansal olarak yavaşlatır ve zor değişme gösterir.

İnsanların sürekli paylaşımda bulunması, mahremiyet alanını sürekli olarak ifşa etmesi, girilen ortamlarda sürekli fotoğraf çekilme isteği, kaçınanlar tarafından olumlu

görülmemektedir. Bu şekilde ayıplama, kınama, yanlış bulma ve kişinin mahremiyetini ihlal eden bir durum olarak aşağıdaki biçimde yorumlamaktadırlar:

> Şimdi herkesin elinde bir telefon var. Komşularla, arkadaşlarla bir araya geliyoruz. Altın gününe, düğüne, misafirliğe gidiyoruz. Herkes hemen telefonunu çıkarıp fotoğraf çekmeye başlıyor. Orada yenileni paylaşıyorlar. Ben ayıp olarak görüyorum. Uzak duruyorum öyle şeylerden. (G10, 51 yaş, İşçi)
>
> İş yerinde aralarda molalarda kadınlar ya telefonda oyun oynuyor ya da orada iş yaparken fotoğraf çekiyorlar. Çok önemli düğün gibi ya da bir yere gezmeye gittiğinde fotoğraf çekilirsin de her şeyin fotoğrafını çekenleri anlamıyorum. (G7, 63 yaş, İşçi)
>
> Sürekli iş yerinde arkadaşlarla konuşurken şu şunu paylaşmış diye dedikodu yapıyorlar. Artık kim ne yapmış oradan görülüyor. Konuşuluyor sürekli. Birinin ölüm haberini bile oradan görüp söylüyorlar. Öyle haberimiz oluyor. Artık devir değişti. (G8, 48 yaş, İşçi)
>
> Her şeyi çekmek ayıp. Başkasının telefonunda fotoğrafım olsun istemem. Olur olmadık sürekli bir şeyleri çekiyorlar. (G4, 62 yaş, İşçi)
>
> Biri benim içtiğim kahveden, yaptığım yemekten haberi olsa ne olur. Öyle şeyler paylaşılmaz. Dinen günah. Olan var olmayan var. Sürekli gösterme derdindeler. (G1, 48 yaş, İşçi)

Sosyal medyada belli ölçüde kullanan bireyler, bir şekilde başkaları tarafından fark edilmek, görünür olmak, beğenilmek istemektedir. Bunun çok çeşitli yolları vardır. Sosyal medya gibi yeni medya araçlarıyla bireyler sınırsız paylaşım yapmaktadır. Bu şekilde özel alan ve kamusal alan ayrımı ortadan kalkmaktadır ve her şeyin açık olduğu gönüllü bir biçimde kişilerin yaşamını ifşa etmesi geleneksel davranışları sürdüren dijital göçmenler için karşıt bir tutum olarak görülmektedir. Geleneksel davranışlarına sıkı sıkıya bağlı olan dijital göçmenler paylaşımı mahrem alanın ihlali olarak görmektedir. Kişi bu mahremiyet alanının sınırlarını çizerken toplumsal değerleri, kişisel alanını, kültürel temelli normlar ve değerleri öncelik olarak görmektedir (Livberber, 2018, s. 24-25). Diğer taraftan özel alanın gizli tutulması dini ve ahlaki açıdan önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu şekilde paylaşımdan kaçınma ve özel alanın sınırlarını çizerek gizlilik önemsenmektedir.

Kaçınanlar, GSM operatör seçimlerinde çevrimiçi alanı önemsememeleri, telefonu en temel düzeyde arama, mesajlaşma yani haberleşme aracı olarak kullanmaları ücret tarifelerini de o yönde doğrusal bir kullanım görülmektedir. Kaçınanların gsm operatör seçimlerini ne yönde yaptıkları şu şekilde ifade edilmiştir:

> Ben internete gerek duymuyorum. Sadece arama hakkım olması yeterli benim için. Fazlasına gerek yok. (G2, 54 yaş, İşçi)

> Şimdiki tarifelerde internette illaki oluyor. Kullanmasam da almak zorunda kalıyorum. En düşük ücretli tarifeyi seçiyorum. (G5, 52 yaş, İşçi)
>
> Arama ve mesaj hakkım olsa yeter. Mesajı da yazmayı beceremiyorum. Çocuklardan yardım alıyorum. Acil bir şey için mesajı kullanıyorum. (G8, 48 yaş, İşçi)

Kaçınanlar, bulundukları sosyal sınıf, dijital yetkinliklere eğilim, sosyokültürel faktörler gereği telefonun maddi boyutundan da kaçınmaktadır. İnterneti kullanmadıkları için tarifede gereksiz olarak görmektedirler.

4.2. Bilinçli Benimseyenler

Bilinçli benimseyenlerin diğer kategorilerden ayırt edici en önemli özelliği akıllı telefonun birçok özelliğini kullanmalarına rağmen hayatlarının merkezine almamalarıdır. Arama yapmak, mesajlaşmak dışında sosyal medya, banka işlemleri, e-devlet hizmetleri, internet alışverişi gibi uygulamaları kullanmaktadırlar. Haber kaynağı olarak hem televizyon hem de interneti tercih etmektedirler. Başka insanlarla etkileşime geçmek için sosyal medya uygulamalarından sadece facebook ve instagram kullanmaktadırlar. Akıllı telefonu bilinçli ve gerektiği kadar fazla zaman harcamadan kullanmayı tercih etmektedirler.

Bilinçli benimseyenler, ebeveynleriyle birlikte yaşarken geleneksel ev içi roller, ataerkil bir aile yapısı ve maddi imkanlardan yoksun olmak, eğitim seviyesi düşüklüğü gibi durumlarla karşı karşıya kaldığından iş yaşamına girmesi ve evlilik sonucunda maddi ve manevi açıdan yaşam koşullarının değişmesiyle kadın dijital göçmenin teknolojiye yaklaşımı da o yönde değişim göstermiştir. Bu durumu Bourdieu'nun habitus kavramıyla açıklandığında potansiyel olarak olası eylemlerin bir kapsamını üreten ve aynı zamanda bireyin eylemlerini kısıtlayan ve dönüştüren bir şey olarak ifade edilebilir.

Habitus, erken çocukluk deneyiminin ve özellikle aile içindeki sosyalleşmenin bir ürünü olmasına rağmen, bireylerin dış dünyayla karşılaşmalarıyla sürekli olarak yeniden yapılandırılır. Habitus, inşa edildiği toplumsal konumu yansıtırken, içinde üretildiği toplumsal koşulları aşabilecek yeni yaratıcı tepkilerin doğuşunu da beraberinde getirir (Reay, 2004, s. 436). Sosyal hareketlilik olarak da ifade edilirse bireyin kimliğini, habitusunu, zevkini, alışkanlıklarının bir dönüşüm içinde olduğu ve yeni deneyimlerle sürekli değişim halinde olduğunu göstermektedir.

Bilinçli benimseyenlerin teknolojiye yöneliminde kullanım becerisi, çevrimiçi pratikleri ve yatkınlığını belirleyen sosyal unsurlara bakıldığında toplumsal cinsiyetin belirleyiciliği, ev içi roller ve sorumlulukların paylaşımı, maddi yeterlilik, boş zaman değerlendirmesi, sınırlamalar ve kısıtlamalar yerine özgürlük alanının yaratılması, geleneksel katı kurallar yerine esnek bir alanın olması ve sosyalleşme olanaklarının çeşitliliği gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. İlk olarak bireyin akıllı telefon satın almak ve kullanım sebeplerini görüşmecilerin ifadelerinde görülmektedir:

> Akıllı telefonu ihtiyaç duyduğum için aldım. Arkadaşlarımda vardı. Ben de almak istedim. İnternetten bir şeyler izlemek, facebooktan sayfaları takip ediyorum. Arkadaşlarıma bakıyorum. Keyifli oluyor. (G14, 55 yaş, Ustabaşı)
>
> Akıllı telefon kullanmak bence çok gerekli. Birçok şeyi oradan duyuyorum, haberim oluyor. Benim için çok iyi bir şey. Bu yüzden satın aldım. (G17, 58 yaş, Ustabaşı)
>
> Evde herkeste vardı. Bana da aldık. İyi ki almışım. Çok işime yarıyor. Yemek tariflerine, dikiş nakış modellerine bakıyorum. Oradan görüp yapıyorum. İyi oluyor. (G16, 57 yaş, işçi)
>
> Çevremde herkes kullanıyordu. Bende özendim aldım. Herkeste var ben de niye olmasın diye aldım. Ama iyi oldu. Merak ettiğim her şeye oradan bakıyorum. (G12, 54 yaş, Ustabaşı)
>
> Fabrikaya sürekli farklı illerden çarşaf, çorap, kıyafet gibi şeyler getirtip satıyordum. İnternet şart oldu. Oradan bakıp alıyorum her şeyi şimdi. Onun dışında satacağım ürünleri paylaşıyorum. O açıdan iyi oluyor benim için. (G11, 49 yaş, Ustabaşı)

Arama yapmak ve mesajlaşmak dışında sosyal ihtiyaçlarını da giderme amaçlı sanal dünyada kendini var etmektedir ve fayda sağlayıcı bir amaç için kullanım ön plana çıkmaktadır. Kişiler gündelik hayatta arkadaşlarıyla etkileşim halinde olmak, bilgi sağlamak ve internette alışveriş gibi ihtiyaçlarını gidermek için akıllı telefon kullanmayı tercih etmiştir. Teknolojik determinizm yönünden bakıldığında bireyin eğitim seviyesi düşük olsa bile var olan teknolojiler bireyi de doğrudan etkilemiştir. Birey teknolojik gelişmelere ayak uydurarak satın alma davranışıyla birlikte kişinin kendisi de bu değişimden faydacı bir biçimde etkilenmiştir.

Bourdieu'nun sosyal sermaye kavramında da ifade ettiği gibi bireyler hali hazırda sosyal sınıflarında belli yönlerden değişim gösterebilmektedir. Burada da görülen eğitim seviyesi düşük birey, teknolojinin farklı özelliklerini kullanmaya kapalı değildir. Teknoloji ile birey bulunduğu koşulları iyileştirme ve bundan fayda sağlamaktadır. Kişiyi ileri yönde sosyal gelişimine ve bilgiye erişim açısından yeni bir araç aracılığıyla farklı seçeneklerle karşı karşıya bırakmaktadır.

Akıllı telefon ile kurulan ilişkininin şeklini ve mesafesini belirleyen unsurlardan öne çıkanlar bakıldığında bireyin maddi refah düzeyi ve kültürel sermaye birikimi şeklinde gösterilebilir (Sütlüoğlu, 2020, s. 216). Bu yönde eşitsizliklerin nasıl farklılaştığını gösteren boyutlar ele alındığında kullanıcı doğduğu andan itibaren teknolojiye maruz kalmamış olması, aile yaşamındaki süreçte eğitim hayatından soyutlanması, ev içi rollerin atfedildiği ve davranışlarının belli geleneksel kurallara göre şekillendiği bir toplumda yetişmiştir. Vasıfsız işçi olarak fabrikada çalışmaya başlaması ve evlilik gerçekleştirmesiyle birlikte bireyin ev içindeki konumu değişmiştir. Evli olduğu kişinin de maddi kazancının iyi olması ve kendisinin çalışması bireyi daha iyi sosyal koşullara itmiştir.

Bireyin artık davranışlarının daha esnek bir hal alması, geleneksel sınırlamaların ortadan kalkmasındaki en temel unsur bireyin evli olduğu kişinin onun eylemlerini ve tutumlarını destekler nitelikte olmasıdır. Kadın aileden öğrenmiş olduğu geleneksel davranışları artık sürdürmemektedir. Bu yaşamanı kendi istediği biçimde şekillendirmekte ve geliştirmektedir. Aynı şekilde teknolojiyi kullanırken de öğrenmeye ve farklı özelliklerini deneyimlemeye kişi açıktır. Okuryazarlığı olmayan görüşmecinin akıllı telefon edinmesiyle birlikte farklı özelliklerini öğrenmesi yanında onu nasıl geliştirdiğine yönelik anlatımı şu şekildedir:

> Ben hiçbir şekilde okuma yazma bilmiyordum. Bir türlü halk eğitime gidip kursa yazılmayı da zamanını denk getiremedim. Akıllı telefon satın aldıktan sonra önce torunlarımdan yardım alıyordum. Bir süre sonra arayan numarayı ve kişinin ismini gördükçe göz aşinalığı oldu. Sayıları ve harfleri ayırt etmeye başladım. Numara kaydının yanına şekiller (emojiler) koyuyorlar. Kaydederken o şekilde aklımda kalıyor. Şimdi kendim direk birini arayabiliyorum. Hep birinden yardım istemek zor oluyor. Her zaman yanında biri olmuyor. Öğrenmek zorundayım. (G18, 60 yaş, İşçi)

Okur yazarlığı olmayan bir kullanıcının akıllı telefon aracılığıyla harfleri ve sayıları ayırt ettiğini, kendince bir öğrenme yöntemi geliştirdiği görülmektedir. Bu şekilde kişi kullanmaya karşı kendisinde özgüven oluşturmuştur. Kullanıcı öğrenmeye istekli olduğu için çaba göstermektedir. Bu şekilde okuma yazma bilinci de oluşmuş ve Akıllı telefon sayesinde okuma yazma öğrenmesine katkı sağlamıştır. Dijitalleşen dünyada artık emojilerin kullanımı da merkezi bir rol oynamaktadır. Kullanıcı telefondaki bir sembol ya da emoji aracılığıyla öğrenme süreci hızlanmaktadır. Emoji artık bir dil kullanımının da yerine geçmiştir. Bu şekilde görsel kültürün varlığı, teknolojik aletlerin içine dahil olarak kavramayı kolaylaştırmıştır. Kişi sözlü olarak

ifade edemediği şeyleri emojiler aracılığıyla ifade etmektedir. Emojiler bir iletişim biçimi olarak dilin ve bilginin kodlanması (Çakmak ve Çekiç, 2019, s. 16-17) açısından potansiyel fayda sağlamaktadır. Görüşmecilerin akıllı telefonu nasıl öğrendiği ve öğrenme istekliliği konusundaki diğer tutumlara şu şekildedir:

> Kendi kendime kurcalayarak öğrendim. İlk başta cesaret edemiyordum. Ama sonra alıştım. Bir süre sonra kendi kendine alışıyorsun. Ben zaten merak ederim böyle bir şeyler öğrenmeyi severim. Benim için zor olmadı. (G12, 54 yaş, Ustabaşı)
>
> Bazı şeyleri yaparken hala kızımdan destek alıyorum. Ama o nasıl yaptığına bakıyorum. Öğrenmeye çalışıyorum. (G16, 57 yaş, İşçi)
>
> Telefonda özel bilgilerimiz var sonuçta. Bu yüzden ben hep öğrenmeye istekli oldum. Başkalarının benim telefonumla bana bir şey göstermesini istemem. Telefonda özel bilgilerimiz var sonuçta. Bu yüzden ben hep öğrenmeye istekli oldum. Başkalarının benim telefonumla bana bir şey göstermesini istemem. (G13, 56 yaş, Ustabaşı)
>
> Telefonla birçok işimi hallediyorum. Hayatımı kolaylaştırdığı için öğrenmeye karşı hep istekli oldum. Tek bir özelliğini kullanmak yerine birçok özelliğini kullanıyorum. (G15, 52 yaş, İşçi)

Görüldüğü üzere kullanıcılar öğrenme konusunda çaba göstermektedir ve istekli tutum sergilemektedir. Teknolojiyi faydalı bir amaç için kullanmayı hedeflediği için öğrenme konusunda bu durum onu teşvik etmektedir. Akıllı telefonun birden fazla özelliğini kullanmak için başkalarının sürekli müdahalesi ile işlerini halletmek yerine kullanıcı bireysel bir şekilde sadece kendisi her türlü eylemi yapmak istemektedir. Telefonların birçok yönden uygulamaya erişim imkânı sağlaması ve gündelik hayatın birçok yerinde pratik ve kolaylaştırıcı kullanım özelliğinin (Bulduklu ve Özer, 2016, s. 1965) olması telefonların fayda sağlama doğrultusunda dolaşımının başlıca nedeni olarak görülmektedir.

Kullanımlar ve Doyumlar teorisinde de ifade edildiği gibi insanları pasif konumdan çıkarıp aktif konuma sokan kitle iletişim araçları günlük hayatta ihtiyaçları karşılayan bir özelliğe sahiptir. Kullanıcıların kendi belirlediği ihtiyaçları doğrultusunda, akıllı telefonun belli özelliklerini kullanarak gereksinimlerinin karşılanmasını sağlar (Üçer, 2016, s. 4). Kullanımlar ve doyumlar iletişim modeli ile kullanıcı etkin bir role sahiptir. Kitle iletişim araçları kullanıcıları, nasıl ve ne yönde kullanacakları hususunda kendi gereksinimlerine en iyi doyumu sağlayacak özelliği kullanmayı özgür bir biçimde seçerler (Fiske, 2019, s. 268-274). Bilinçli benimseyenlerin akıllı telefonu kullanırken hangi özellik ve uygulamalardan

faydalandığını ve bu şekilde nasıl bir doyum sağladığına yönelik tutumlar aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

> Ben facebook, instagram, whatsapp kullanıyorum arkadaşlarımdan haberdar olmak için. Bulmaca oyunu indirdim. Bulmaca çözüyorum rahatlatıyor beni. Trendyol alışveriş uygulamasından alışveriş yapıyorum bir yerden bir şey almadan önce internetteki fiyatları görmek iyi oluyor. Marketlerin indirim katolog uygulamasından indirimleri takip ediyorum. Bir haber uygulamasından arada haberlere bakarım. (G15, 52 yaş, İşçi)
>
> Facebook ve whatsapp kullanıyorum. Arada oyun oynuyorum kafa dağıtmak zaman geçirmek için. Banka uygulamaları var maaşım yatmış mı diye bakarım. Para gönderirim bazen çocuklara. Belediye otobüs kartı uygulamasından para yüklerim. E devlet uygulamasından hastane randevusu alırım. Haberleri internetten okurum televizyondan haber izlemem. (G12, 54 yaş, Ustabaşı)
>
> Facebook ve whatsapp kullanıyorum. Facebookta siyasi paylaşım yapmak ve internetten haberleri takip etmeyi severim. Banka uygulaması, e devlet, hayat eve sığar uygulaması kullanıyorum. Fazla uygulama yüklemem telefona. (G16, 57 yaş, İşçi)
>
> Kozmetik ürünler satıyorum. Onların siparişini internetten giriyorum bir de müşterilerime ürünlerin bilgilerini gönderiyorum. O açıdan çok işimi görüyor. Birkaç oyun oynuyorum. Facebook, instagram, whatsapp kullanıyorum. (G19, 58 yaş, Ustabaşı)

Kullanıcılar, sosyalleşme, alışveriş, bilgi edinme, eğlence, oyalanma, gerekli gördüğü işleri halletme gibi kişisel fayda sağlayacak bir biçimde ihtiyaçlarını giderme için kullanmaktadır. Tamamen kontrolsüz bir biçimde kişinin bireysel tercihleri temel alınarak hangi özellik kullanılacağına karar verilmektedir. Kendi sosyal ihtiyaçları çerçevesinde gelişen bu tutumlar kullanıcıların boş zaman, ilgi alanları, sağlık ve tüketimsel ihtiyaçlar doğrultusunda uygulamayı kullanma biçimleri farklılaşmaktadır ve çeşitlilik göstermektedir. Bu şekilde farklı yönlerde kullanımda onları destekleyen ve motive eden maddi ve sosyal imkanlar, aile içinde rol ve sorumluluk dağılımları, çevre ve akran gruplarının yaklaşımları, çalıştığı işin zamansal yoğunluğu etkili olduğu görülmektedir. Bilinçli benimseyen kullanıcılara akıllı telefon kullanırken karşılarına çıkan engeller ya da onları kullanırken çevresiyle arasındaki ilişkide neyin motive ettiğine yönelik yaklaşımları şu şekildedir:

> Eşim beni yaptığım her davranışta, aldığım kararlarda destekler. Hatta beni teşvik ediyor akıllı telefonun farklı özelliklerini kullanma konusunda. Gerekli maddi koşullara da sahibiz. Ailecek hepimizde akıllı telefon var. Gereksiz zaman harcamıyorum ama harcasam bile bir zaman problemim yok. Her yerde istediğim zaman kullanırım. En çok beni ailemin desteği motive eder. (G17, 58 yaş, Ustabaşı)
>
> Kullanırken beni sınırlayan hiçbir şey yok. Maddi olanaklara sahibim. Ailem ve çevremdeki kimse bana karışmaz. Neyi nasıl kullanacağım konusunda kararları kendim

> veririm. Pek müdahalede bulunmazlar. Ben yetişkin ve parasını kazanan bir kadınım. Beni en çok motive eden maddi imkanımın olması. (G15, 52 yaş, İşçi)
>
> Biz ailecek yeni şeyler öğrenmeyi, gezmeyi çok seviyoruz. Kapalı bir aile değiliz. O yüzden herkes evde sorumluluklarını yerine getirdiğinden ben evde çok iş yapmıyorum. Eşim de bana yardım ediyor çoğu şeyde. Eşim beni sınırlamadığı için katı bir aileye de sahip değilim. İstediğim şekilde kullanıyorum. (G19, 58 yaş, Ustabaşı)

Ekonomik koşullardan dolayı kadınlar kamusal alanda varolmuş toplumsal cinsiyete dayalı olan geleneğe dayalı cinsiyet rolleri değişim göstermiştir (Somersan ve ark., 2004: 355). Kadının teknoloji kullanımına etki eden yetersiz eğitim seviyesi, ev işleri ile çocuk bakımı, eşin kadına olan tutumu gibi sebepler önemli görülmektedir. Her ne kadar kadına günlük yaşamda belli eşitlikler sunulsa da kadına yönelik toplumsal algılar da aynı sürede gelişim göstermemiştir. Kadına eşi ancak yardım ettiği ölçüde ve kadının ev içinde davranışları onaylandığı derecede kadına karşı belli sınırlamalar ortadan kalkmaktadır. Hane içinde iş-aile dengesi bireysel çabalarla, ekonomik koşullarla, çalışma saatlerinin düzenliliği, aile içi talepler ve ihtiyaçların önceliği ile şekillenmektedir. Bu şekilde rol talepleri karşılandığı zaman eşit düzeyde sorumlulukların gerçekleşmesiyle geleneksel davranış rolleri yerine bireysellik öne çıkmaktadır (Bayer, 2013, s. 109).

Aile içinde birbirinden farklı rollerle ve davranışlarla birbirine etkide bulunan bireyler temel sosyal ve ekonomik konularda sorumlulukların dağılması, aile bireylerinde özellikle anne ve babanın üstlendiği rol ile yakından ilişkilidir. Bugünün aile yapısı geleneksel rollerin kalıplaşmış özellikleri yerine oldukça farklılaşmış ve eskisine oranla değişim göstermiştir (Günay ve Bener, 2011, s. 159). Bu tür bir değişim aile içinde akıllı telefon kullanımına yönelik algıları da etkilemektedir. Kadın kullanıcı ev hane halkının ona karşı geliştirdiği tutum çerçevesinde kendine sınırlı olmayan kullanım biçimleriyle bir alan yaratmıştır.

Kullanıcı, akıllı telefonun belli ihtiyaçlarını giderme, bilgi edinme, haberleşme gibi özelliklerinin yanında akıllı telefonu sosyalleşme ve eş zamanlı paylaşım yapma aracı olarak da kullanmaktadır. En başta içerik paylaşımı sosyal medyanın en önemli özelliklerindendir. Çünkü insanlar arasındaki iletişimi kolaylaştırır ve kullanıcıların birbirlerinden uzaktayken bile kendilerini daha bağlı hissetmelerini sağlamaktadır. Sosyal medya ve anlık mesajlaşma uygulamaları ile sosyalleşme imkânı bulan bireyin bu uygulamalarda paylaşım yapmasına ve yapılmasına dair tavır ve tutumlar şu şekilde görülmektedir:

> Ben çok nadir paylaşım yaparım. Gezdiğim yerleri, ya da doğum günü gibi önemli anları paylaşırım. Böyle sürekli kendini çekip paylaşanlar var. Ben ona karşıyım. Gerektiği kadar kullanıyorum. Aşırısı iyi değil. Whatsapp'ta önemli bir fotoğraf, video, ses göndermek iyi oluyor. (G17, 58 yaş, Ustabaşı)
>
> Ben kendimle ilgili paylaşım yapmayı sevmem. Daha çok bir şeylere bakmayı haberdar olmayı severim. Siyasi bir şey olursa ya da tepki çeken haber olursa birinin ölümü gibi onu paylaşırım. O da çok sık olmaz. Whatsapp kullanımında da arkadaş, iş, akraba grupları var onlarda hızlı haberleşme açısından iyi oluyor. (G14, 55 yaş, Ustabaşı)
>
> Sosyal medyayı sadece belli önemli sayfaları takip etmek için kullanıyorum. Kendim hiçbir şey paylaşmam. Orada her şey çabuk paylaşılıyor. Gün içinde olan bir şeyden daha hızlı haberdar oluyorum. Paylaşmaktan ziyada haber almak için kullanıyorum. (G11, 49 yaş, Ustabaşı)
>
> Birinin özel hayatını sürekli paylaşması doğru değil. İnsanlar gösteriş peşinde. Ben öyle değilim. Her saniyemi paylaşmam. Önemli gördüğüm şeyleri paylaşırım. (G13, 56 yaş, Ustabaşı)
>
> Benim bir şey paylaşmak hiç aklıma gelmiyor. Sadece kim ne paylaşmış ona bakıyorum. Beğenip yorum da yapıyorum hatta. Ama insanlar çok abartıyor. (G20, 57, İşçi)
>
> Birilerinin ne yaptığından haberdar olmak güzel ama her şeyi de paylaşmamak lazım. Özel hayat diye bir şey kalmamış. Birçok şeyi facebookdan öğreniyorum. O açıdan güzel. (G16, 57 yaş, işçi)

Bilinçli benimseyenler, sosyal medyada paylaşım yapmayı öncelik görmek yerine daha çok bilgi edinme işlevini kullanmaktadır. Aşırı paylaşım yerine kendilerine göre önemli gördükleri içerikleri paylaşmaktadırlar. Bu şekilde yine faydalı ve bilinçli bir kullanım öne çıkmaktadır. Akıllı telefonun sosyal medya uygulamaları, bir gözetim ve dikizleme alanı yaratmaktadır. Bu şekilde kullanıcılar paylaşım yapmak ve paylaşılan içerikleri takip etmek fırsatı olsa da bilinçli benimseyenler aşırı kullanımdan ve özel alanın çok paylaşılmasına karşı eleştirel bir tutum sergilemektedir. Sosyal medyada bilgi edinme, öğrenme ve merakını giderme gibi işlevlerinden dolayı kullanıcılar gündelik olarak kendi ilgi duydukları alanlar çerçevesinde ve gündemi takip etme konusunda faydalandıklarını ifade etmektedirler.

Sosyal medya, öğrenme ve öğretme özelliği açısından insan yaşamının her alanında yer edinmektedir. Bu biçimde yeni tür bilgi dönüşümünün arasında ve son derece hızlandırılmış ve kolaylaştırılmış akıllı telefon ile bilgiye erişim kolaylaşmaktadır (Pathak, 2019, s. 5). Sosyal medya kullanıcıları etkileşim halinde oldukları, takip ettikleri, gruplar, sayfalar ve arkadaşlarının paylaşımlarındaki olaylar, mekanlar ve nesneler üzerine bilgi içerikleri yaratmakta ve bilgiyi yaymaktadırlar. Bu

yönden sosyal medyanın bilgiyi üretme ve paylaşıma sokma özelliği ile bilgi konusunda alternatif bir seçenek sunmaktadır (Yurttaş ve Kamiloğlu, 2014, s. 136).

Herkesin birbirini gözetlediği, denetimsel, izlenilebilir, kontrol edilebilir bir alan olan medya, kişilerin sanal dünyada yarattığı kimliklerle de birlikte özel alanın kamusal alanla iç içe geçtiği bir çevrimiçi paylaşım alanı yaratmıştır. Herkesin izlediği bir dünyayı ifade eden kavram olan omniptikon, sosyal ağlarla kullanıcıların gönüllü bir biçimde gözetlemeyi meşrulaştırıcı mahremiyet olarak görülen özel alanın kamusal alanın herkese sunulduğu bireyin benliği ve kişiliği üzerinde etkili olduğu bir gözetim halini oluşturmaktadır[7]. Bu şekilde birey sosyal ağlar içerisinde kendini görünür kılması, paylaşılan görüntülerle imaj, statü ve prestij elde etmek kişilik özelliklerini ve sosyal yaşantısını belirli göstergeler üzerinden inşa etmesinin ve tanımlamasının bir yolu olarak görmektedir (Bitirim Okmeydan, 2017, s. 61-64).

Goffman'ın benlik sunumu ifadesinde de görüldüğü üzere, bir kişinin kendini sunma şekli ve etkili iletişimde sosyal medyayı bir kişinin sergilediği tiyatro oyunu gibi düşünülebilir. Kullanıcı sosyal medyada kendini sunma ve sosyal medyayı kullanma şekli kişinin kendi benliğini nasıl var ettiğiyle yakından ilişkili görülmektedir (Chavez, Olan, Carandang ve Fabros, 2020, s. 6). Sahne arkasının özel alanlarla birleştirilmesi ve benliğin sunumunu performansla birleştirilmesiyle birlikte bazı bilgilerin de saklanması gerektiği sosyal medyada her şeyin yansıtılmadığını bir göstergesini oluşturmaktadır (Hogan, 2010, s. 380). Kullanıcı, paylaşımlarını ve izleyeceği bütün içerikleri kendi tercihleri doğrultusunda belirler. Bu durumda da kullanıcıya ilişkin algı başkası tarafından göründüğü kadardır. Sahnenin arka tarafının ne kadarının sahneye yansıtılacağının sosyal medya kullanıcısının seçimine bağlı olduğu görülmektedir.

Gazete, televizyon ve radyodan farklı olarak yeni medya yazılı, sesi video biçiminde dünya çapında kısa sürede etkileşim olduğu, bilgi paylaşıldığı hızlı, etkili ve erişilebilir bir hale gelmiştir. İnsanlar, medya aracılığıyla, birden çok bilgilere maruz kalmaları güvenlik ve bilgiye şüphe sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Sonu olmayan bağlantı kurma imkânı sunan sosyal medya, kişisel bilgileri, hesaplar için oluşturulmuş şifreleri, dolandırıcılık ve spam içerikleri, şüpheli mesajlar ve aramalar gibi durumlarda telefonda güvenlik sorunu ve bir tehdit oluşturmaktadır. Bu tür riskler içinde olmak, kullanıcı için tehlikeli unsur olarak görülmesi birtakım önlemlerin

[7] https://www.kobo.com/tr/tr/ebook/dusunbil-dergisi-say-80 (Erişim Tarihi: 23.05.2022).

alınması ve bilgi edinilmesini gerekli kılmaktadır. Kullanıcılar bilgi eksikliğinden kaynaklı bilinçsiz bir kullanım sergilemektedir. Bilinçli benimseyenlerin internet, sosyal medya ve akıllı telefonda edinilen uygulamalardaki güvenlik endişeleri ve risklerin olmasına yönelik tutumlar şu şekilde görülmektedir:

> Sosyal medyada okuduğum bir şeye hemen güvenmem ama internetteki bilgilere güvenirim. Emin olmadığım güvenilir gelmeyen uygulamaları yüklemem. Genelde telefonuma uygulama indirmeden önce altında yazan yorumları okurum. Aynı şekilde bunu alışveriş yaparken de yaparım. Başkalarının deneyimlerini önemserim. Şifrelerimi kimseyle paylaşmamaya dikkat ederim. (G14, 55 yaş, Ustabaşı)
>
> Sosyal medyada paylaşılanlar genelde gerçek olmuyor örneğin haberin başlığı farklı ayrıntısını açtığında farklı bir şeyle karşılaşıyorsun. İçeriğini okumadan inanmam. Telefonuma virüs endişesiyle müzik bile indirmiyorum. Uygulama indirme konusunda da çok seçici davranıyorum. İnternette de genelde okuduğum haberlerden emin olamıyorum. Çok yalan haber dolaşıyor. . (G13, 56 yaş, Ustabaşı)
>
> İnternetten özellikle alışveriş yaparken ben alacağım ürünleri seçerim. Ödeme işlemini kızıma yaptırırım. Yanlış bir şeye basarım hesabım çalınır diye korkuyorum. Banka uygulamalarına güvenmiyorum. Mutlaka bankanın kendisine gidip işlerimi hallederim. Hesabım çalınır diye korkuyorum. Zaten telefonda olan gördüğümüz her şeye şüpheyle yaklaşılmalı. Bilgilerimiz çalınabilir. Ben çok kontrol ederek kullanırım. Telefonumda şifre de mevcut. (G17, 58 yaş, Ustabaşı)
>
> Sosyal medyada gelen arkadaşlık istekleri, paylaşılan haberlere şüpheyle yaklaşıyorum. Tanımadıklarımla muhatap olmak istemem. Alışveriş sitelerinde dolaştıktan sonra her yerde reklam olarak karşıma çıkıyor. Her şeyimizi takip ediyorlar. Ben kolay kolay paylaşım yapmam. Mesajlaşırken ve telefon konuşmalarıma çok dikkat ederim. Bilmediğim numarayı açmam. (G19, 58 yaş, Ustabaşı)

Bilinçli benimseyen kullanıcılar, internet ve sosyal medyaya karşı tedbirli bir yaklaşım sergilemektedir. Telefon uygulamalarına karşı gerekli önlemleri alarak ve gerekli bilgi kaynaklarına karşı şüpheli yaklaşarak risk almak yerine kullanımdan kaçınmaktadırlar. Uygulamalara karşı seçici davranarak, risk unsuru taşıyan eylemlerde çevrelerinde daha bilgili düşündükleri kişiden yardım almaktadırlar.

Çevrimiçi olmak yaşamı birçok yönden kolaylaştırmasının yanında sahtecilik, aldatma, dolandırıcılık gibi risklerle de dikkat edilmesi gereken bir alandır. Kişi ancak ne yapması gerektiğini bildiğinde kendini bu tehditlere karşı bir yere kadar koruyabilmektedir. Bununla birlikte facebook, instagram, whatsapp gibi insanlarla etkileşim halinde olunan uygulamalar milyonlarca insan hayatının bir vitrini olarak işlev görmektedir. Deneyimler ve günlük eylemler sürekli birileriyle paylaşıldığında gerekli

gizlilik ve güvenlik önlemleri alınmadığında yayınlanan tüm bilgiler, sosyal ağın diğer kullanıcıları tarafından erişilebilir olabileceği, istendiğinde bir kopyası alabilecekleri ve dijital kimliğe zarar verebilecekleri göz önünde bulundurulması gereken bir unsur olarak görülmektedir.

Günlük hayatta kolaylık ve fayda getiren teknolojiler, beklenemedik risk ve sosyal maliyetleri de beraberinde getirmiştir. İletişim ve veri alışverişi için önemli bir medya haline gelmesiyle birlikte risklerin ortaya çıkma süreçlerini de değiştirmiştir. Geleneksel medyanın aksine, internet ortamı çok çeşitli insanlara anlık temaslarla etkileşimli bir iletişim alanı açtığından kullanıcılar riski yönetmek için sosyal çabalarla gerekli önlemleri alarak kullanmayı sürdürmektedir (Chung, 2011 s. 1883). İnternette arama yapılan içeriklerdeki güvenilir bilgiden sahte bilgiyi ayırmayı zorlaştırmaktadır. Bilgiyi tüketirken ve çevrimiçi kaynaklara erişirken doğru ve gerçek olan bilgileri, önyargılı ve inandırıcılıktan yoksun olabilecek bilgilerden ayırmanın yöntemi kullanıcının dijital okuryazarlık yetkinliğiyle yakından ilişki içerisindedir. Güvensizlik, belirsizlik ve riskin insanın teknolojiyle ilişkisindeki tehlikelerin ana unsurlarını oluşturmaktadır.

Sosyal medya, internet siteleri, uygulamalar kullanıcıların bilgi paylaşmasına, bilgi aramasına ve başkalarıyla etkileşime girmesine olanak tanımaktadır. Ancak bu etkileşim içerisinde kolay bilgi akışı olmasından dolayı ve birçok bilgi kamusal alana açık hale geldiğinden kullanıcılar için ciddi güvenlik riskleriyle karşı karşıya bırakmaktadır. Han (2020) ifadesinde olduğu gibi "Ne kadar çok enformasyon serbest kalırsa dünya o kadar karmaşıklaşır (Han, 2020, s. 61)." Aşırı bilgi paylaşımı kullanıcılar için istenmeyen sonuçlara yol açabilmektedir. Diğer taraftan sanal dünyada bu dijital alan insanın beğenileri, seçtikleri doğrultusunda bir algoritma oluşturduğu için kişinin çizdiği sınırlara göre de şekil almaktadır.

Teknoloji kullanımında güvenlik endişeleri ve ona karşı gösterilen tutumlar sadece sanal alandaki risklerle değil toplumsal ilişkilerde de görülmektedir. Teknoloji yardımıyla birtakım işlerini gerçekleştiren kullanıcı, teknolojiyi kullanırken aile, akran ve diğer yakın çevresine karşı da önlemler almaktadır. Akıllı telefonu kullanırken çevresiyle güven sorunu yaşadığında başkasından destek almak yerine kullanıcı, gerekli beceri ve bilgiyi kazanarak tek başına her işini halledebilecek bir duruma gelmektedir. Kullanıcı eğitim seviyesi düşüklüğünü ve toplumsal cinsiyet, yaş, meslek gibi demografik değişkenler yönünden yaşadığı eşitsizlikleri akıllı telefon kullanımı sayesinde kendini geliştirmesi teşvik edici bir güç oluşturmuştur. Kullanıcıları bu tür

dijital teknolojileri kullanıma teşvik eden ve beceri kazanmasına sebep olan durumları görüşmecilerin ifadelerinde şu şekilde görülmektedir:

> Akıllı telefon kullanmadan önce aldığım maaşımı, parasal birikimleri eşim kontrol ediyordu ben bilmiyorum diye. Akıllı telefon edindikten sonra aklıma koydum her şeyi öğreneceğim diye. Okuma yazmam yoktu ama zamanla öğrendim. Akıllı telefon kullanmakla gelişti bu. Şimdi her işimi kendim hallediyorum. Diğer türlü kontrolü başkasına verince paranın nasıl nereye gittiğini yönetemiyorsun. Hatta eşin bile seni kandırabiliyor. (G20, 57 yaş, İşçi)
>
> Benim üstümde bir arazi vardı satıp ev aldık. Eşim evi kendi üstüne yapmış. Bende okuma yazma bilmediğim için anlamadım. Ben bunu sonradan fark ettim. Maaşımı da o çekiyordu. Artık her şeyi kendim yapıyorum. Akıllı telefon kullanma sebebim budur. (G18, 60 yaş, İşçi)
>
> Okuma yazma bilmediğin için sürekli evde çocuklar, eşim ya da diğer çevremdeki insanlar tarafından arada kandırıldığımı fark ettim. Daha bilinçsiz, cahil oluyorsun. Akıllı telefon kullanmaya başladıktan sonra bir şeyleri öğrenmem daha hızlı oldu. Okumaya da teşvik etti beni. Maaşımı ve evin ödemelerini, ihtiyaçlarını kendim daha kontrollü bir şekilde yönetebiliyorum. Diğer türlü sürekli seni kullanabiliyorlar. (G16, 57 yaş, İşçi)

Eğitim seviyesi düşük kadınlar, belli gelenekler çerçevesinde inşa edilen yaşamlarının birçok alanında eşitsizliklerle karşı karşıya kalmaktadır. Birey evlendikten sonra da yaşamının her alanında çevresindeki yakın temaslı olduğu paylaşımlarda bulunduğu kişiler tarafından davranışları, ekonomik sermayesi, eylemleri kontrol altında tutulmaktadır. Bu şekilde başka kişiler tarafından bir kontrol mekanizmasının oluşması kişiyi sürekli yönetilen, denetlenen ve istenilen şekilde yönlendirilen bir konuma sokmaktadır. Birey bulunduğu bu koşulları değiştirmeye karşı bir tutum sergilediğinde bilinçli davranış sergileyerek eğitim ve kendini geliştirme alanına yönelmektedir. Bireyi akıllı telefon kullanmaya iten sebebin altında da yakın çevresindeki insanların olumsuz yönde denetim sağlamasından kaynaklanmaktadır.

Güçlendirilmiş, kendini eğitime ve gelişime maruz bırakan kadın, düşük öz saygı ve eski geleneksel kalıpların kırılması ile toplumsal cinsiyet ilişkilerini dönüştüren bir inşa sürecini de beraberinde getirmektedir (Stromquist, 2012, s. 2). Eğitim seviyesi düşük kadının güçlendirilme sürecinde, bilinçlenip harekete geçmek, somut hedefler ve kaynaklara erişim sağlamak şeklinde aşamalar gerçekleştirmektedir. Bireysel düzeyde kadının hane halkı ve çevresi tarafından baskının farkına varması, bulunduğu koşullar doğrultusunda bilinç yükseltme çabası içinde olmasıyla kadının özerkliğinde güçlenme ve kendini ev içi rolleri dışında çevrimiçi sanal mekânda da özne konumuna koymasıyla (2012, s. 8-9) gereksinimlerinin bilincine varmaktadır.

Akıllı telefon kullanırken, uygulamalar mobil veri, wifi gibi ağ paylaşımlarıyla çevrimiçi olarak çalışmaktadır. Bunun için kullanıcıların bu bağlantıyı sağlayabilmesi için telefonlarına belli ücretler karşılığında tarife yapması ya da bulunduğu konumda bir wifi bağlantısı sağlaması gerekmektedir. Kullanıcıların hangi operatörü seçecekleri, ücretli tarife seçimlerine etki eden faktörlere bakıldığında yaş, cinsiyet, eğitim durumu, maddi gelir gibi demografik durumlar öne çıkmaktadır. Bu durumlar çerçevesinde kullanıcıların ihtiyaçları ve taleplerini karşılayabilecek birçok farklı tarife seçeneği ile tercih yapmaktadır. Kullanıcının seçtiği tarife arama, mesajlaşma, internet erişimi, eğlence içerikli uygulamalar gibi akıllı telefonda kullanabileceği belli başlı özelliklerden hangisini daha çok kullanıyorsa talep de o yönde olmaktadır. Bilinçli kullanıcıların akıllı telefon kullanırken tüketimsel olarak genellikle hangi tarifeleri tercih ettiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

> Ben mutlaka internet ve arama olmasını isterim. Mesaj hakkı çok önemli değil. Whatsapp yeterli oluyor onun için. Benim tarifemde 4gb internet var. Evimizde de wifi bağlantı var. Dikkatli kullanıyorum. Benim için yeterli oluyor. (G19, 58 yaş, Ustabaşı)
>
> İnternetsiz olmuyor. Mutlaka whatsappdan mesaj geliyor. Ben 8gb internet bana yetiyor. Mesaj hakkım da var tarifemde ama hiç kullanmıyorum. (G14, 55 yaş, Ustabaşı)
>
> İnternette birçok işimi hallediyorum. Olmak zorunda. İşlerimi hallettiğimden çabuk bitsin istemem. Gereksiz şeylere girip rastgele internetimi açmam. Kapalı tutarım hep işim yoksa. (G15, 52 yaş, İşçi)

Bilinçli benimseyenler tarifelerde internet ve arama tarifesini öncelik olarak görmektedir. Tarife seçerken haberleşme, bilgi edinme ve zorunlu gördükleri ihtiyaçları karşılaması şeklinde özellikler ön plana çıkmaktadır. Kullanıcı kendisine göre yeterli miktarda internet ile gerekli ihtiyaçlarını sağladıktan sonra farklı bir durum için kullanmayı tercih etmemektedir. Tasarruf etmek için de veri bağlantısını kullanımları dışında kapalı tutmaktadır. Kullanıcının ihtiyaçlarını belirleyen şey onun bulunduğu şartlara göre gelişen tüketim ideolojisiyle ilişkilidir. Kullanıcılar tüketim ideolojileri doğrultusunda bilinç ve isteklerini doğrultusunda ihtiyaçlarını belirleyebilmektedir (Tan, 2019 s. 196). Bu ihtiyaçların karşılanmasında tüketim davranışını etkileyen psikolojik, sosyo-kültürel, demografik özellikler ve sosyal çevre, duygusal ve finansal durum gibi unsurlar etkili olmaktadır.

4.3. Coşkulu Benimseyenler

Coşkulu benimseyenler, dijital becerilere karşı yatkın ve istekli, sosyal paylaşım ağlarını ciddiye alan, çevrimiçi uygulamalar ve bilgi paylaşım siteleriyle iç içe olan grubu temsil etmektedirler. Hem radyo, televizyon, gazete gibi iletişim araçlarını hem de internet, sosyal medya, bilgi iletişim uygulamalarını üst seviyede kullanmaktadırlar. Çevrimiçi alanda hem bilgiyi paylaşan hem de takip eden aktif katılımcı olan iletişim ortamlarında sürekli etkileşim halinde olan kullanıcılar bu şekilde toplumsallaşmaya da yeni bir boyut getirmişlerdir. Dijital ortamın sosyal alanlarında sağlamış olduğu birçok özelliği aktif bir şekilde kullanıp, zamanlarının büyük bir bölümünü bu alanda geçirmektedirler. Sanal dünyanın eğlence, sosyalleşme ve boş zaman değerlendirmesi gibi işlevlerini kullanarak oyun, müzik, video içerikleri, sanal gruplar gibi özelliklerle yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası haline getirerek sanal ortam yaşamlarında merkezi bir yerde konumlanmıştır.

Coşkulu benimseyenleri temsil eden kategorideki kadın dijital göçmenlerin profiline bakıldığında ilkokul mezunu, bir meslekte çalışmayan, boyu öğrenme şeklinde kurslara giderek kendini geliştiren ve kurslarla sosyalleşme imkânı bulan, maddi refaha sahip olup boş zamanının önemli bir miktarını sosyal medyada rahatlıkla ve oldukça isteyerek geçiren bir topluluğu temsil etmektedir. Dijital platformlar bu dijital göçmenlerin gündelik hayatını hem kolaylaştırıcı hem de görünür olmasını mümkün sağladığından coşkulu benimseyenler bu platformları aktif bir şekilde yer almaktadır.

Akıllı telefonlar, sosyal medya, internet ve diğer uygulamalarla birlikte iletişim, eğlence ve bilgi edinmenin aracı olarak önemli miktarda etkileşim sağlamaktadır. İnsanların bu araçla ne yaptığı, üzerinde bıraktığı etkiler, memnuniyetler, endişeler, riskler maliyetleri gibi kullanım şekillerini etkileyen unsurlar çeşitlilik göstermektedir. Akıllı telefon kullanan bir birey, internette arama motorunda sınırsızca dolaşmak güncel olaylarla ilgili bilgi edinmek zaman kısıtlaması olmadan herhangi bir konuya kolayca göz atabilmektedir. Sanal alanı, duygusal ruh hallerini, zevklerini, ihtiyaçlarını, beğenilerini, kimliğini yansıttığı bir mekân olarak kullanmaktadır. Bununla birlikte, sosyal statülerini görünür kılmak, güçlendirmek, benliklerini sunmak için bir araç haline de getirmişlerdir. Toplum içinde gerçek ilişkilerin sanal alana da dahil olmasıyla aile, arkadaşlar ve ilişkilerde sosyalleşme ihtiyacını karşılamak için sosyal paylaşım sitelerinde etkileşimde bulunmaktadırlar. Coşkulu benimseyenlerin de bütün bu

özellikleri yoğun bir şekilde kullandığı görülerek akıllı telefonu satın almak ve kullanım sebepleri şu şekilde ifade bulmuştur:

> Akıllı telefon alalı 8 sene oldu. En başta görüntülü görüşmek için iyi geliyordu. Sonrasında facebook, instagram kullanmaya başladım. Yaptığım el işi ürünlerini tanıtıyorum satıyorum. Whatsapp, facebook grupları var oralarda sürekli bilgi paylaşımı yapıyoruz. Hızlı haberleşiyoruz. Kendim telefonsuz yaşayamam. Her şeyde oradan haberim oluyor. Alışveriş yapıyorum. Oyun oynuyorum. (G24, 53 yaş, Kursiyer)
>
> Sosyal medyada paylaşım yapmayı seviyorum. Ev hanımı olduğum için bir süre sonra evde sıkılıyorsun. İnstagramda, youtubeda, facebookda dolaşmak, gezinmek iyi oluyor o açıdan. Bir de kursta yaptıklarımızı paylaşıyoruz birçok insanın görmesi beğenmesi hoşuma gidiyor. Uzun bir yola çıktığında ya da evde boş zamanım olduğunda bir şeyler izlemek, vakit geçirmek yönünden de güzel. (G26, 56 yaş, Kursiyer)
>
> Ben yaptığım şeyleri göstermeyi paylaşmayı seviyorum. Bir de internette çok çeşitli şeyler görüyorsun seni geliştiriyor. Başkalarının ne yaptığını görüyorsun herkes herkesten haberdar olması güzel bir şey. Benim için önemli bunlar. Yaptığım güzel yemekleri, gezdiğim yerleri paylaşıyorum. Arkadaşlarla oturduğumuzda hemen fotoğraf çekiliyoruz. (G21, 54 yaş, Kursiyer)
>
> Çevremde herkeste vardı benim de satın almam gerekti. Çünkü gruplardan haberleşiyoruz. Facebook'ta paylaşım yapmayı ve başkalarının ne yaptığını görmek iyi oluyor. Emin olmadığım, kafama bir şey takıldığında internetten bakıyorum. (G22, 51 yaş, Kursiyer)

Coşkulu benimseyenlerin akıllı telefon kullanımında kullanıma etki eden etmenlere bakıldığında en başta akıllı telefonların çok yönlü özelliğinin olmasıdır. Kullanıcılara mesajlaşma, arama gibi özelliklerin yanında görüntü paylaşım özelliğinin olması, görsel açıdan farklı seçenekler sunması kullanıcının hem sürekli paylaşım yapma isteğini hem de başkalarını görme isteğini tetiklemektedir. Gerçek alanda bir insanla bir araya gelirken ya da bir eylemde bulunurken belli bir zaman ve mesafe engeliyle karşılaşan kişi sanal alanda hızlı bir etkileşim kurmaktadır. Bu durumda coşkulu benimseyenlerin sanal alanı bu kadar öncelik görmesinin ana etmeni zaman mekân sınırlamasını ortadan kaldırması olarak görülebilmektedir. Elektronik iletişim araçları mekânsal ve zamansal bağlamlardan ayrılan yeni iletişim pratikleri getirmiş ve sosyal etkileşimleri kolaylaştırarak mesafeli bir biçimde sanal iletişim kalıpları oluşturmaktadır.

İnternet ve mevcut akıllı telefon uygulamaları hem kitlesel hem de kişilerarası iletişimin unsurlarını birleştirir. Bu iletişimin sağlanmasında ve sanal dünyada bağlantı kurarken motivasyonlarını tetikleyen ana unsurlar eğlence, zaman geçirme, rahatlama ya da kaçış ve sosyal bilgi sağlamaktır. Bireylere benzer ilgi alanları ve hedeflerini

paylaşan başkalarını kolay ve kısa yoldan ulaşabilecekleri erişim ortamı sunmasının yanında bir grubun parçası olarak destekleyici bir ortamda görüş ve endişelerini de dile getirebilmektedir. Yaşam hızındaki sürekli hızlanma ve çevrimiçi gözetim zaman mekân sıkışmasının sosyal hayatı nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Paylaşılan içerikler herhangi bir zamanda ve herhangi bir yerde sürekli üretim ve dağıtım içindedir. İletişim dış mekânsal ve zamansal sınırlamalardan veya boşluklardan bağımsız olarak dijital alana yayılmıştır.

Coşkulu benimseyenler akıllı telefonlarını, bireyselliklerini ve bazı durumlarda istedikleri statüleri göstermek için araç olarak kullanırlar. Paylaşımda bulunmak, başkalarıyla etkileşim ve temas halinde bulunmak bireyin kendine değer verme ve aidiyet duygularını olumlu yönde etkileyebilmektedir. Bununla birlikte sosyal medya platformlarıyla karşı taraftaki kullanıcıların ilgisini çekebileceğini düşündüğü paylaşımlarda bulunarak toplumsal kimliklerine bir dönüşüme sokmaktadırlar. Sürekli paylaşımda bulunma ve görünür olma ihtiyacında olan coşkulu benimseyenler, bir imaj doğrultusunda toplumda idealize edilmiş olan üzerinden bir izlenim sunma içinde bulunmaktadır (Özdemir, 2015, s. 122). Bu tür davranışlarda bulunma geleneksel ilişkileri ve rolleri de farklı bir boyut getirmektedir. Geleneksel olanı sürdüren kadın dijital göçmen iletişim araçlarını kullanırken de bu davranışlara yeni ve farklı bir boyut kazandırarak sosyal paylaşım platformlarında sergilemektedir. Kullanıcı girdiği her mekânda, yaptığı birçok davranış ve eylemleri, nesneleri sürekli olarak gösterme çabasına girmektedir.

Birey sosyal medyayı kullanırken, içinde bulunduğu sosyal sistem, nasıl düşündüğünü ve nasıl deneyimlediğini belirlemektedir. Coşkulu benimseyenler, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan yeterli imkanlara sahip, refah seviyesi yüksek bir kadın dijital göçmen grubu temsil ettiği için her ne kadar eğitim seviyesi düşük olsalar bile temel olarak maddi refaha sahip olmaları ve çalışmadıkları için boş zamanları olmalarından kaynaklı dijital alana ve kendilerini sosyal yönden geliştirebilecekleri bir ortama sahiptirler. Karşılarına çıkan tek engel eğitim seviyesi düşüklüğüdür. Gelişime açık olmaları ve yaşam boyu öğrenme kurslarına gitmeleri eğitim eksikliklerini gidermelerine olanak sunmaktadır. Coşkulu benimseyenlerin akıllı telefon kullanırken onu teşvik eden etmenlerden biri olan yaşam boyu öğrenme kursları ve akıllı telefon kullanma arasındaki ilişkiye yönelik açıklamaları şu şekilde görülmektedir:

> Gittiğim kurslar sayesinde sosyal medyayı ve interneti daha aktif kullanmaya başladım. Çünkü sürekli olarak bir şeyler araştırmam ve kursta yapılan paylaşımları takip etmem gerekti. (G25, 55 yaş, Kursiyer)
>
> Kurs benim çevre edinmemi sağladı. Şu an en yakın görüştüğüm arkadaşlarımın hepsi kursta. Onlarla sürekli bilgi alışverişinde bulunuyoruz bunu da whatsapp, instagram, internet ile yapıyoruz. Bu açıdan sürekli olarak kullanıyorum. (G28, 56 yaş, Kursiyer)
>
> Ben en başta halk eğitim de okuma yazma öğrendim. Sonrasında akıllı telefon kullanmaya başladım. Şimdi başka kurslara da gidiyorum. Kursta yaptığımız şeylerle ilgili farklı yeni bir şey bulmak için sürekli internete bakıyorum. Bu sayede akıllı telefon kullanmam hızlandı. (G27, 50 yaş, Kursiyer)
>
> Okumak hep içimde kalmıştı. Halk eğitim sayesinde açıktan okulu bitirmeye çalışıyorum. Sürekli bir şeyleri merak ettiğimden akıllı telefon kullanmak benim halk eğitimde öğrendiklerimin üstüne bir şeyler daha katma konusunda çok etkili oldu. Hem halk eğitimde aldığım kurslar hem de onlar sayesinde akıllı telefonu daha fazla kullanmam daha hızlı öğrenmeme sağladı. Hem de bu sayede çocuklarımın da internette ne yaptığını kontrol edebiliyorum. Çocuklarıma örnek daha bilinçli anne olduğumu düşünüyorum. (G29, 54 yaş, Kursiyer)

Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı halk eğitim kursları bütün vatandaşlara yaşam boyu öğrenme kursları sağlamaktadır. Yaşam boyu öğrenme, eğitim ve öğretimin var olduğu her koşulda ve her ortamda karşılıklı etkileşim içinde öğrenmenin hayatları boyunca sürekli hale getirmeyi sağlama ve bu öz farkındalığa sağlamayı gerektirmektedir. Bireyler bu şekilde bir farkındalık ve gelişim için birtakım girişimlerde bulunarak toplumda aktif birer birey olma rolünü üstlenmektedir (Babanlı ve Akçay, 2018, s. 89). Geçmiş yaşamlarında belli eğitim olanaklarından yoksun kalma, örgün eğitime dahil olmama gibi sebeplerle bu alandan uzak kalan dijital göçmen, bugün mevcut eğitim ve öğretim koşulları ve halk eğitim merkezlerinin onlara sundukları biçimde katılım sağlamaktadır. Coşkulu benimseyenler de yaşam boyu öğrenme faaliyetlerine katılırken bilgi kaynaklarına erişmek için internet aracılığıyla okuma ve araştırma yapmak, video içerikler izlemek, diğer kursiyerlerle iletişim halinde olmak gibi akıllı telefon aracılığıyla birtakım faaliyetlerde bulunmaktadırlar.

Öğrenme yaşam boyu gerekli görülen bir eylemdir. Fakat herkes öğrenme ve eğitime erişmek için aynı fırsata sahip değildir. Bu fırsatı elde eden coşkulu benimseyenler bilgi iletişim araçlarını en iyi şekilde kullanmaktadır. Öğrenmeye karşı istekli olunması, aile içi sorumluluğun azlığı, eş ve ailenin gelir seviyesinin iyi olmasından kaynaklı bireyin maddi kaygılar içinde olmaması gibi unsurlar boş zaman açığı yaratmaktadır. Yaşam boyu öğrenme ile birey boş zamanı değerlendirirken daha

uyumlu, üretken ve belli beceriler kazanıp sosyalleşebileceği bir alana dahil olmaktadır (Akın, 2016, s.29). En temel biçimde okuma yazma eğitiminden ya da herhangi bir ilgi alanı, yeteneğine yönelik gittiği bir kurs kişinin akıllı telefonu kullanmasına teşvik edici bir unsur olduğu görülmektedir. Bu şekilde kadının dijital becerilerinin de geliştirmesine fayda sağlaması ile sanal ortamda da kendini var ederek hem sosyalleşmesini hem de bilgi araçlarına ulaşmasını kolaylaştırmıştır.

Kişilerin boş zamanlarında yaşam boyu eğitime katılması ile sosyal bilinçlenme ve dinamik bir dönüşüm sağlamıştır. Eğitimlerden aldıkları verim ve eğitim verilen alanda farklı insan gruplarıyla sosyalleşmeleri akıllı telefon kullanma konusunda motivasyon sağlayıcı rolü görmektedir. Aile içi roller, çocuğuna karşı yaklaşım, boş zamanın etkin bir biçimde kullanılması, teknolojik araçlara erişim, öğrenme hızının artması, bilgiye erişimin kolaylaşması gibi sonuçları beraberinde getirmektedir. Geleneksel toplumlarda maddi kültürü içinde taşıyan teknolojik gelişmelere adaptasyon hızlı ve kolay bir biçimde gerçekleşmez. Özellikle eğitim ve coğrafi, kültürel eksiklikler bu süreci daha da yavaşlatarak toplumda dijital eşitsizliği daha belirgin hale getirmektedir. Bu durumu Ogburn (1922), "Kültür ve Özgün Doğa Açısından Toplumsal Değişme" adlı çalışmasında ifade ettiği şekilde kültürel boşluk ya da başka biçimde kültürel gecikme yaratmaktadır. Kültürel gecikme maddi olmayan kültürün yeni maddi koşullara uyum sağlamakta zorlandığı bir uyumsuzluk sürecine karşılık gelmektedir. Teknolojik gelişmelere uyumsuzluk sağlayan dijital göçmen birey eğer gelişim fırsatlarına sahip ve önündeki engelleri kaldırabilecek durumda ise bu uyum sürecini daha hızlı atlatabilmektedir.

Birey gündelik hayatta ait olduğu kültürel koşullar, sosyal sınıfı ve habitusu içerisinde davranışlarını, toplumsal kimliğini belirlemektedir. Belli geleneksel değerlere göre şekillenen, toplum içinde ona atfedilen roller, sorumluluklar ve statü çerçevesinde bir benlik oluşturur. Kişinin benliği sosyal hayatla bağlantılı olarak inşa edilen bir gelişim sürecidir. Yaşam boyu öğrenme süreci boyunca da bireyin sosyalleşmesi, bilgiye erişimi, aldığı eğitimler ve kendi gelişimine kattığı her türlü deneyimler sosyal yaşamını önemli miktarda etkilediği için kişinin sosyal benliği oluşur. Çevresindeki diğer insanlardan gelen geri bildirimlerle de bireyin benliğin oluşumuna katkıda bulunur. Gerçek mekanlar dışında kişi çevrimiçi, sanal ortamda da kendini var etme ihtiyacı duymaktadır. Bunun içinde anlık mesajlaşma ve sosyal medya uygulamalarını kullanmaktadır. Kişinin akıllı telefonun belli özelliklerini kullanması ile yaşam boyu

öğrenmede aldığı eğitimler ve kurduğu sosyal etkileşimler arasında ciddi bir ilişki görülmektedir. Bu etkileşimlerle birlikte coşkulu benimseyenler gerçek hayattan farklı olarak sanal ortamda nasıl bir kimlik yarattığı, ilişki ve eylemlerini nasıl sürdürdüğüne yönelik söylemleri şu şekilde ifade ettiği görülmektedir:

> Instagramda ve facebookda sürekli paylaşımda bulunurum. Profilde bütün kişisel bilgilerim vardır ama dışardan takip eden insan göremez. Herkesin görmesini istemem. Kim beğenmiş yorum yapmış benim için önemlidir bakarım. Günlük her görüştüğüm insanı eklemem. Birilerini ekleme konusunda seçiciyim. Orada çok şey paylaşıyorum herkesin görmesini istemem özellikle akrabalarımı eklesem bile onlardan çoğu şeyi gizleyerek paylaşırım. Yoksa sürekli konuşur dururlar. Herkes orada kim ne paylaşmış dedikodusunu yapıyor. Aman şunun kızı şunu yapıyor şunun oğlu şunla fotoğraf paylaşmış diye sürekli konuşuyorlar. (G28, 56 yaş, Kursiyer)
>
> Sürekli bir şeyler paylaşmak iyi oluyor. Artık kimin ne yaptığını gördüğümüzden eskisi gibi bir araya gelme ihtiyacı duymuyoruz. Eskisi gibi bayramlaşmaya bile gitmiyoruz. Herkes her şeyi facebookdan whatsapptan kutluyor. Eskiden ararlardı önemli günlerde. Şimdi sadece süslü mesaj atılıyor. Ben de artık öyle yapıyorum. (G23, 52 yaş, Kursiyer)
>
> Facebookta da kursla ilgili grubumuzu sayfamız var. Whatsappta aile, akraba, kurstan arkadaşlarla ilgili bir sürü grubumuz var. Tek tek göndermek yerine gruptan bir şey paylaşmak iyi oluyor. Uğraştırmıyor. Bir de hemen hızlıca haberimiz oluyor her şeyden. Benim hesaplarım gizli. Öyle herkesi eklemem bir tek tanıdıklarım vardır. Paylaşımlarımı görmek istemediğim insanlardan gizlerim. Böyle istediğim şekilde kullanmak güzel oluyor. Günlük hayatta nasıl her şeyi konuşmuyoruz paylaşmıyoruz insanlarla ben facebookta da öyle her şeyi paylaşmam. (G25, 55 yaş, Kursiyer)
>
> Facebookda paylaşım yapmak kimin ne yaptığını görmek güzel ama bazen bir şeyi beğenmiyorsun kolay bir şekilde arkadaşlıktan çıkamıyorsun. Yüz yüze bakıyorsun sonuçta ayıp. O yüzden katlanmak zorunda kalıyoruz. (G30, 57 yaş, Kursiyer)

Coşkulu benimseyenler sosyal medya ve anlık mesajlaşma uygulamaları gibi paylaşım platformlarını kullanırken geleneksel ilişkilerinde görülen bir takım kültürel kodları sanal ortamda da sürdürmektedir. Mahremiyet, yakın çevreyle olan ilişkiler, gizlilik, aidiyet bağları ve geleneksel inşa edilmiş davranış kalıpları gündelik eylemlerine nasıl gerçekleştiriyorsa aynı biçimde çevrimiçi ortamın kullanıcıya sunduğu özellikleri kullanarak sanal alanda da uygulamaktadır. Sosyal medya hem gündelik ilişkileri güçlendirici hem de dönüştürücü bir unsura sahip olduğu görülmektedir. Buna ilaveten kullanıcıların sosyal medya ve anlık mesajlaşma uygulamalarında kurdukları gruplar sayesinde iletişim olanağının artması diğer taraftan sürekli sanal ortamda iletişim kurmanın gündelik hayatta yüz yüze etkileşimleri azalttığı da ifade edilmektedir. Kullanıcı hem iletişimi kolaylaştırmasından memnuniyet duyarken öte

yandan gerçek hayattaki insanlarla ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini dile getirerek sosyal medyayı eleştirmektedir. Geleneksel toplumların özel alan ve paylaşılamayan mahremiyet olarak gördüğü içerikleri sosyal medyayı kullanırken de koruması ve sosyal medyayı özgür bir biçimde gizlilik özelliğini kullanarak paylaşımlarda bulunması kullanıcı için olumlu bir durumdur.

Kullanıcılar sürekli olarak sosyal medyada paylaşım yapmaları ile neyin kamusal neyin mahrem olduğu konusunda farklı algılar ortaya koymaktadır (Bauman ve Lyon, 2016, s. 36). Örneğin akıllı telefon kullanan bir dijital yerli ile yine aynı şekilde akıllı telefon kullanan dijital göçmenin özel alanı algılayış biçimi farklıdır. Her iki tarafta da sosyal medyada mahremiyeti koruma şekilleri kendi çizdiği sınırlarla belirlenmektedir. Kişisel duygu ve düşünceleri ne, ne zaman ve kime ifşa edeceğine karar verme özgürlüğünü sahiptir. Coşkulu benimseyenler, sosyal medyayı istekli biçimde kullanmaktadır fakat belirli bir sosyal çevreyle sınırlayarak sosyal medya üzerinde kontrol sahibi olmaya çalışır. Kişi kendisi ve grubu hakkında topladığı ve yaydığı bilgiyi bulunduğu sosyal koşulları gereğince paylaşabilmektedir. Coşkulu benimseyenler, çevrimiçi ve çevrimdışı şekilde iki farklı merkeze yayılmış fakat aynı geleneksel sembolik dil etrafında, içi içe geçmiş bir biçimde sanal ve gerçek alanda kendilerini var etmektedirler.

Bilgi iletişim araçlarının özgürlük üzerine inşa edilmesi, hiçbir sınırın olmaması, kullanıcıların belli kurallar ve değerler gözetmeksizin paylaşım yapmasına yol açmaktadır. Sanal ortamda artık mahremiyetin dönüşümüyle toplumsal değerlerin etkisini yitirmeye başladığı, insanların birbirini resim, fotoğraf, bilgi paylaşımıyla dikizleyebildiği bir ortam hazırlamıştır. Sosyal medyanın vaadi kişinin beğeni, yorum ve onaylanma ihtiyacını gideriyor olmasının yanında geçici bir tatmin sağlama ile kullanıcıları sürekli kendine bağlamasıdır. Coşkulu benimseyenler, bu şekilde toplumsal değerlerin alt üst edildiği gerçek hayatta ayıplama, gösteriş ve abartı olarak görülen eylemlerin sosyal medyada paylaşılmasına karşı bir tavır sergilemektedir. Coşkulu benimseyenler her ne kadar sosyal medyayı yoğun kullansalar da geleneksel alışkanlıklardan bütünüyle kopmayıp sanal alanı gerçek alanmış gibi kullanmayı sürdürmektedir. Kullanıcı gündelik yüz yüze insanlarla iletişiminde geçerli sebep olmadığı sürece nasıl biriyle arkadaşlığını hızlı ve kolay bir biçimde bitirmiyorsa aynı şekilde sosyal medyada da tek bir tuşla takipten çıkabileceği halde bunu tercih etmemektedir.

Sosyal paylaşım sitelerinin en öne çıkan özelliği, kullanıcıların kişisel profilleri herkesin ya da sınırlı sayıda insanların görüntülemesi için kullanılmasıdır. Kullanıcının kişisel görüşlerini yorumlamak yoluyla geri bildirimde bulunmasına izin vermektedir. Diğer kullanıcılardan gelen geri bildirimler insanların benlik saygıları üzerinde çok güçlü bir etkiye sahiptir. İlişkiler, arkadaşlıklar, aile meseleleri hakkına ayrıntılı paylaşımlar, özel olması gereken şeylerin fotoğrafları veya videolarını yayınlamak, yemek veya alınan bir eşyayı paylaşmak ve gidilen her mekânda konum paylaşımı yapmak gibi sürekli kendini bu alanda var etmesi durumu söz konusudur. Bu şekilde sosyal medya, birçok insanı kendini değerlendirmeye, sosyal sınıflara, sosyal rollere, popülerliğe ve diğer sosyal işlevler ile kendileri ve diğerleri arasında karşılaştırmalar yapmaya yönlendirmektedir (Jan, Soomro ve Ahmad, 2017, s. 331-332). Coşkulu benimseyen kullanıcıların sosyal medya ve benlik saygısı arasındaki ilişkide beğeni, yorum, takip gibi eylemlerin onlar için nasıl bir anlam ifade ettiği şu şekilde ifade edilmiştir:

> Ben bir şey paylaşım yaptığımda kim beğenmiş, kim görmüş sürekli bakarım. Kimlerin beğendiğini önemserim. Ben de o kişilerin paylaşımını beğenmeye özen gösteririm. Kendimde başkalarının paylaşımına yorum yapmayı severim. Karşı tarafa değer verdiğimi hissettirmek isterim. Normal hayatımda da böyleyim. (G25, 55 yaş, Kursiyer)
>
> Paylaştığım şeyi hangi arkadaşım görmüş bakarım. Önemli bir günle ilgili biri bir şey paylaştığında mutlaka altına yorum yaparım. Facebookda, instagramda ana sayfada dolaşmak kimin ne yaptığını görmek bir şeylerden haberdar olmamı sağlar. (G26, 56 yaş, Kursiyer)

Coşkulu benimseyenler, başkalarının paylaşımlarını ve kendi paylaştıkları üzerinden yapılan beğeni ve yorumları önemsemektedir. Sosyal medyayı karşılıklı bir ilişki ve etkileşim ağı olarak görmektedirler. Gündelik yaşamda yapılan bir davranışa karşılık aynı şekilde karşılık veren birey sanal alanda da bu şekilde bir aidiyet bağı kurup gerçek alandaki ilişkilerinde olduğu gibi davranmaktadırlar. Gerçek alan ile sanal alanı ayrı tutmamakla birlikte ikisini de tek bir alanmış gibi görüp davranışlarını da o yönde şekillendirmektedirler. İnsanlar günlük hayatta olduğu kadar sosyal medyada da benzer biçimde bir imaj yaratarak bulunduğu kimlik üzerinden benliğini inşa etmektedirler ve aldıkları beğeni ve yorumlarla da kendilerini iyi hissederek etkileşimi bu beğeni ve yorumlarla sürdürmektedir (Taştan, 2020, s. 153-156).

Coşkulu benimseyenler, akıllı telefon kullanırken sosyal medya ve anlık mesajlaşma gibi iletişim uygulamaları dışında internet ve mobil uygulamalar

aracılığıyla günlük işlerini de halletmektedir. Bu yönden oldukça aktif bir şekilde e devlet, bankacılık, haber kaynakları, video içerikleri, alışveriş gibi uygulamaları kullanmaktadır. Kendini gittiği kurslarla ve belli başlı sosyal ortamlarda geliştiren kullanıcı, burada yaptığı faaliyetlerle de ilişkili olarak birçok işini akıllı telefon ile halletmeye çalışmaktadır. Gelişime açık olan kullanıcı bu tür uygulamaları kendi çabalarıyla ve bilgisi dahilinde istekli bir kullanım sergilemektedir. Bununla birlikte bilgi edinme aracı olarak da kullanılan akıllı telefonlar geleneksel yöntemlerle bilgi edinmeyi de dönüşüme uğratarak coşkulu benimseyenlerin de bilgiyi öğrenme sürecinde tercihi olmuştur. Uygulamaları kullanırken çekimser bir tutum sergilemeyen coşkulu benimseyenler, bilgi birikimi ve beceri yatkınlığından kaynaklı bu tür uygulamaları kullanırken problem yaşamamaktadır. Kullanıcıların bu şekilde kullanımı görüşmelerden ifadelerle de şu şekilde görülmektedir:

> Kursta gerekli malzemeleri almak için internetten alışveriş yapmayı öğrendim. Bir de yaptığımız ürünleri satıyoruz bundan kaynaklı bankamatikten para yatırıp çekmeye alıştım sürekli kullanarak. Her türlü alışveriş, banka işlerini uygulamalardan kendim hallediyorum. (G28, 56 yaş, Kursiyer)
>
> Başkalarından bir şey istemek, sormak sürekli olmuyor. İnternete her şeyi sorup öğrenebiliriz. Ben sürekli kurcalayarak telefonda başka uygulamaları da kullanmayı öğrendim. Benim hayatımı çok kolaylaştırdı. İndirimli ürünleri, haberleri, dizilerimi, hastane randevularımı bu uygulamalardan hallediyorum. Çalışmadığım için boş zamanım ve evde internette olduğundan evde oldukça ayrıntılı internetten bir şeylere bakmaktan da keyif alıyorum. (G27, 50 yaş, Kursiyer)
>
> Bir şey öğrenmek istediğim zaman hemen akıllı telefona sarılıyorum. Alışveriş yaparken fiyat karşılaştırması yapıyorum internetten. İncirliova'da zaten alışveriş sınırlı doğru düzgün mağaza bile yok. Çoğu şeyi internetten alıyorum. Banka uygulamasından hesap dökümüne bakmak, e devletten hastane randevusu almak gibi işlemlerim hep kendim halledebiliyorum. Bu açıdan çok iyi oluyor. Hatta bir bankaya gitmektense işini oradan halletmek daha kolay. Pandemiyle de zaten her şeyi oradan halleder olduk. (G25, 55 yaş, Kursiyer)
>
> İncirliova'da bir şey almak istediğin zaman Aydın'a göre daha pahalı oluyor. O yüzden en başta önyargılıydım ama o kadar hızlı öğrendim ki her şeyimi internetten alıyorum. Bu pandemi süreci de beni teşvik etti açıkçası. Markete gitmeye bile korkuyoruz. Market alışverişimi de internetten yapıyorum. Şimdi her şey telefonlarla hallediliyor. Mecburen öğrenmek zorundayız. İnternetten her şeyi araştırmak bakmak izlemek daha iyi oluyor. Sadece televizyona bağlı olmaktansa seçeneğinin olması iyi bir şey. (G21, 54 yaş, Kursiyer)

Sosyoekonomik ve demografik özellikler açısından bakıldığında coşkulu benimseyenlerin bulundukları maddi ve sosyal koşullar gereği internet ve bilgi iletişim araçlarındaki uygulamaları çok yönlü ve çeşitli bir biçimde kullandığı görülmektedir. Akıllı telefon ile internet bankacılığı, e devlet uygulamaları, mal ve hizmet satın alma, bilgi edinme gibi çevrimiçi etkinliklerde bulunmaktadırlar (Anıl ve Köksal, 2016, s. 4-5). Burada söz konusu olan kişilerin tüketim alışkanlıklarının teknoloji kullanımıyla nasıl değiştiği ve sadece mal ve hizmet tüketimi değil internet ortamı aracılığıyla bilginin de tüketimi söz konusudur. Coşkulu benimseyenlerin yaşamında yeni sosyallik alanlarından biri olan internet ihtiyaçlara erişimi kolaylaştırmasından onlar için yeni bir tüketim mekânı da yaratmıştır. Zaman ve mekân problemini ortadan kaldıran internet alışverişi fiyatlama sistemi ile indirimleri takip etme kolaylığı, aynı ürüne farklı alım seçenekleri, istenilen zamanda erişim gibi kullanım kolaylığı sunmaktadır.

2020 yılından itibaren Türkiye'de de etkisini gösteren Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkan korona virüsün etkisiyle evlere kapanan insanların teknoloji kullanımı da ciddi oranda artmıştır. Sosyal ve fiziksel mesafenin korunması gereken bu süreçte evde kalmak zorunda olan ve sağlığı için kendini izole eden birey internet alışverişine yönelmiştir. Teknoloji kullanımının gençlerde daha fazla yoğun olmasının yanında, pandemi süreciyle birlikte ileri yetişkinlerde ve yaşlılarda da ciddi oranda artış göstermiştir. Birey zorunlu veya hevesli bir biçimde bu süreçte özellikle akıllı telefonu normal standart kullanımı dışında alışveriş, bilgi edinme, haberleşme gibi eylemleri de dahil etmiştir. Bu süreçte coşkulu benimseyenler de akıllı telefon kullanımları daha da artmıştır. Bunun sonucunda dijitalleşme süreci ile internetin sunduğu erişim olanakları, fiziksel ortamın bedensel, mekânsal ve zamansal kısıtlamaları yerine sanal ortamda tek tuşla halledilebilecek bir tüketimsel alan inşa etmiştir[8].

Bilgi edinme süreçleri ve bilgiye ulaşmanın farklı yollarına bakıldığında gelenekler, otoriteler, bireysel deneyimler ve doğa üstü güçler şeklinde sıralanmaktadır. Bunun yanında teknolojinin gelişimi ile internet ve bilgi iletişim araçlarının bireyin hayatına girmesiyle bilgiyi edinme ve öğrenme yolları çeşitlilik göstermiştir. Akıllı telefon ile geç karşılaşan dijital göçmen bilgiye erişim ve öğrenmeye karşı istekliliği bulunduğu toplumsal koşullar ile ilişkilidir. Coşkulu benimseyenlerin ise boş zamanı ve sosyal olanaklarının olması ve istekli kullanım göstermesi bilgiye erişimi

[8]https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/Mn34D.pdf (Erişim Tarihi: 03.06.2022)

kolaylaştırmaktadır. Araştırma, alışveriş, sosyalleşme ve boş zaman değerlendirmesi olarak görülen çevrimiçi internet ortamı coşkulu benimseyenler için yaşamı kolaylaştıran ve faydalı kullanım sağlayan bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Günlük hayatının büyük bir bölümünü akıllı telefonla geçiren coşkulu benimseyenler birçok bilgiye de internet ortamında öğrenmesi ve günlük işlerini çevrimiçi alanda gerçekleştirmesi bilginin güvenilirliğini ve karşısına çıkacak riskleri beraberinde getirmektedir. Coşkulu benimseyenler bilgi iletişim araçlarına karşı güvenlik ve risklere karşı nasıl bir tutum sergilediklerine yönelik tutumları şu şekilde görülmektedir:

> Telefonuma mutlaka şifre koyarım. İnternette çok yalan habere maruz kalıyoruz. Bazen okumaya üşendiğimden haber başlığını görüyorum inanıyorum, görmeyi, izlemeyi daha çok seviyorum. ve hatta paylaşıyorum. Sonradan uyarılıyorum çevremdeki insanlar tarafından. Facebookda çok yalan haber paylaşıyorlar özellikle. Artık temkinli yaklaşmaya çalışıyorum. (G22, 51 yaş, Kursiyer)
>
> İlk başta internet bankacılığı, e devlet kullanırken tedirgindim ama şimdi çok rahat kullanıyorum. Alışmakla ilgili bir durum. Zaten bir yere girerken sürekli şifre soruyor. Önlemimi aldığım için güvenli görüyorum. Çok endişem yok. Banka bilgilerimi alışveriş sitelerine kaydetmemeye özen gösteriyorum. Şifrelerimi de zor bulunacak şekilde belirledim. (G24, 53 yaş, Kursiyer)
>
> Dolandırıcılık içeren numaralar arayabiliyor. Sakıncalı gördüğüm şeyleri hemen engelliyorum. Şikâyet ediyorum. Telefonda çok uygulama kullanıyorum. Bazen o telefonu yavaşlattığını düşünüyorum. Ama hepsi de vazgeçemeyeceğim uygulamalar. Orada da kişisel bilgilerimizi giriyoruz. Güvenli değil ama yine de vazgeçemiyorum. (G26, 56 yaş, Kursiyer)
>
> Sürekli bir yerlere gittiğimde nerede olduğumu paylaşırım. Telefonumda oyunlar, fal uygulaması, alışveriş uygulamaları yüklü ve oralarda bilgilerim kayıtlı ne kadar tehlikeli olsa da vazgeçemem sonuçta. Her şeyimi oradan hallediyorum. Sürekli yeniden giriş yapmamak için şifreler, banka bilgilerim kayıtlı oluyor. (G30, 57 yaş, Kursiyer)

Coşkulu benimseyenler akıllı telefon kullanırken gerekli güvenlik önlemlerini almasının yanında karşılarına çıkacak risklerin farkında olup belli kullanımlardan kaçınmak yerine kendi hoşnutlukları gereğince kullanımı sürdürmektedir. Güvenli bilgiye ayrıntılı araştırmak yerine yüzeysel, görsel odaklı bilgilerle hareket edilmektedir. Sosyal paylaşım ağlarında, haberlerle ilgili gönderilerin anlık olarak hızlı paylaşımı ve yaygınlaşmasının sonucu olarak kullanıcılar bilgi kirliliğine maruz kalmaktadır. Paylaşılan haberlerde de kullanıcıların da paylaşmasıyla sürekli dolaşıma sokulması haberin güvenilirliğini sorgulamak yerine haberlerin inandırıcılık ve güvenilirlik sorununu daha sık gündeme getirmektedir (Kutlu ve Doğan, 2020, s. 85).

Akıllı telefonun genel güvenliği konusundaki endişelere karşı coşkulu benimseyenler en başta çekimser davransalar da kısa zamanda risklere karşı gerekli önlemleri almaktadır. Fakat belli durumlarda da ihmalkarlığı sürdürmektedirler.

İnternet üzerinden alışverişin kullanıcılara zaman kazandırmasının yanında, coğrafi sınırlamaları ortadan kaldırma, çok daha fazla bilgiye, daha az zamanda ve maliyetle ulaşma imkânı sağlamaktadır. Online tüketici konumunda olan coşkulu benimseyenler, bilinçli, bilgi teknolojilerine sıklıkla tercih eden, sanal ortamda gerekli kullanım bilgisine sahip, risk alabilen, ürün seçiminde karşılaştırmaları yapıp kısa sürede satın alan bir imaj çizmektedir (İşler, Yarangümelioğlu ve Gümülü, 2014, s. 79). Teknoloji kabul modeline göre, tüketici bir ürünü online satın alırken, algılanan risk, belirsizlik ve olumsuz sonuçlar yaratmaktadır. Ürünün gerçek ürün olup olmadığı ya da özelliklerini taşıyıp taşımadığı şeklinde algılar yaratmaktadır. Diğer tarafta coşkulu benimseyen kullanıcı, algılanan faydaya odaklanmaktadır. Algılanan fayda ile kullanıcıların teknolojiyi yaşamlarına alması, online alışverişi tercih ediyor olması pozitif yönde etkili olmaktadır (Yılmaz, 2018, s. 335-336).

Akıllı telefon uygulamalarına ücretsiz erişilebilirlik, etkileşim, kişisel ve ekonomik medya iletişiminin tümü riski artıran unsurlar haline gelmiştir. Bir internet sitesinde ya da mobil uygulamada yapılan her işlem ve etkileşim, ad, adres bilgileri, banka hesap kayıtları ve doğum tarihi gibi kişisel verilerin paylaşılmasını içermektedir. Dijital ortamda üretilen her türlü veri, riskler ve belirsizliklerle sürekli olarak üretilen bir risk toplumu yaratmaktadır. Risk toplumu kavramında da ifade edildiği gibi birey teknolojik bir yenilikle karşı karşıya kaldığı andan itibaren başlarına gelecek durumu kesin olarak bilmemekle birlikte verilerini çevrimiçi ortamda paylaşmaktan kaçınmamaktadırlar (Sığın, 2021, s. 428) Bazı durumlarda kişisel veriler, bilinçli ve kasıtlı olarak paylaşılmaktadır. Bazı durumlarda da hiç düşünülmeden ve bilinçsizce kullanıcı izin vermektedir. Verilerin bu şekilde paylaşılması coşkulu benimseyenler için daha rahat ve kolay bağlantı yolu olarak görülmektedir. Coşkulu benimseyenler, güvenlik risklerinin farkında olup dijital alanın sağladığı faydaları, karşılaştığı ya da karşılaşacağı risklerden daha öncelikli bir durum olarak görmektedir.

Akıllı telefon kullanımında arama, mesajlaşma, internet, mobil uygulama kullanımları için gerekli olan GSM operatörü üzerinden ücret tarifeleri kullanıcının talepleri ve GSM operatörünün sunduğu seçeneklerle tercihte bulunulmaktadır. Coşkulu benimseyenler, akıllı telefon ile yoğun zaman geçirmeleri, birçok uygulama

kullanmaları, bilgi kaynaklarına erişmek için internette sıklıkla araştırma yapmaları gibi nedenlerden ötürü seçecekleri ücretli tarifelerde bu yönde olmaktadır. Coşkulu benimseyenlerin akıllı telefon kullanırken tüketim boyutunda GSM operatörü seçimini neye göre belirlediğine dair ifadeleri şu şekilde görülmektedir.

> Benim için internet, arama, sms hakkı hepsi eşit bir şekilde olmalı. Hepsine de aynı şekilde gereksinim duyuyorum. Tarifemi de ona göre seçiyorum yıllık. (G29, 54 yaş, Kursiyer)
>
> İnternet en az 8gb olmalı. Evde internet bağlantısı olsa da dışarı çıktığında da sürekli gerekiyor. Önceliklerim internet ve arama hakkının iyi olması. (G23, 52 yaş, Kursiyer)
>
> Kampanyalı tarifeleri araştırırım hangisinde internet çok veriyorsa genelde onu tercih ederim. (G21, 54 yaş, Kursiyer)
>
> Bulunduğum evde iyi çekmesi önemli. Çünkü internet sürekli lazım oluyor. İnternete göre seçimlerimi belirliyorum. Bir de whatsapp gibi bazı uygulamalardan internetten yemeyecek şekilde tarife yapıyorlar. Onları da düşünüyorum. Öyle daha çok işime geliyor. (G24, 53 yaş, Kursiyer)

Sosyal ağları önemseyen coşkulu benimseyenler, GSM operatörü seçimlerinde interneti en temel gereksinim olarak görmektedirler. İnternet erişimi ile birçok işlemi yapabilecekleri için diğer ihtiyaçların önüne geçmektedir. Tüketici davranışını yaşam tarzı, kültürel ve sosyal unsurlar, kişilik ve ekonomik durum gibi sebeplerle seçeceği operatörünün tarifesini satın almasında belirleyici olmaktadır (Ceylan, 2007, s.13). Coşkulu benimseyenlerin maddi ve sosyal olanaklara sahip olması, boş zamanlarının büyük bir bölümünü internet ortamında geçirmeleri tarife seçimlerini de ona göre belirlemelerine etkili olduğu görülmektedir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Kitle iletişim araçları kullanımı, dijital dönüşümün hız kazanmasıyla günümüz toplumlarında yeni yaşam pratikleri ortaya çıkarmış ve bilgi iletişim araçlarında da görülen yenilik ve değişimlerle farklı şekilde kullanım alanları meydana getirmiştir. Özellikle akıllı telefonun geniş çaplı iletişim, eğlence, bilgi erişimine yönelik uygulamaları ile kullanıcıların gündelik hayatta ihtiyaçların karşılanmasının yanında eylemlerini ve alışkanlıklarını da yönlendirmektedir. Geleneksel medyadan yeni medyaya geçiş, sosyal medya gibi mobil iletişim uygulamalarının varlığı, hızlı ve kolay çevrimiçi etkileşim ortamı yaratmıştır.

Bilgiye erişimin sınırlı olduğu, kullanımın sınırlı bir yaş aralığında, belli meslek gruplarında ya da belli sosyal sınıflarla erişim imkânı bulabildiği dijital platformların, günümüz değişen koşulları ile yediden yetmişe her kesimde farklı kullanım örüntüleri gözlemlenmiştir. Herkesin bu araçları eşit düzeyde kullanmadığı, kullanıcıların istekli ya da zorunlu kişisel seçimleri doğrultusunda eşitsiz bir dağılım olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların ana unsurlarına bakıldığında cinsiyet, yaş, eğitim, meslek gibi demografik değişkenler; yaşanılan bölgenin fiziksel, sosyal, kültürel koşullarını gösteren coğrafi değişkenler; kişinin davranışlarını, ilgi alanlarını, yaşam tarzını ifade eden psikolojik değişkenler etkili olduğu görülmüştür.

Araştırmada kadın dijital göçmen olması ve eğitim seviyesi düşük olma özelliği ön planda tutularak kadının teknoloji kullanımında doğrudan görünür olmayan kullanım farklılıkları ve eşitsizlikler elde edilen bulgularla açığa çıkarılmıştır. Eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmenin doğduğu andan itibaren belli geleneksel cinsiyet rolleriyle ve davranış kalıplarıyla yetişmiş olması ve bu geleneksel tutumların teknolojiyi kullanırken de benzer tutumlar gösterip gösterilmediği incelenmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler çerçevesinde her eğitim seviyesi düşük kadının aynı biçimde geleneksel rolleri sürdürmediği, aile yaşantısı, iş yaşamı, sosyalleşme, yaşam boyu öğrenme gibi süreçlerin farklı olmasından dolayı bulgular kategorilere ayrılırken üç farklı eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmen profili oluşturulmuştur. Bunlar "kaçınanlar", "bilinçli benimseyenler", "coşkulu benimseyenler" şeklindedir.

Araştırma soruları ve kavramsal çerçeve göz önünde bulundurularak görüşmelerden elde edilen bulgular sonucunda belli temalar belirlenmiştir. Bu temalara bakıldığında, "toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve dijital eşitsizlikler", "boş zaman değerlendirmesi olarak akıllı telefonlar", "akıllı telefonu kullanım biçimleri ve dijital yeterlilikleri", "riskler ve güvenlik endişeleri", sosyal medyada mahremiyet algıları ve sosyalleşme biçimleri" şeklinde görülmektedir. Bu temalarla birlikte bulgulardan elde edilen sonuçları, kategorileri karşılaştırmalı bir biçimde değerlendirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve dijital eşitsizliklere bakıldığında kaçınanlar kategorisinde, teknolojik araçlardan biri olan akıllı telefonları satın alma ve kullanım şekline bakıldığında kadının, aile içinde akıllı telefonu en son edinen kişi olması, işten geriye kalan vakitte ev işleriyle uğraşması ve teknoloji kullanımı konusunda erkeği daha üst bir konumda görmektedir. Erkek ve kadının ev içi statüsü ve rolleri geleneksel aile tipine göre sürdürülmektedir. Kadın ailenin gelir getiren bir üyesi olsa bile ev içinde çocukların bakımını sağlayan ve ev işlerini yapan kişi olarak konumlandırılmıştır. Bu şekilde görülen eşitsizlik kadının teknoloji kullanımına da yansımıştır.

Her ne kadar teknoloji kullanımı bireylerin gündelik yaşamına girmiş olsa da geleneksel rollerin sürdürülmesi ile kadın sınırlı bir ortamda ve sınırlı zaman koşulları ile teknoloji kullanma bilincinde değildir. Bu eşitsiz koşullardan kaynaklı olarak teknoloji kullanımından da kaçınmaktadır. Bilinçli benimseyenler, geleneksel rollerle ve davranış kalıplarıyla yetişmiş fakat ileriki yaşamlarında evlilikle birlikte geleneksel tutumları sürdürmemektedir. Bu geleneksel eylemleri devam ettirmemesinin sebebi olarak aile içinde eşinin desteğini almak ve maddi imkanların daha iyi durumda olmasından kaynaklandığı görülmüştür.

Bilinçli benimseyenler, belli fırsatlar sunulduğunda, teknolojiyi öğrenmeye karşı istekli görülmüştür. Kullanıcı evlilikle birlikte yaşam koşullarının değişimi, yaşadığı sosyal hareketlilik ile gelenekselden daha eşitlikçi bir ortam içinde kendini farklı bir sosyal sınıf içinde var etmiştir. Aile içi rolünde erkeğin davranışlarının belirleyici olduğu, kadının da nasıl davranması gerektiği erkek tarafından belirlendiği, erkeğin sunduğu maddi olanaklar ve desteğiyle kadın teknoloji kullanımına istekli olduğu görülmüştür. Bireyler toplum içinde davranışlarını, eylemlerini ve tutumlarını gerçekleştirirken toplumun beklentilerine ve belirlenmiş olan sosyal normlarına göre yaşamlarını sürdürmektedir. Bu şekilde toplumun öngördüğü davranışları benimseme, cinsiyete dayalı kadın ve erkek arasında da görülmektedir.

Erkek karşısında daha düşük statüye ve maddi refaha sahip, düşük eğitim seviyesinde olan kadın, aile, evlilik ve sosyal çevresinde belli kültürel kodlar ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle toplumsal ilişkileri belirlenmektedir. Bu toplumsal belirleyicilikte bulunduğu habitusun dışına çıkabilmesi, değişen maddi ve sosyal koşullarla, ailenin destekleyici rolünün olması, geleneksel kadın kimliğinden uzaklaşması ile bilinçli benimseyenlerin akıllı telefon kullanımına daha kontrolsüz ve esnek bir kullanım sergilediği görülmüştür. Coşkulu benimseyenler ise, geleneksel davranış rollerini sosyal medyada bir gösteri aracı olarak kullanarak sürdürmektedirler. Herhangi bir sınırlama olmadan, sosyalleştikleri ortamlarda çevrimiçi şekilde faaliyet göstererek teknolojinin birçok özelliğinden faydalanmaktadırlar. Yaşamlarında sosyal medya uygulamaları ve interneti merkezi koyarak aile içindeki eylemlerini de sosyal ağlarda sergileme imkânı bulmuşlardır. Teknolojiyi her açıdan fayda sağlayıcı ve eğlene unsuru olarak gören coşkulu benimseyenler, uzun süredir kullanmaya alıştıkları için görüşmelerdeki verilerde bir eşitsizlik ortamından bahsetmemişlerdir.

Boş zaman değerlendirmesi olarak akıllı telefonlar, kadınların ev içi iş bölümü ve gelir dağılımıyla yakından ilişkilidir. Kaçınanlar kategorisindeki kadın dijital göçmenlerin fabrikada işçi olarak çalışması, her ne kadar gelir elde ediyor olsa da geleneksel davranışları sürdürmesi ve eğitim ortamından yoksun kalması, boş zamanını akıllı telefon araçlar ile geçirmek yerine ev işlerini sürdürmeye öncelik görmektedir. Kaçınanların teknolojiyi kullanma bilincinde olmaması boş zamanını değerlendirme aracı olarak bilgi ve iletişim araçlarını kullanımını etkilemektedir. Bu durum bilinçli ve keyfi bir seçim değil, alışılmış oldukları geleneksel cinsiyet rolleriyle ve davranışlarıyla ilişkili olmakla birlikte bilinçsiz ve zorunlu bir seçimdir.

Bilinçli benimseyenlerde ise elde etmiş oldukları özgürlük alanları ve ev işlerinin hane bireyleri tarafından paylaşılması, sorumluluğun sadece kadına yüklenmemiş olması, akıllı telefon ile boş zamanı değerlendirmesine imkân sunmuştur.

Coşkulu benimseyenler, fiziksel mekânda gerçekleştirmiş oldukları birçok faaliyeti, dijital ortamı da içine alarak gerçekleştirmektedirler. Bu açıdan değerlendirildiğinde zamanlarının büyük bir çoğunluğunu çevrimiçi ortamlarda sürdürerek yaşamlarında merkezi bir konuma koymuşlardır. Bir işte çalışmıyor olmaları, yaşam boyu öğrenme kurslarına yönelmelerine sebep olmuş ve eğitim faaliyetlerini bu kurslar aracılığıyla gerçekleştirirken akıllı telefon aracılığıyla da sürekli yaptıkları faaliyetleri ve öğrendiklerini paylaşıyor olmaları, boş zamanı değerlendirme

aracı haline getirmiştir. Bu kurslarda, eğitim almanın yanında sosyalleşmişlerdir ve sürekli olarak yeni deneyimlere maruz kalmışlardır. Bu deneyimleri daha fazla geliştirmek için ise dijital ortama ihtiyaç duymuşlardır. Akıllı telefon ile birçok bilgiye erişimleri artmış ve ihtiyaçlarını mobil uygulamalar aracılığıyla zamansal açıdan tasarruf sağladığı görüşmelerde öne çıkmıştır.

Akıllı telefonları kullanım biçimleri ve dijital yeterliliklerine bakıldığında kaçınanların bilgi ve iletişim araçlarına erişiminde beceri yoksunluğu içinde olmaları ve öğrenmeye karşı isteksiz olmalarının ana sebeplerinden biri de eğitim seviyesinin yetersiz olmasıdır. Akça ve Kaya, ifade ettiği gibi "Kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe, bilgisayar ve internet kullanımının arttığı görülmektedir" (2016, s.302). Fakat kadınların akıllı telefon ve internet erişimine sahip olsalar bile bilgi, beceri ve özgüven eksikliğinden dolayı kullanım amaçları temel düzeyde ve sınırlı kalmıştır. İlkokul mezunu, örgün eğitim ve yaşam boyu öğrenme kurslarından mahrum kalmış kaçınanlar kategorisindeki dijital göçmenler, bir eğitim ortamına maruz kalmadıkları için teknolojiyi kullanırken yetersiz ve öğrenmeye karşı da isteksiz bir tavır takınmışlardır. Kendilerini bilgi iletişim araçlarını kullanırken belli seviyede dijital okuryazarlık yeterliliğine sahip olarak görmeyen kaçınanlar, akıllı telefona sahip olsalar bile cihazın özelliklerinden sınırlı bir şekilde faydalanmışlardır.

Bilinçli benimseyenler ise, yeni medya uygulamaları, internet ve dijital platformlar ile arama, haberleşme aracı dışında sosyalleşme, eğlence, alışveriş, bilgi edinme gibi sosyal ihtiyaçların da giderilmesi yönünde tercih etmişlerdir. Bununla birlikte, fayda amaçlı bir kullanım sağlamaları öğrenmeye karşı istek ve kullanım motivasyonlarını arttıran bir sebep olarak görülmüştür. Akıllı telefonun farklı özelliklerine ve kullanım çeşitliliğine karşı önyargılı bir tutum sergilememişlerdir. Bilgiye ve yeniliğe açık, bulunduğu koşulları iyileştirmeye istekli, kendilerine de yeni deneyimler katarak öğretici ve yaşamı kolaylaştırıcı yönüyle ilgilenmişlerdir.

Coşkulu benimseyenler ise, yaşamının merkezinde yer alan akıllı telefonlar ile, aktif bir şekilde hem sanal ortamda içerik ve ürün yaratan hem de izlenebilir ve takip edilebilir bir araç olarak kullanması sınırsız bağlantı içinde olarak sürekli ağda olma durumu söz konusu olmuştur. Akıllı telefonların çok yönlü özellikleri içermesi, hızlı etkileşim sağlaması, benliklerini sunma ve görünür olma isteğiyle bir imaj yaratımı, coşkulu benimseyenlerin bu ağları cezbedici bir ortam olarak görmesini sağlamıştır. Belli eğitimlerle ve sosyalleşme ortamlarında yoğun şekilde katılım gösteren coşkulu

benimseyenler, akıllı telefon aracılığıyla da bu eylemleri sergilediği bir sanal ortam olarak kullanmıştır. Coşkulu benimseyenler için akıllı telefon, öğrenmeye teşvik edici ve girişimci bir yapıda olmasına imkân sunan ve motivasyon kaynağı olan bir araç işlevi görmüştür.

Akıllı telefonu kullanırken karşılaşılan riskler ve güvenlik endişelerine bakıldığında kaçınanlar, kullanırken bozma endişesi ve güvenlik sorunlarıyla karşılaşacakları düşüncesiyle girişim ve risk almak olarak gördükleri davranışlardan kaçınmışlardır. Telefona mesaj, bildirim geldiğinde ya da bir sorunla karşılaştıklarında ağırlıklı olarak eş, çocuk, torun ve yakın sosyal çevreden destek almışlardır. Bu şekilde destek alırken öğrenmek yerine sürekli başkalarından yardım alarak kullanımı sürdürmüşlerdir. Telefonun dokunmatik olması, belli beceriye sahip olmayan kullanıcılar için yanlış bir yere dokunma olasılığını daha da arttırmaktadır. Bundan kaynaklı kullanırken çekimser tutum gösteren kaçınanlar, akıllı telefonu güvensiz ve çok karmaşık bir ortam olarak görmeleri gerekçesiyle, sürekli risklerle ve tehlikelerle karşılaşabilecekleri ihtimalini göz önünde bulundurarak kullanmaktadırlar.

Bilgi ve iletişim araçlarını aktif olarak kullanan bilinçli benimseyenler, çevrimiçi ortamda paylaşılan bilgilere şüphe ile yaklaşmıştır ve bilginin doğruluğunu sorgulayıcı bir tavır göstermişlerdir. Sanal ortamın güvenlik endişelerinin farkında olup gerekli önlemleri alarak karşılaşacağı riskleri minimuma indirmeyi amaçlamıştır. Özellikle alışveriş, mobil banka uygulamaları gibi ödeme, para aktarımı gibi kullanımlara karşı temkinli yaklaşıp bu uygulamaları kullanmaya karşı endişeli bir tutum göstermişlerdir. Telefonu ve verileri koruma yönünde güvenli şifre belirleme, zararlı uygulamalardan kaçınma, sosyal medyada takipçilerde seçici davranma, özel bilgileri paylaşmama gibi önlemlerle kendi bilgileri ve yetkinlikleri kadarıyla güvenli ağ ortamı oluşturmuşlardır.

Coşkulu benimseyenler, akıllı telefon kullanırken risk alabilen, tehlikelerin farkında olup kullanımdan kaçınmayan bir tutum sergilemişlerdir. Bilginin güvenilirliğini, sorgulamak yerine, o bilgiye göre hareket eden, görsel odaklı, yüzeysel içerikleri önemseyerek, sakıncalı gördükleri uygulamaları kullanımı sürdürmektedir. Özellikle alışveriş siteleri gibi şifre ve gerektiren uygulamaları kullanırken kişiye ait banka hesapları, kişisel verileri kaydetmenin tehlikeli boyutlarının farkında olsalar bile hızlı ve kolay kullanım sağladığını düşündükleri için kullanım isteği tehlikelerin önüne geçmiştir.

Belli bir mahalle kültüründe yetişmiş eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmenler, bulunduğu mahallenin aidiyetini, kültürel kimliğini, toplum içinde olma hissini ve mahallenin dinamiğini benimsemektedirler (Turan ve Ayataç, 2020, s. 195). Geleneksel toplumlarda misafirperverlik, komşuluk, mahalle ortamı gibi sosyal etkileşimin olduğu, insanların belli paylaşımlarda bulundukları bu ortamlar, sosyal medya alanına taşınmıştır. Mahalle, sosyal çevre ya da iki insan arasında gerçekleşen, gösteriş, dikizleme, dedikodu gibi davranış örüntülerinin sosyal medyada daha kolaylaştırıcı ve hızlı bir etkileşim sunduğu mekânda gerçekleştiği bir ortama geçiş söz konusu olmuştur.

Sosyal medyada mahremiyet algıları ve sosyalleşme biçimlerine bakıldığında teknolojiyi reddeden ya da sınırlı şekilde hayatlarına alan kaçınanlar, gündelik hayatta ilişkilerinde fiziksel mekânın koşullarının dışına çıkmadan bir mahalle kültürüyle, akrabalık ve komşuluk ilişkileriyle paylaşımların yüz yüze olduğu alanı önemsemişlerdir. Sosyal medya uygulamalarını kullansalar bile paylaşım ve etkileşim konusunda mesafeli bir tutum göstermişlerdir.

Bilinçli benimseyenler sosyalleşme ve bilgi edinme aracı olarak gördükleri sosyal medyayı önemli gördükleri anları paylaşma, anlık bilgi edinme ve ilgi alanlarına yönelik içerikleri paylaşmak amaçlı kullanmaktadır. Sosyal medyada sık ve abartılı paylaşımlardan kaçınmaktadırlar. Özel hayatın her anını paylaşmak yerine gezme ya da önemli bir anı paylaşmayı tercih etmektedirler. Sürekli sosyal medyada paylaşımda bulunan kişileri de eleştirerek, gösteriş ortamı yarattığını ve kendilerinin çok zaman harcamadan, bağımlılık seviyesinde olmayan bir kullanım gösterdiklerini vurgulamışlardır.

Coşkulu benimseyenler ise, sosyal medyayı sosyalleşme ortamı olarak gördükleri için gündelik hayatta yüz yüze ilişkilerinde uyguladıkları geleneksel davranışlarını ve mahremiyet alanlarını benzer biçimde sürdürmektedirler. Gündelik hayatta insanlarla iletişiminde belli düşünceler ve karşıtlıklarla karşı karşıya kalındığında ilişkiyi kesmediği gibi sosyal medyada da olumsuz bir durumla karşılaştığında hemen takipten çıkmamaktadır. Bununla birlikte coşkulu benimseyenler bir paylaşımda bulunduklarında ya da başkalarının paylaşımında kimlerin beğeni ve yorum yaptığını kontrol edip önemsemektedirler. Gündelik hayatta ilişkileriyle çok ayrım yapmadan insanlarla etkileşimlerini aynı şekilde gerçekleştirmişlerdir.

Eğitim seviyesi düşük dijital göçmenlerin akıllı telefonda GSM operatör seçimleri ve ücret tarifesi seçimlerine bakıldığında, sosyal medya, internet ve diğer mobil uygulamaları kullanmayı tercih etmeyen kaçınanlar, tüketimsel olarak yeterli miktarda arama ve mesajlaşma işlevinin olmasını önemsemişlerdir ve internet kullanımını kendi ihtiyaçları doğrultusunda gerekli görmemektedirler. Bilinçli benimseyenler, arama, mesajlaşma ve interneti eşit şekilde gerekli görmektedir. Çevrimiçi ortamı yaşamının merkezine almayan bilinçli benimseyenler, ihtiyaçları doğrultusunda kullanım sağladığı için fazlasını gerekli görmeyip tarife seçeneklerinden aşırıya kaçmadan bir seçimde bulunmaktadır. Coşkulu benimseyenler ise, çevrimiçi uygulamaları ve internet ile iletişimi önemsedikleri için tarifede internet miktarının fazla olmasını önemli görmektedirler.

Eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmenler, belli sosyal sınıfın parçası olmaları ve elde ettikleri becerileri, zevkleri, duruşları, tavırları, maddi ve manevi aidiyetleri, eğitim düzeyleri gibi kültürel sermaye unsurları kitle iletişim araçları kullanımında nasıl etki ettiği araştırmada görülmüştür. Kişinin kültürel sermayesinin koşulları nasıl bir durumdaysa toplumsal ilişkileri de o yönde şekillenmiştir. Pierre Bourdieu, bireylerin kültürel sermayesinde toplumsal eşitsizliğin önemli bir göstergesi olduğunu düşünmektedir. Benzer şekilde bireylerin kitle iletişim araçlarını kullanırken kültürel sermaye unsurlarının farklılık göstermesi dijital eşitsizliği belirgin kılmaktadır. Kişilerin sosyal hareketlilik içinde olması teknolojik araçların kullanımında etkili olduğu görülmüştür. Kültürel sermayenin somutlaşmış biçimi olarak, yaşam deneyimleri sebebiyle sahip olunan derinden kökleşmiş geleneksel alışkanlık, beceriler v eğilimler habitusa karşılık gelmektedir. Eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmenlerin, geleneksel sosyal ortamın, kültürel kodların ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yoğun bir şekilde görüldüğü bir habitus ortamında büyümeleri akıllı telefon kullanma süreçlerinde belirleyici olmuştur.

Mahremiyetin yapılandırıldığı ve dönüşüme uğradığı çevrimiçi sanal ağlar, gönüllü bir şekilde kullanıcıların bilgilerini kendileri belirledikleri sınırlarla özel alanında artık görünür olduğu bir ortam yaratılmıştır. Kullanıcıların kişisel bilgilerinin, dijital ortamda görünür olması bir denetim ve dikizleme alanı yaratmıştır. Dijital göçmenlerde geleneksel davranış biçimleri altında bu alana kendileri belirledikleri gizlilik ve paylaşım şekilleriyle dahil olmuştur.

Kullanımlar ve doyumlar teorisinde de görüldüğü gibi, sosyal medya, internet ve mobil uygulamalar kullanıcıların gereksinimleri doğrultusunda fayda sağladığı görülmüştür. Kaçınanların bilgi ve beceri eksikliği kullanımın faydacı yönünden yoksun kalmalarına sebep olsa da bilinçli benimseyenlerin ve coşkulu benimseyenlerin belli faydalar sağlama amaçlı iletişim araçlarını kullandığı görülmüştür. Okuryazarlığı olmayan fakat akıllı telefon kullanan dijital göçmen karşılaştığı sorunlar neticesinde hem okuma yazmayı öğrenmeye teşvik olmuş hem de akıllı telefon kullanımını daha ileri bir noktaya taşıdığı görülmüştür.

Sonuç itibariyle eğitim seviyesi düşük kadın dijital göçmenleri akıllı telefon kullanımında sosyal, ekonomik ve kültürel eşitsizliklerin varlığı, araçları benimseme, öğrenme ve kullanma süreçlerinde nasıl etkili olduğu görülmüştür. Toplumsal eşitsizliklerin varlığı ve kadın dijital göçmenlerin eğitim fırsatları sunulması ile iletişim araçlarını kullanmada ve bilinçli bireyler olmasında etkili bir unsur olduğu ortaya çıkmıştır.

5.2. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bilgi ve iletişim araçlarının kullanımında dijital eşitsizliklerin varlığı, teknolojiye sahip olmaktan ziyade ne amaçla ve hangi özelliklerinin kullanıldığı konusunda çatışmaları ve eksiklikleri görünür kılmak önemli görülmektedir. Toplumsal cinsiyet, eğitim, ekonomik ve kültürel sermaye ortamında görülen eşitsizlikler teknoloji kullanma biçimlerinde de etkili olduğu görülmüştür. Bu yönde görülen dijital açığın kapatılmasında kadınların sosyal yaşamı, iş koşulları ve eğitim durumlarının düzeltilmesi gerekli görülmüştür. Toplumsal açıdan bu eşitsizliklerin giderilmesi kadın dijital göçmenlerin daha girişimci, yaşam koşulları iyileştirilmiş ve dijital araçların yaşamlarına girmesiyle gündelik yaşamda ihtiyaçların hızlı ve kolay karşılanması konusunda faydalar sağladığı görülmüştür. Bu açıdan yaşam boyu öğrenme kurslarıyla ve bir takım akademik projeler ve araştırmalarla da desteklenerek kadın dijital göçmenlerin temel eğitimlerinin yanında dijital okuryazarlık eğitimleri almaları önemli görülmektedir. Araştırmada her kategoride kadın dijital göçmen profili içinde farklı özellikleri barındırdığından her biri ayrı inceleme ve araştırma konusu haline dönüştürülmesi ve gelecek araştırmalara genel bir araştırma örneği sunması açısından gerekli görülmüştür. Teknoloji kullanımındaki eşitsizliklerin giderilmesinde katkı

sağlamasının yanında eksiklikleri de içinde barındıran ve dijital eşitsizliklerin birçok toplumda görüldüğü, başka çalışmalarla birlikte görünür olmayan koşulların açığa çıkarılması ve desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akın, M. (2016). Kadınlarda Yoksulluğun Görünümü ve Yaşam Boyu Öğrenme Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Akikol, R. (2018). Kadın Dijital Göçmenlerin Facebook Kullanımı ve Mahremiyet İlişkisi. Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences, 54, 1-36

Alcadipani, R., Hassard, J. (2010). Actor-Network Theory, Organizations and Critique: Towards a Politics of Organizing. Sage Publications, 17(4). https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/135050841036444 (Erişim Tarihi: 16. 09. 2021)

Anıl, B. ve Köksal, E. (2016). Türkiye'de İnterneti Kimler, Ne İçin Kullanıyor? Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 38(1), 1-13.

Antonio, A. ve Tuffley, D. (2014). The Gender Digital Divide in Developing Countries. Future Internet, 6(4). 1-15.

Arabacı, B., İ. ve Polat, M. (2013) Dijital Yerliler, Dijital Göçmenler ve Sınıf Yönetimi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(47). https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70499 (Erişim Tarihi: 23.09.2021).

Arklan, Ü. ve Taşdemir, E. (2008). Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet. İletişim Fakültesi Dergisi, 5(3), 67 80.

Arun, Ö. ve Elmas, Ç. (2020). Türkiye'de Dijital Eşitsizliğin Toplumsal Kökenleri. (Ed.: Fiğan, M. ve Özdemir, Y.), Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlikler, Yaşlanma ve Ötesi, Ankara: Alternatif Bilişim Derneği, 115-138.

Aziz, A. (1981). Radyo ve Televizyona Giriş. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Aziz, A. (2012). İletişime Giriş. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Babanlı, N. ve Akçay, R., C. (2018). Yetişkin Eğitimindeki Kursiyerlerin Yaşam Boyu Öğrenme Yeterlikleri. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 5(9), 87-104.

Bal, H. (2004). İletişim Sosyolojisi. İsparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.

Balcı, A. (2016). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: Pegem Yayınları.

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 231-274.

Baudrillard, J. (2002). Tam Ekran. (Çev: Gülmez, B.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4(8), 101-129.

Bawden, D. (2008). Digital Literacy. Scitopics, 29(Belirtilmemiş). http://www.scitopics.com/Digital_Literacy.html (Erişim Tarihi: 23.09.2021).

Bawden, D. ve Robinson, L. (2012). Introduction to Information Science. London: Facet Publishing.

Bagozzi, R. P. ve Dholakia, U. M. (2002). Intentional Social Action in Virtual Communities. Journal of İnteractive Marketing, 16(2), 2-21.

Bitirim Okmeydan, S. (2017). Postmodern Kültürde Gözetim Toplumunun Dönüşümü: 'Panoptikon'dan 'Sinoptikon' ve 'Omniptikon'a. AJIT-e: Academic Journal of Information Technology, 8(30), 45-69.

Bourdieu, P. (1993). The Field of Cultural Production. New york: Cambridge Polity Press.

Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (1992). An UInvitation to Reflexive Sociology. New York: Cambridge Polity Press.

Bozkurt, D., Ö., A. (2015). Mobil Öğrenme: Her Zaman, Her Yerde Kesintisiz Öğrenme Deneyimi. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 1(2), 65-81.

Bulduklu, Y. ve Özer, N., P. (2016). Gençlerin Akıllı Telefon Kullanım Motivasyonları. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, 5(8), 2963-2986.

Brown, I. (2014). Social Media Surveillance. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/9781118767771.wbiedcs122 (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

Cairncross, F. (1997). The Death of Distance: How the Communications Revolution Will Change Our Lives. Massachusetts: Harvard Business School Press.

Cai, Y., X. ve Guo, P., Y. (2020). The Application of Actor Network Theory in Medical Translation. Open Journal of Modern Linguistics, 10(Belirtilmemiş), 599-605.

Cangöz, İ. (2012). İletişim Sosyolojisinde Tanımlar ve Kavramlar. (Ed.: Tüfekçioğlu, H.), İletişim Sosyolojisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını. 2-29.

Castells, M. (2004). The Power of Identity: The Information Age: Economy, Society and Culture. Blackwell: Oxford.

Castells, M. (2016). İletişim Gücü. (Çev.: Kılıç, E.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Chavez, C., A., Olan, C., Carandang, C., A., Fabros, W., Pitao, C. ve Pesimo, J. (2020). Social Media Usage on Effective Communication Skills of Grade 12 Fidelis Senior High Students. http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.11208.65283 (Erişim Tarihi:14.04.2022)

Chung, I., J. (2011). Social Amplification of Risk in the Internet Environment. Risk Analysis An İnternational Journal, 31(12), 1883-1896.

Connoly, P. (1997). Racism and Postmodernism: Towards a Theory of Practice. (Ed.: Owen, D.), Sociology after Postmodernism. London: Sage.

Cooley, C., H. (1992). Human Nature and The Social Order. New Jersey: Transaction Publishers.

Costa, C. ve Murphy, M. (2015). Bourdieu, Habitus and Social Research: The Art of Application. London: Palgrave.

Çakır, H. (2005). Bir İletişim Dili Olarak İnternet. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi, 1(19), 71-96.

Çakmak, V. ve Çekiç, A. (2019). Emoji: Küresel İletişim Dili. Konya: Literatürk Academia.

Çetin, M. ve Özgiden, H. (2013), Dijital Kültür Sürecinde Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenlerin Twitter Kullanımları Üzerine Bir Araştırma, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakultesi Elektronik Dergisi, 2(1), 172-189. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/83877 (Erişim Tarihi: 15.09.2021).

Çuhacı, A. (2007). Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı. Sosyoloji Dergisi, 3(14), 129-158.

Darbha, S., ve Rao, S. (2016). The Concept of Digital Natives & Digital Immigrants in Context of India. International Journal of Managerial Studies and Research, 4(4), 1-5.

Doğan, B. ve Oral, S. (2020). Toplumsal Gerçekliğin İnşasında Etnometodoloji ve Sembolik Etkileşimcilik Kuramlarının Etkisini Kavramak. Hafıza Dergisi, 2(1). https://dergipark.org.tr/tr/pub/hafizadergisi/issue/55303/742782 (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

Dolgun, U. (2004). Gözetim Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna. Yönetim Bilimleri Dergisi, 2(1), 55-74.

Dikmen, E., Ş. (2017). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Dönüşümü: Sosyal Tv Yayıncılığı. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 5(1), https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/265087 (Erişim Tarihi: 14.10.2021).

Eken, İ. (2016). Türkiye'de İnternet'i Yaygınlaşması. (Ed.: Çağlak, E.), Bu Toprakların İletişim Tarihi. Ankara: Nobel Yayıncılık. 269-279.

Eken, M. (2021). Literatür ve Sahanın Kesişiminde Dijital Göçmenler İçin Dijital Yetkinlikler. Erciyes İletişim Dergisi, 8(2), 813-846.

Elaine, M. ve Power, M. (1999). An Introduction to Pierre Bourdieu's Key Theoretical Concepts. Journal for the Study of Food and Society, 3(1), 48-52.

Ergin, Ş., D. (2017). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Dönüşümü: Sosyal TV Yayıncılığı. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 5(1), https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/265087 (Erişim Tarihi: 24.10.2021).

Eshet, Y. (2012). Thinking in the Digital Era: A Revised Model for Digital Literacy. Issues in Informing Science and Information Technology, 9(Belirtilmemiş), 267 276.

Eşgi, N. (2013). Dijital Yerli Çocukların ve Dijital Göçmen Ebeveynlerinin İnternet Bağımlılığına İlişkin Algılarının Karşılaştırılması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(3), 181-194.

Kamiloğlu, F. ve Yurttaş, Ö., U. (2014). Sosyal Medyanın Bilgi Edinme ve Kişisel Gelişim Sürecine Katkısı ve Lise Öğrencileri Üzerine Bir Alan Çalışması. Galatasaray Üniversitesi İleti-ş-im Dergisi, 21(Belirtilmemiş), 129-150.

Fiske, J. (2019). İletişim Çalışmalarına Giriş. (Çev.: İrvan, S.). Ankara: Pharmakon Yayınevi.

GERBNER, G. (2014). Medyaya Karşı. (Çev: Güneş A., Batmaz, V. ve Korkmaz, İ.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gilster, P. (1997). Digital literacy. New York: John Wiley & Sons Inc.

Goffmani E. (2016). Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu. İstanbul: Metis Yayınları.

Goffman, E. (2017). Etkileşim Ritüelleri: Yüz Yüze Davranış Üzerine Denemeler. (Çev.: Bölükbaşı, A.). Ankara: Heretik.

Golbeck, J. (2015). Introduction To Social Media Investigation A Hands-On Aproach. Massachusetts: Syngress.

Gönenç, E., Ö. (2012). İnternet ve Türkiye'de Gelişimi. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0(16), 87-96.

Görgün B., A., Koçak Kurt Ş. ve Serdar Tekeli, E. (2017), Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 45(Belirtilmemiş), 1-24.

Green, E. ve Singleton, C. (2013). 'Gendering the Digital' The Impact of Gender and Technology Perspectives on the Sociological Imagination. (Ed: Johnson, O. ve Prior, K.), Digital Sociology, London: Palgrave Macmillan, 34-50.

Guo, P., Cai, Y. (2020). The Application of Actor Network Theory in Medical Translation. Open Journal of Modern Linguistics, 10(Belirtilmemiş), 599-605.

Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rolleri Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 153(153), https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/21488/230340 (Erişim Tarihi: 16.04.2022).

Han, B., C. (2017). Şeffaflık Toplumu. (Çev. Barışcan, H.). İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. (2012). Sermayenin Sınırları. (Çev. Utku Balaban). Ankara: Tan Kitabevi.

Hilbert, M. (2011). Digital Gender Divide or Technologically Empowered Women in Developing Countries? A Typical Case of Lies, Damned Lies, and Statistics. Women's Studies International Forum, 34(6), 479-489.

Hobbs, R. (2010). Digital and Media Literacy: A Plan of Action. United States of America: The Aspen Institute.

Hogan, B. (2010). The Presentation of Self in the Age of Social Media: Distinguishing Performances and Exhibitions Online. SAGE Publications, 30(6). 377-386.

İşler, D. B., Yarangümelioğlu, D., ve Gümülü, E. (2014). Online Tüketici Satın Alma Davranışlarını Etkileyen Faktörlere Yönelik Bir Durum Değerlendirmesi: Isparta İlinde Bir Uygulama. Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 6 (3), 77-94.

Julien, H. (2015). Digital Literacy. (Ed.: Khosrow, M.), Encyclopedia of Information Science and Technology, USA: Information Science Reference, 2141-2148.

Jan, M., Soomro, S., A. ve Ahmad, N. (2017). Impact of Social Media on Self-Esteem. European Scientific Journal, 13(23). 329-341.

Kamiloğlu, F. ve Yurttaş, Ö. (2014). Sosyal Medyanın Bilgi Edinme ve Kişisel Gelişim Sürecine Katkısı ve Lise Öğrencileri Üzerine Bir Alan Çalışması. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, (21), 129-150.

KAPAN, K. ve Üncel R. (2020). Gelişen Web Teknolojilerinin (Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0) Türkiye Turizmine Etkisi. Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 3(3), 276-289.

Karaarslan, F. (2019). Toplumsal Hafıza: Hatırlamanın ve Unutmanın Sosyolojisi. İstanbul: Ketebe Yayınları.

Karp, D., Stone, G. ve Yoels, W. (1977). Being Urban: a Social Psychological View of City Life. Lexington, MA: Heath and Company.

Kartari, A. (2014). Kültür, Farklılık ve İletişim. İstanbul: İletişim Yayınları.

Keen, A. (2007). The Cult of the Amateur: How Today's Internet Is Killing Our Culture. UK: Hachette.

Keskin, M. (2020). Katz'ın Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı. (Ed.: Hazar, Ç., M. ve Avcı, Ö.), İletişim Kuramları, Ankara: Gazikitabevi, 523-544.

Kennedy, T., Wellman, B. ve Klement, K. (2003). Gendering The Digital Divide. IT&SOCIETY, 1(5). 149-172.

Keywood, L. (2014). Social Media, Contemporary Identities and Self-Surveillance. School of Social, Psychological and Communication Sciences, 14-17.

Kılıç, S. (2014). Kitle İletişim Araçlarının Gelişimi ve Sosyal Medyanın Siyasal İletişimi Etkileme Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kölgelier, Y., Ö. (2016). Asırlarca Süren İletişim: "Atasözleri". (Ed.: Çağlak, E.), Bu Toprakların İletişim Tarihi, Ankara: Nobel Yayıncılık. 15-34.

Kürkçü, Dumanlı, D. (2015), İnternette Gazete Takibinde Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenler. İnet-Tr'15, XX. Türkiye'de İnternet Konferansı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Kümbetoğlu, B. (2019). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Kovarik, B. (2015), Revolutions in Communication Media History from Gutenberg to the Digital Age. London: Bloomsbury Publishing.

Kovarik, B. (2015). Revolutions in Communication Media History from Gutenberg to the Digital Age. London: Bloomsbury Publishing.

Köse, U. (2010). Web 2.0 Teknolojilerinin Eğitim Üzerindeki Etkileri ve Örnek Bir Öğrenme Yaşantısı. Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim Konferansıda Sunulan Bildiri. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Kutlu, A. ve Doğan, E. (2020). Kesin Bilgi, Yayalım: Hakikat Sonrası Çağda Yalan Haberlere İlişkin Y Kuşağının Tutum ve Davranışları. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 34(Belirtilmemiş), https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/987967 (Erişim Tarihi: 25.11.2021)

Lawrence, T. B. (1995). Power and Resources in an Organizational Community. Academy of Management Best Papers Proceedings, 251–255.

Lensfeld, J. (2019). Digital Era Framework. https://joernlengsfeld.com/url/digital-era framework-en (Erişim Tarihi: 23.10.2021)

Livberber, T. (2018). Sosyal Medyada Mahremiyet. İstanbul: Literatürk Academia.

Lyon, D. (2010). Surveillance, Power and Everyday Life Emerging Digital Spaces in Contemporary Society. London: Springer.

Mamlok, D., Levin, I. (2021). Culture and Society in the Digital Age, İnformation, 12(68), https://www.mdpi.com/2078-2489/12/2/68/pdf?version=1612516301 (Erişim Tarihi: 12.10.2021)

Marshall, G. (1994). The Concise Oxford Dictionary Of Sociology. Newyork: Oxford University Press.

Marshall, C. ve Rossman, G., B. (2014). Designing Qualitative Research. California: Sage publications.

Marvasti, A., B. (2004). Qualitative Research in Sociology An Introduction. California: Sage Publications.

Martin, A. (2006). Literacies For the Digital Age. (Ed.: Martin, A. ve Madigan, D.), Digital Literacies for Learning. London: Facet.

Mcluhan, M. (1962). The Gutenberg Galaxy. Toronto: University of Toronto Press.

Mısırlı, İ. (2007). Genel ve Teknik İletişim. Ankara: Detay Yayınları.

Miles, J., G. (2014). Instagram Power. Stamford: Cenveo Publisher.

Miller, D. (2016). How the World Changed Social Media. London: UCL Press.

Molnár, G., Szűts, Z. ve Nagy, K. (2017), Digital Immigrants – Strangers, Acta Universitatis Sapientiae, Communicatio, 4(Belirtilmemiş), 79–91.

Murthy, D. (2013). Twitter Social Comminication In The Twitter Age. US: Polity Press.

Mutlu, E. (1999). Televizyon ve Toplum. Ankara: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu.

Neuman, W., L. (2012). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. (Çev.: Özge, S.). İstanbul: Yayın Odası.

Obgurn, W., F. (1922). Social Change with Respect to Culture and Original Nature. Technology and Culture, 45(2), 396-405.

Oskay, Ü. (1992). İletişimin ABC'si. İstanbul: Simavi Yayınları.

Özbek, E. ve Karaarslan, M., H. (2020). Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenlerin Bankacılık Mobil Uygulama Kullanma Motivasyonlarının Belirlenmesi. Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, 14(Belirtilmemiş), 44-59.

Özdemir, Z. (2015). Sosyal Medyada Kimlik İnşasında Yeni Akım: Öz Çekim Kullanımı. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2(1), 112-131.

Özsoy, D. (2020). Dijital Bölünme Düzeylerine Dair Literatür Analizi. (Ed.: Fiğan, M. ve Özdemir Y., D.,), Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma. Ankara: Alternatif Bilişim, 11-23.

Parsons, T. (1939). The Professions and Social Structure. Oxford: Oxford University Press.

Postman, N. (1985). Çocukluğun Yokoluşu. (Çev: İnal, K.). Ankara: İmge Kitabevi.

Postman, N. (2014). Televizyon: Öldüren Eğlence Gösteri Çağında Kamusal Söylem. (Çev. Akınhay, O.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon. 9(5). s. 1-6.

Prensky, M. (2005). In Educational Games, Complexity Matters Mini-Games are Trivial—But "Complex" Games Are Not an Important Way for Teachers, Parents and Others to Look at Educational Computer and Video Games. Educational Technology, 45(Belirtilmemiş), 22-28.

Pathak, R. (2019). The Role and Functions of Social Media in Socialization. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3497435 (Erişim Tarihi: 24.12.2021)

Reay, D. (2004). "It's All Becoming a Habitus": Beyond the Habitual Use Of Habitus in Educational Research. British Journal of Sociology of Education, 25(4), 431 444.

Rheingold, H. (1993). The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier. Cambridge: MIT Press.

Robson, C. (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Gerçek Dünya Araştırması. (Çev: Yıldırım, A. ve Doğan, D.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Rothaermel, F. ve Sugiyama, S. (2001). Virtual Internet Communities and Commercial Success: Individual and Community Level Theory Grounded in the a Typical Case of TimeZone.com. Journal of Management, 27(3), 297-312.

Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 54(01), 123-142.

Seufert, M., Hobfeld, T., Schwind, A., Burger, V. ve Tran-Gia, P. (2016). Group Based Communication in WhatsAp. The IFIP Networking, 536-541.

Sığın, A. (2021). Ulrich Beck ve Anthony Giddens'ın Risk Toplumu Kavramsallaştırması Işığında Sosyal Medya ve Bilginin Güvenliği ve Gizliliği İlkesi. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 13(24). 415-432.

Slattery, M. (2015). Sosyolojide Temel Fikirler. (Çev. Tatlıcan, Ü. ve Demiriz, G.). Bursa: Sentez Yayıncılık.

Spires, H., A. ve Barttlet, M., E. (2012). Digital Literacies and Learning: Designing a Path Forward. Friday Institute White Paper Series. https://www.fi.ncsu.edu/wp content/uploads/media/2013/05/digital-literacies-and-learning.pdf (Erişim Tarihi: 25.10.2021)

Somersan, B., Kılıç, B. ve Tubin, R. (2004). Türkiye'de Kadının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Üniversite Öğrencilerinin Tutumları, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınları.

Sütlüoğlu, T. (2020). Orta Yaş ve Üzerindeki Bireylerde Dijital Eşitsizliğin Görünümleri: Erişim Eşitsizlikleri ve Kullanım Farklılıkları. (Ed.: Fiğan, M. ve Dede Stromquist, N., P. (2012) Kadınların Güçlendirilmesinde Eğitimin Rolü. Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim, (Çev: Sayılan, F.), Ankara: Dipnot yayınları, 185-214.

Özdemir, Y.), Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma, Ankara: Alternatif Bilişim Derneği, 215-246.

Tamer, E., C. (1983). Dünü ve Bugünüyle Televizyon. İstanbul: Varlık Yayınları.

Tan, M. (2019). Tüketim Kültürü Bağlamında İstek ve ihtiyaçların Oluşumu: Kavramsal Bir Analiz. Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(2), 193-218.

Taştan, S. (2020). Sosyal Medya Üzerinde Benlik İnşası: Instagram Örneğinde Bir İnceleme. Uluslararası Sosyal Medya ve İletişim Araştırmaları Dergisi (Smac), 1(1), 138-159.

Taylor, M., C. (2001). The Moment of Complexity: Emerging Network Culture. Chicago: Univercity of Chicago Press.

Thompson, J., B. (2005). Kitle İletişiminin Bazı Özellikleri. (Ed.: Mutlu, E.), Kitle İletişim Kuramları, Ankara: Ütopya Yayınevi. 210-220.

Toffler, A. (1996). Şok (Gelecek korkusu). (Çev: Selami Sargut). İstanbul: Altın Kitaplar.

Tredinnick, L. (2008). Digital Information Culture. England: Chandos Publishing.

Tutar, H. ve Yılmaz, M., K. (2003). Genel İletişim Kavram ve Modeller. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Üçer, N. (2016). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Gençlerin Sosyal Media Kullanımına Yönelik Niteliksel Bir Araştırma. Global Media Journal TR, 6(12), 1-26.

Van Deursen, A. ve Van Dijk, J. (2010). Internet Skills and the Digital Divide. New Media & Society, 13(6). 893–911.

Varnalı, K. (2013). Dijital Kabilelerin İzinde Sosyal Medyada Netnografik Araştırmalar. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri.

Yaylagül, L. (2021). Kitle İletişim Kuramları. Ankara: Dipnot Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, Ö. (2018). Tüketicilerin Online Alışveriş Niyetlerinin Teknoloji Kabul Modeli Bağlamında İncelenmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(3), 331-346.

Zıllıoğlu, M. (2003). İletişim Nedir? İstanbul: Cem Yayınevi.

Wang, Q., E., Myers, M. ve Sundaram, D. (2013). Digital Natives and Digital Immigrants-Towards a Model of Digital Fluency. Business & Information Systems Engineering, 5(6), 409-419.